

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ŞİMSİİDİN SÂMİ

Çanî Myazî ve İzzetî İrfan KARAKUŞ

BİR ELDE İĞNE BİR ELDE KİTAP

Semseddin Sâmî ve Osmanlı Kadınları

Kitapyatınevi

KİTAP YAYINEVİ – 184
SAHAFLAR ÇARŞISI DİZİSİ – 9

Bir Elde İğne Bir Elde Kitap: Şemseddin Sâmî ve Osmanlı Kadınları

© 2008, Kitap Yayınevi Ltd.

Çevrimyazı ve İnceleme
İrfan Karakoç

Kitap Tasarımı
Yetkin Başarır

Tasarım Danışmanlığı
BEK

Grafik Uygulama ve Baskı
Mas Matbaacılık A.Ş.
Kâğıt Hane Binası
Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi no. 3
34408 Kâğıthane
Sertifika no. 0905-34-000415
T: 0212 294 10 00 F: 212 294 90 80
E: info@masmat.com.tr

1. Basım
Haziran 2008

ISBN 978-605-105-001-0

Yayın Yönetmeni
Çağatay Anadol

Kitap Yayınevi Ltd.
Kâğıt Hane Binası
Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi no. 3/1-A
34408 Kâğıthane İstanbul
t: 212 294 65 55 f: 212 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Bir Elde İğne Bir Elde Kitap
Şemseddin Sâmi ve
Osmanlı Kadınları

ŞEMSEDDİN SÂMÎ

ÇEVİRİMYAZI VE İNCELEME:
İRFAN KARAKOÇ

Kitapyayinevi

İçindekiler

ŞEMSEDDİN SÂMÎ 5

ÖNSÖZ 7

I. BÖLÜM

"BİR ELDE İĞNE BİR ELDE KİTAP" 9

ÇOKYÖNLÜ BİR OSMANLI AYDINININ

KADINLAR VE OSMANLI KADINLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE TEKLİFLERİ 9

ŞEMSEDDİN SÂMÎ'NİN KADINLAR'A YÖNELİK OLARAK YAYIMLADIĞI BİR DERGİ: *AİLE* 21

II. BÖLÜM: KADINLAR (ÇEVİRİMYAZI) 31

EKLER

1. *AİLE* DERGİSİ 78

A. FİHRİST 78

B. SEÇME YAZILAR 79

İFADE-İ MERAM 79

AİLE 81

İHTAR 84

SİHHAT 88

İĞNE VE MAKAS 90

MODA NAKİŞİ 91

ÇOCUKLARA HİKÂYE 93

OYUN 95

LÜGAZ 97

KADIN 97

KADININ VEZÂİFİ 100

YEMEK 103

EMŞAL 107

İTRİYÂT VE ÇİÇEKLER 108

ÇOCUKLARA HİKÂYE 110

OYUN 111

İMTİYAZLI KRAL 112

EMŞAL 113

LETÂİF 114

2. ŞEMSEDDİN SÂMÎ'NİN SABAH GAZETESİ'NDEKİ "ŞUNDAN BUNDAN"

ADLI KÖŞESİNDEN SEÇMELER 115

KAYNAKÇA 118

DİZİN 120

Şemseddin Sâmî

1 Haziran 1850'de Yanya/Fraşer'de doğdu. İlk öğrenimini burada yaptıktan sonra, küçük yaşta anne ve babasını kaybetmesi üzerine, ailesi Yanya'ya göçtü (1861). Burada Zosimées Rum lisesine devam etti ve bitirdi (1868). Bu okulda, Rumca, eski Yunanca, Fransızca ve İtalyanca öğrenerek, özel hocalardan Arapça ve Farsça dersleri aldı. Yanya'da bir süre Mektubî kalemine devam ettikten sonra, İstanbul'a gelerek matbuat kalemine girdi (1871). Sirac ve Hadika gazetelerinde çalışırken, bir yandan da tercümeler yapıp, roman ve piyesler yazmaya başladı. Vilayet gazetesini çıkarmak üzere 1874'te Trablusgarp'a gitti. Dokuz ay sonra tekrar İstanbul'a gelerek, gazetelerde çalışmaya devam etti. 1876 yılında, sürgünde olan Ebüzziya Tevfik Bey'in adına Muharrir dergisinin ilk dört sayısını çıkardı. Aynı yıl 256 sayısını yayımladığı Sabah gazetesini çıkardı. 1877 yılında Cezayir-i Bahr-i Sefid valiliğine getirilen Sava Paşa'nın Mühürdar'ı olarak Rodos'a gitti. Türk-Rus savaşının çıkması üzerine beş ay sonra Yanya'ya geçerek, Abidin Paşa'nın başkanlığında kurulan Sevkiyat-ı Askeriye Komisyonu'nun kâtipliğini üstlendi. 1878 yılında İstanbul'a dönerek Tercüman-ı Şark gazetesinin başyazarlığını yaptı. Burada Balkan ve Arnavutluk meseleleri üzerine birçok siyasî makaleler yazdı. Cemiyet-i İlmiye-i Arnavudiye'nin kuruluşunda etkin bir rol oynadı. Gazetenin kapanması üzerine "Cep Kütüphanesi" adı altında değişik sahalarda ansiklopedik bilgiler veren bir dizi kitap yayımlamaya başladı. Tüm yazılarını kendisinin yazdığı Aile (1880, 3 Sayı) ve Hafta (1880, 20 Sayı) adlı dergileri çıkardı. Teftiş-i Askerî Komisyonu'na 1881 yılında kâtip, 1893'te başkâtip oldu. Bu görevini ölümüne kadar sürdürdü. Ömrünün son yıllarını, Erenköy'de yaptırdığı köşkünde çeşitli hastalıklar içerisinde geçirdi, fakat en verimli dönemi, bu hastalık yılları oldu. 1904 yılında İstanbul'da vefat etti. Sahra-yı Cedid Mezarlığı'na defnedildi. Mezarı daha sonra 1968 yılında Feriköy'deki aile kabristanına nakledildi. Yazı hayatına gazetecilikle başlayan Şemseddin Sâmî, daha sonra tercü-

me, telif, dergicilik, ansiklopedik yayın, dil ve sözlük çalışmalarına yönelmiştir. Asıl tanınmasını dil ve ansiklopedik yayın sahasında kazanan yazar, dilbilim ve edebiyat tarihimizin önde gelen isimlerinden biridir. 1872 yılında yazdığı Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat adlı eseriyle, Batılı tarzda ilk telif roman yazarı olarak kabul edilen Sâmî, 54 yıllık kısa hayatına bir kişinin başarması olağanüstü sayılacak nitelikte ve sayıda eser sığdırmıştır.

ESERLERİNDEN BAZILARI

Sözlük: Kâmus-ı Fransevî (Fransızca'dan Türkçe'ye 2 C.), 1882; Kâmus-ı Fransevî (Türkçe'den Fransızca'ya 2 C.), 1885; Kâmusu'l- A'lâm (6 C), 1888-1898; Kâmus-ı Arabî (Arapça'dan Türkçe'ye, Cim harfinin sonuna kadar olan 504 sayfalık kısmı yayımlanabilmiştir), 1896-1897; Kâmus-ı Türki (Türkçe Sözlük, 2 C.), 1901.

Roman: Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat, 1872.

Tiyatro: Besa yahut Ahde Vefa, 1875; Seydi Yahya, 1875; Gâve, 1876.

Tercüme: Tarih-i Mücmel-i Fransa, 1872; Galatée (J. P. C. De Florion), 1873; Şeytanın Yadigârları (Frédéric Soulié), 1878; Sefiller (Victor Hugo; Hasan Bedrettin tarafından tamamlanmıştır), 1880; Robinson (Daniel Defoe), 1885; Cep Kitapları: Medeniyet-i İslâmiyye, 1879; Esatir, 1879; Kadınlar, 1878/1879; Gök, 1879; Yer, 1879; İnsan, 1879; Emsal, 1879; Letaif, 1882; Yine İnsan, 1885; Lisan, 1886; Usûl-i Tenkit ve Tertip, 1886.

Önsöz

Türk aydınının özellikle XIX. yüzyıl sonu, XX. yüzyıl başı düşünsel izleklerini takip etmek, ister istemez devletin ve toplumun kuvvetli bir akıntıyla süregiden değişimini açık bir şekilde gözlemlemeyi sağlıyor. Hemen her alanda önemli değişimlerin yaşandığı bu yılları basın-yayın, siyaset, edebiyat ve sanat perspektifinden araştırarak anlamaya çalışmaksa, siyah-beyaz da olsa dönemin fotoğrafını çekmemizi sağlayabilecek bir yol.

İşte Osmanlı kadın hareketi; devri içinde hemen her aydın tarafından tartışılması, özellikle organize kadın faaliyetlerinin yoğunluğuyla ve sosyal değişim ve gelişmelerle bağlantılı olarak sürekli gündemde kalması yönüyle dönemin bu fotoğrafı içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu tartışmaların içinde yer alan Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar adlı bu küçük eseri; konuya bir katkıda bulunabileceği ve bugüne kadar üzerinde gereği kadar durulmadığı düşüncesiyle hazırlandı. Ayrıca, daha önce öznel yorumlarla sadeleştirilerek yayımlanması,* eserin orjinal haliyle okuyucuya ulaştırılması düşüncesini kuvvetlendirdi. Kitabın "Osmanlı kadın hareketi" içindeki yerinin, çokyönlü ve üretken bir Osmanlı aydınının gözünden kadın "konusu" ve bu konudaki sorunların çözümleriyle ilgili tekliflerin değerlendirildiği bir incelemeye sunulan metin, sayfa altlarına bazı kelimelerin anlamları verilerek desteklendi. Yazarın bütün yazılarını kendisinin yazdığı ve üç sayı yayımladığı Aile dergisinden seçme yazılar ve Sabah (1876) gazetesindeki köşesinde çıkan konuyla ilgili görüşleri ise, kitabın sonunda asıl metne ek olarak verildi.

İlk hali *Journal of Turkish Studies*'de yayımlanan bu çalışma, bir çok dost insanın yardımlarıyla ortaya çıktı. Öncelikle değerli Hocam Orhan Okay, bütün metni okuyarak önemli katkılarda bulundu; Cüneyd Okay

* Şemseddin Sâmî, *Kadınlar*, haz. İsmail Doğan (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996).

ve Serpil akır konu hakkındaki geniş bilgileriyle eleştiri ve katkılarını esirgemediler. Bahadır Srelli ve Seval Sert görsel malzemelerin temin edilmesinde çok yardımcı oldular. Çağatay Anadol ise bu çalışmayla ilgilendi ve titizlikle yayımladı. Hepsine çok teşekkür ediyorum. Son teşekkrse tabii ki aileme, sağolsunlar. Bu kitabı annem Seher Karakoç' a ithaf ediyorum.

İRFAN KARAKOÇ

I. Bölüm

Bir Elde İğne Bir Elde Kitap

Çokyönlü Bir Osmanlı Aydınının Kadınlar ve Osmanlı Kadınları¹ Hakkındaki Görüş ve Teklifleri

Kadınların sağ elinde iğne, sol elinde kitap olmalıdır.

Şemseddin Sâmî, Sabah, 9 Ekim 1876

Dünyadaki gelişmelere kayıtsız kalamayan Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat'ın ilanıyla beraber toplum, siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk, sanat, düşünce gibi hemen her alanda bir takım değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu yapısal değişiklikler, kadınlara yönelik yayınlara ve edebiyata da yansımıştır. Bu yansımanın en belirgin izdüşümleri, kuşkusuz basın ve yayın hayatında görülür.

İkinci Meşrutiyet döneminde sansürün kalkmasıyla beraber daha da canlanan basın hayatı, Osmanlı kadın hareketinin² en önemli aracı olmuştur. Bu dönemde çoğu kısa soluklu, fakat problemlere çözüm bulma yolunda oldukça idealist birçok periyodik yayın hayatına atılır. Bununla beraber, meşrutiyetin yeniden ilanından önce de kadınlarla ilgili bazı yayınlar dikkati çekmektedir. Bunlar arasında Ali Raşit'in 1869 yılında yayımlamaya başladığı Terakki-i Muhadderat dergisi, ilk olması bakımından önem taşır. Bu dergiyi Vakıf yahud Mürebbi-i Muhadderat (1875), Ayine (1875), Aile (1880), İnsaniyet (1883) vb. periyodikler takip etmiştir.³ Bu dönemde, konu hakkında diğer basın organlarında da önemli yazılar çıkmıştır. Bunlar arasında Namık Kemal'in 1862 yılında Tasvir-i Efkar gazetesinde yayımlanan "Terbiye-i Nisvân Hakkında Bir Lâyiha"⁴ ve 1872 yılında İbret gazetesinde yayımlanan "Aile"⁵ isimli yazıları gerek başlık, gerekse içerik bakımından anılmaya değerdir. Kadınlarla ilgili olarak yukarıda adı geçen ve bunları takip eden bu süreli yayınların da önemli etkisiyle Osmanlı kadın hareketi, kurulan çeşitli derneklerle gittikçe

kuvvetlenmiş ve kendisine kamuoyunda geniş ölçüde bir etki alanı yaratmıştır. Yardım, eğitim ve kültür amaçlı; ülke sorunlarına çözüm arayan, feminist, ülke savunmasına yönelik, siyasal amaçlı ve siyasal partilerin kadın dernekleri olarak gruplandırabileceğimiz bu dernekler, kendilerine çok sayıda üye/destekçi bulmuş ve bu kişiler Osmanlı ülkesinde etkili faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁶ Bu yayın ve dernek faaliyetinde bulunan kadınların çoğu, devrin ileri gelen bürokratlarının eşleri veya kızlarıdır. Örnek olarak; kadın yazarlardan Fatma Âliye ve Emine Semiye Hanımlar Cevdet Paşa'nın kızları; Şair Nigâr Hanım Macar Osman Paşa'nın kızı; Şair Leylâ [Saz] Hanım, Hekim İsmail Paşa'nın kızı; Hanımlara Mahsus Gazete'nin yazı kadrosundaki: Fatma Fahrünnisa Hanım, Ahmed Vefik Paşa'nın torunu; Zeyneb Hanım, Ahmed Cevdet Paşazade Sedad Bey'in kızı; Hamide Hanım, şair Abdülhak Hamid Bey'in kızı; Fatma Kevser Hanım, Erkân-ı Harp Feriki Abdi Paşa'nın kızı; Gülistan İsmet Hanım, Binbaşı Bağdatlı Mehmed Tefvik Bey'in kızı; tiyatro yazarı Fehime Nüzhet (Hilâl-i Ahmer ve Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti Faal Üyesi), İsmail Hakkı Paşa'nın kızı, şair Celal Sahir Erozan'ın annesi; Esirgeme Derneği kurucularından Sabiha Hanım, Süleyman Paşa'nın kızı; yine Esirgeme Derneği kurucularından Hamiyet Hulûsi, Moralı Subhi Paşa'nın kızı; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi (1912) kurucusu Prenses Nimet Muhtar, Ahmed Muhtar Paşa'nın kızıdır.⁷

Basın hayatında ve toplumsal yaşamda görülen bu etkinliklerin yanı sıra, edebiyat ürünlerinde de bu konu hakkında bazı tespit, yorum ve tekliflere rastlanmaktadır. Yüzyıllardır edebî eserlere esin kaynağı olan kadın, Tanzimat sonrası değişim hareketlerinde bir “sorunsal” olarak Osmanlı aydınının kaleminde, özellikle tiyatro ve roman gibi yeni türlerin saır aralarında yerini alır. Namık Kemal bazı eserlerinde (*Zavallı Çocuk*, *İntibah*) kadın-erkek ilişkilerinin değişimi, aile yaşantısı gibi konular üzerinde durmuş, Vatan Yahut Silistre piyesinde erkeğin yanında savaşıyan bir kadının tipini canlandırarak bir ilki gerçekleştirmiştir. Eserlerinde bu konuyu en çok işleyen ve tartışan yazarsa Ahmet Midhat Efendi'dir. Kadın haklarını “Feminizm” bakış açısından değil de, “toplumda hakettikleri yeri almaları gerektiği” yönündeki düşüncesi bakımından değerlendiren yazar;

çokeşlilik, tesettür, boşanma, esaret, eğitim, kadın hukuku, aile, batılı kadın vb... konulardaki görüşlerini özellikle; Avrupa'da Bir Cevlân, Ana-Kız, Mesâil-i Muğlaka, Ahmed Metin ve Şirzad, Demir Bey, İki Hud'akâr, Avrupa Adâb-ı Muâşeretî, Hayret, Acâib-i Âlem, Felâtun Bey ile Râkım Efendi, Jön Türk, Müdafaa, Diplomalı Kız, Felsefe-i Zenân, Paris'te Bir Türk, Vah, Karnaval, Henüz Onyedî Yaşında, Kısmetinde Olanın Kaşığında Çıkar, Peder Olmak Sanatı, Haydut Montari, Tehhül, Gençlik, Yeryüzünde Bir Melek, Bir Tövbekâr, Gönüllü, Taaffûf, Bahtiyarlık, Müşâhedat, Karı-Koca Masalı gibi çoğunluğunu roman türünün oluşturduğu eserlerinde önemli yorum ve örneklerle açıklar.⁸

Bu konunun çeşitli edebiyat eserlerinde işlenmesinden farklı olarak, sorunu ayrıntılarıyla ele almasa da, genel olarak irdelemeye çalışan müstakil kitaplar da yazılmıştır. Bu tür kitapların Osmanlı yayın hayatındaki muhtemelen ilk örneklerinden biri, bu çalışmada incelenen ve çevrimyazısı yapılan Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar adlı küçük hacimli eseridir. Bu eseri kronolojik olarak Ragıp Veli Rıza Paşa-zade'nin Terbiye-i Nisvan (1308/1891), Fatma Aliye Hanım'ın Nisvân-ı İslâm (1309/1893), Abdüllatif İrfan'ın Hissiyat-ı Nisvan (1311/1895) adlı kitapları takip eder.

Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar adlı bu eseri, yazarın "Cep Kütüphanesi" serisinin üçüncü kitabı olarak⁹ 1296 [1878/1879]¹⁰ yılında Mihran Matbaası tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır.

Yazar, kadınlar hakkındaki çeşitli yorumları içeren 34 bölüm ve 96 sayfadan oluşan kitabın ilk sayfalarında, konu hakkında genel bir bilgi vermeye çalışır. İnsanlığın yarısını teşkil eden ve bu yüzden çok büyük önem taşıyan bir konudan, "kadınların halinden" bahsedeceğini ifade eden yazar Kadınlar'ı, bu konuda bir kitap bulunmadığından dolayı duyduğu üzüntü ve böyle eserlere olan ihtiyaç nedeniyle yazdığını belirtir:

Kadınlar, küre-i arzın ahalisinin nısfı bulundukları münasebetle, haddizatlarında olan ehemmiyetten maada, erkekleri yetiştiren, yani cemiyet-i beşeriye'yi terbiye ve teşkil eden de yine kadınlar olduğundan, ehemmiyetleri pek çok olmak iktiza eder. Bu derece mühim bir bahis hakkında kalem oynatmaya cesaret edişim ise, kadınlarımızın ıslah-ı ahvaline en evvel muhtaç bulunduğumuz bir

ALİHÉ HANOUË

Les Musulmanes contemporaines

TROIS CONFÉRENCES, TRADUITES DE LA LANGUE TURQUE

PAR

NAZİMÉ-ROUKİË

PARIS

ALPHONSE LEMERRE, ÉDITEUR

25-31, PASSAGE CHOISEUL

NEW-YORK, 15 WEST 24th STREET

M DCCC XCIV

Resim 1. Nâzime Rukiye tarafından Fransızca'ya çevrilen Nisvân-ı İslâm'ın Fransızca baskısının iç kapağı.

madde ve belki terakki ve selametimizin sebep-i mücerredî nazarıyla baktığım halde, bu mesele-i mühimme hakkında elsnemizde hiçbir şey yazılmadığını görmekten hâsıl olan teessüfüm ve gördüğüm ihtiyaca mebnidir. (3-4)

Resim 2. Fatma Âliye

Kadınlar hakkında yer yer ilginç tanımlar ve vasıflandırmalar yapan yazar, onları insanlığın bir bahçesi, bir meleği olarak tanıtır: “Kadın cemiyet-i beşeriyenin esası, ahlâk-ı umumiyenin rûknü, -aile denilen ve insanı canavarlıktan çıkarıp, hâl-i temeddüne koyan- bir rabıta-i mukaddesinin akdesi, insaniyetin bir bahçesidir” (6). “Gençliğinde adeta beşeriyet halinden çıkıp, bir melek suretini alır; ayağının bastığı yerler şenlenir, gözünün baktığı şeyler tenvir olunur, elinin dokunduğu şey adeta elektrik olmuş gibi titrer!” (13-14).

Bugüne kadar kadınlara gereken önemin verilmediğini ve bu konuda söylenenlerin gerçeği tam anlamıyla ifade etmediğini kaydeden Şemseddin Sâmî, bu düşüncelerini şöyle açıklar :

Kadınların mahiyet ve ehemmiyeti pek geç anlaşılmış ve kendilerine hiç bir vakit iktiza ettiği surette muamele olunmamıştır desek, mübalağa etmiş olmayız. Kadına hiçbir vakit bir nazar-ı hakiki ile, yani dişi bir insan nazarıyla bakılmamıştır; kadın gâh erkeklerin esiri, malı, mülkü, ve gâh onların oyuncuğu, eğlencesi, ziyneti addoluna gelmiştir. Kadın hakkında ümem-i kadime ve cedidenin bir takımı ifrat ve bir takımı tefrit yolunu tutmuşlardır. (4)

جې كېښانه

عدد : ۳

قاديان

محرر : ش. سامي

معارف نظارت جايله سندك رخصتياه طبع اولندي

استانبول

(مهران) مطبعه سي — باب عالي جاده سنده نومرو ۲۸

۱۲۹۶

Resim 3. Kadınlar'ın orjinal baskısının kapağı.

Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar risalesinde üzerinde en çok durduğu konulardan biri de, Osmanlı toplumunda önemli bir eksiklik olarak görülen, “kadının eğitimi” (terbiye-i nîsvân) sorunudur. Kitabın hemen her bölümünde bu konuda yorumlar yapan yazar, iyi bir toplum oluşturulması ve ailelerin mutlu olabilmeleri için kadınların eğitime çok önem verilmesi gerektiğini belirtir: “Ümem-i İslâmiye, lâıykı veçhile terakki ve temeddün etmek için âdat ve örfiyattan vaz geçip, ahkâm-ı İslâmiye'nin daire-i müsaadesi dahilinde kadınlara hürriyet vermeli ve talim ve terbiyelerine fevkalâde itina etmelidirler” (87-88). Yine, “medenî” ve “ahlâklı” bir toplum olabilmek için, çocukların iyi yetiştirilmesi gerektiğini düşünen yazar, çocuklara verilecek bilgilerin yanında terbiyenin de büyük önem taşıdığını, bunun da doğumdan itibaren başladığını belirterek, kadının iyi ahlâklı olmasıyla, toplumun da ahlâk yönünden eğitilmiş olacağını vurgular (40-41). Şemseddin Sâmî'ye göre bir çocuğu yetiştiren, onun ilk eğitmen ve öğretmeni olan annedir. Çocuk büyümeye başladıktan sonra çevresini, olayları, varlıkları merak edecek ve bunlarla ilgili sorular sormaya başlayacaktır. İşte bu soruları cevaplayacak olan anne, eğer bilgili bir kadın değilse, çocuğun bu merakını gideremeyecek ve düzeltilmesi zor yanlışlar yapacaktır: “Çocuğun sorduğu şeylerden kendisinin de haberi olmayan valide çocuğa ne cevap verebilir? İlim ve terbiyesi olmayan valide çocuğa vereceği ilim ve terbiyeyi nerede bulacak?” (40).

Ayşegül Yaraman Başbuğu, Kadınlar risalesinde sözü edilen özellikle eşitlik ve eğitim hakkında bu görüşleri, tarihi 1920'lerin sonuna kadar uzanan “birinci dalga kadın hareketi”yle ilişkilendirir. Başbuğu, Toplumsal Tarih dergisinde yayımlanan “Kadın Tarihinin Evrenselliği Açısından Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar Risalesi” adlı yazısında bu hareketi şöyle tanımlar:

Birinci dalga kadın hareketini [...] genel talepleri itibariyle eşitlikçilik talebi belirlemektedir; ancak burada hedeflenen cinsiyetler arası eşitlik kadının zımnen ya da açıkça ‘erkek gibi’, ‘erkeğe eşdeğer’ olmasıdır. Bu eşitlikçi akım yasal dönüşümleri toplumsal değişimin temel olarak savunur; yasa ve eğitim alanındaki birtakım düzenlemeleri de aslında kadının geleneksel/ataerkil rollerini daha iyi ifa edebilmesi

için öngörür; kadının analık durumu bu reformların temel gerekçesidir. Eşitlikçi kadın hareketinin amacı kadının mevcut sistem (ataerkil toplumsal yapı) içindeki konumunun iyileştirilmesidir; söz konusu sistemin yeniden yapılandırılması tartışması söz konusu değildir; kadına özgü olanın değersizliği (doğallığı ya da kazanılmışlığıyla ilgili görüş farklılıkları bulunmasına karşın) zımnen de olsa kabullenilmekte ve bu niteliklerin (niteliksizlik diye okumak belki daha anlamlıdır) eğitim aracılığıyla iyileştirilebileceği savlanmaktadır. (61-62)

Bilhassa eğitim alanında meydana gelecek eşitliğin kadının “karılık” görevini daha iyi yerine getirmesini sağlayacağını söyleyen Başbuğu, bu fikrini Şemseddin Sâmî’nin “Bir adam ne kadar âlim, ne kadar zengin, ne kadar muteber farz olursa, cahile ve terbiyesiz bir zevcesi olduğu halde, mesut olabilir mi?” (Sâmî, Kadınlar 21) sorusuyla örnekler. Fatmagül Berktaş da “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Feminizm” adlı makalesinde Osmanlı erkek aydınlarının, kadınların eğitimini istemelerindeki söyleme dikkat çeker: “Osmanlı kadınları ve onları hem destekleyip hem de söylemin ve pratiğin sınırlarını çizen erkek aydınlar, kadın eğitiminin gerekliliğini Batı’daki tartışmalara benzer biçimde kadının eş ve annelik rolünü daha iyi yapabilmesi ile temellendiriyorlar, bir yandan da millî bilincin gelişmesine paralel olarak, milliyetçi öğeler söyleme gidecek daha fazla dahil oluyordu” (350).

Kitapta göze çarpan önemli bir husus da kadınların, doktorluk (cerrahlık hariç) terzilik, ticaret (dükkanında mal alıp satma), eczacılık vb. gibi hayatın hemen her alanında çalışabilecekleri fikridir (5; 37-42). Çok az istisnasıyla kadının, erkeğin yaptığı her işi yapabileceğini hatta bazı işlerde daha fazla başarılı olacağını belirten yazar, bütün bunlara rağmen kadının “aslı” vazifesinin evine, eşine ve çocuklarına bakmak ve onları eğitmek olduğunu söylemeden de geçemez. Ayrıca kadına yüklediği ve ihmal edilemez gördüğü birçok görevle de, onun kamusal alanını gittikçe daraltır: “Cenab-ı Hallâk, çocuk büyütüp terbiye etmek hassasını kadınlara vermiş olduğundan (...)” (45). “Kadınlar tab’an ve hilkaten çocuk büyütüp terbiye etmek hassasına maliktirler, kendilerinin birinci vazifesi de budur. Kadın-

ları bu vazifeden tecrit etmek, bu vazifeyi kendilerinden alıp, erkeklere vermek tabiatın hilafında bir hareket demek olacağından, hiçbir vakit mümkün olamaz ve hiçbir vakit iyi semere veremez” (45). Bu fikrini, kendi yayımladığı Aile mecmuasında yer alan “Ev İdaresi” adlı yazısında da yineleyen yazar, yukarıda geçen aslı vazifelere bir de kutsiyet atfederek, kadının bugün bile asıl alanı olarak görülen “ev”in sınırlarından çıkmasını bir anlamda zorlaştırır: “Kadın, her ne kadar büyük ve zengin olursa yine gözleri mutfağından, kilerden, eli iğneden, makastan ayrılmamalı; kitap da okumalı, defteri de elden bırakmamalı; evin, elbisenin, çamaşırın, yemeğin, elhasıl evde mevcut veya hasıl olan her şeyin temizliği, kadının mukaddes bir vazifesidir; cüz’i bir yırtıklık, cüz’i bir leke kadın için bir lekedir” (9). Aynı dergideki “Sıhhat” yazısında ise kadının omzuna yeni görevler yükler: “Kadının birinci vazifelerinden biri ve belki birincisi çocuklarının ve alelumum ev halkının sıhhatini muhafaza etmek vazifesidir” (10-11). Yazar, kadının toplumdaki bireysel alanını gittikçe daraltarak, evle ilgili hemen her işi kadının birinci görevi sayar: “Kadının birinci vazifelerinden biri yemektir. Yemek pişirmek işi, her bir kadın için vacip bir vazifedir (“Yemek” 23). “Yemek işlerinin kadınların en mukaddes ve en mecbur vezâifinden olduğunu ispat etikten sonra...” (26). Derginin “Emsal” yani vezceler bölümünde ise yazarın düşünceleri iyice belirginleşir: “Kadının ömrü birbirini müteakip üç halden geçmekten ibarettir; bunların birincisi kızlık masumiyet-i bakiresi, ikincisi zevcelik ve üçüncüsü validelik halidir. Bu üç halin her biri pek muazzaz ve mukaddes olduğundan kadınlar kendi ömürlerinin kaymetini anlayıp, müteşekkîr olmalıdır”, “Kadın fakr u zarurete karşı bir askerdir; vatanı ev, istihlâmı sa’y, fenn-i harbi idare, silâhı iğne ve makastır”, “Bir evde ki; kadın beygirlerle, erkek mutfağa karışır, o evden hayır yoktur” (32). Bu örneklerle birlikte düşünüldüğünde Şemseddin Sâmî’nin kadınlar hakkındaki bütün “iyimser” fikirlerine rağmen, çoğu zaman bu düşüncelerle çatışan bir “erkek bakış açısı”na sahip olduğu söylenebilir. Kitabın bazı cümlelerinde bu bakış açısı açıkça ortaya çıkar: “Kadın, bir umumiyet nazarıyla bakılırsa, âdeti bir insan olduğu görülür” (Kadınlar 5) , “Er’ricâlû kavvâmün ale’n-nisâ [Erkekler kadın üzerine idareci ve hakimdirler, Kur’an-ı Kerim Nisâ suresi 34. ayet] hükm-i celiline ise hiçbir diyecek yoktur” (86).

Yazara göre ilkokullarda, çocuk eğitiminde erkeklerden daha şefkatli ve daha başarılı oldukları için kadın öğretmenler olması gerekir. Fakat çocuklar, ilkokuldan sonra “fünûn ve ciddî ilimleri erkek muallimlerden öğren[melidirler]” (44). Üstelik kadınların psikolojik yapıları da bazı işler için engeldir: “Kadınlar cüz’i birşeyden müteessir olup ağladıkları gibi, en âdi [basit] bir sözden dolayı da kendilerini kaybedip, yaptıklarını şaşırarak derecede hiddet ederler” (6-7). Kendi dönemi içinde anlamı büyük olup, cinsiyetlere yönelik değerler hiyerarşisinin gündeme geldiği “ikinci dalga kadın hareketi”nin temelini oluşturan birinci dalga kadın hareketine özgü bu bakış açısının niteliğinin gözden kaçırılması gerektiğini söyleyen Ayşenur Yaraman Başbuğu, bunu M.Wollstonecraft’tan örnekleyerek şöyle açıklar:

Bu niteliğin ‘erkek bakışı’na yahut yalnızca Türkiye’ye değil, birinci dalga kadın hareketine ait zımni ya da açık bir yaklaşım olduğunu belirleyebilmek için yine M. Wollstonecraft’tan örnek vermek olanaklıdır: Kısacası kadınlar, genel olarak uygarlığın her türlü ayıbını ve kusurunu almışlar, ama onun yararlı meyvesinden uzak kalmışlardır. Duygusallıkları kötülenirken kavrayışları ihmal edilir; öyle ki sonunda, duygularının esiri olup -buna kibarca duyarlılık adı verilir- anlık duyguların elinde oraya buraya savrulurlar. (63-64)

Başbuğu’nun, sadece Türkiye’ye ait olmadığını belirttiği bu düşüncüyü, Fransız İhtilâli’ni düşünsel alanda hazırlayan aydınlardan biri olan Jean Jack Rousseau’da da görürüz:

Tanrı kadınları hırçın olmaktan menetmek gayesile sokulmak ve kandırmak bakımından kâfi derecede mükemmel; âmir geçinmek hususunda ise zayıf yaratmış, yoksa hakaretli sözler yağdırmak üzere kendilerine bu derece şirin bir ses vermemiş, kızgınlık tesirile çehrelerinin altüst olması için bu kadar nazik çizgilerle yüzlerini süslememiştir. Hiddete kapılan kadınlar kendilerini unuturlar. Kadınların birçok defalar şikâyet hakları vardır; fakat tahkir ve tekdire asla. Kadın ve er-

kek cinsiyetlerini has ve iyi muhafaza etmelidir. Çok yumuşak zevk bir kadının küstah olması- na sebep olabilir; fakat bir erkeği, tabiat harici bir mahlûk de- ğilse, bir kadının hoş muamele- si ergeç yola getirebilir ve onu teshir eder. (418) [...] Erkekle- rin hoşuna gitmek, onlara fay- dalı olmak, kendilerini onlara sevdirmek ve saydırmak; küçük iken büyütme, büyüyünce on- lara bakmak, nasihat vermek, teselli etmek, hayatı zevkli ve se- vimli bir hale koymak... İşte ka- dınların vazifeleri her zaman bunlar olmuştur. En küçük yaş- tanberi kendilerine öğretilmesi lâzım gelen şeyler de yine bun- lardır. Bu esaslı kaideye doğru gidilmedikçe maksat ve gayeden ayrılmış olacağımız gibi, kendi- lerine verilecek diğer bütün ahlâk düsturları da ne kendilerinin, ne de bizim saadetimize faydalı birşey yapmış olacaktır. (410)¹¹

Resim 4. Şemseddin Sâmî ve eşi
Emine Hanım (1884).

Şemseddin Sâmî gerek Kadınlar risalesinde, gerek Aile dergisindeki yazılarında; kadınların eğitimi, çalışması, toplum hayatına katılarak ka- musal alana açılması yönündeki fikirlerinde herşeye rağmen dönemin hâkim bakış açısından uzaklaşmamaya çalıştığı da gözlemlenmektedir. Bu noktada yazarın “ahkâm-ı İslâmiye’nin daire-i müsaadesi dahilinde kadınlara hürriyet vermeli” ifadesi oldukça anlamlıdır:¹² “Bizde ailenin bu halde bulunmasını (muhabbet ve terbiye) icap eden din ve şeriatımız olmadığı, dinimizin erkân ve teferruat-ı hakîmânesine ve şeriatimizin

ahkâm-ı münîfesine vakıf olanlarca, malum ve müsellemdir; bunun için bu halin ıslahı yed-i ihtiyarımızdadır”¹³ (“Aile” 4). “Din-i İslâm nisâ-i müslimîne okuyup yazmağı farz suretinde gösteriyor (Kadınlar 87)”. “Kadınların [...] vazifelerini bihakkın icra edebilmeleri tarikini açmak için, bu babda Kur’an-ı Kerim’in evâmîr ve nevâhîsine birşey zammetmemek ve eski İranîler’den ve sair ümem-i gayr-i müslimeden kalma adetlerden sarf-ı nazarla, kadınları hadd-i şer’inin dairesi dahilinde serbest bırakmak ve mekteplerde tahsil-i ilm ü edeple terbiye etmek iktiza eder” (79). “Ümem-i İslâmiye, layıkı veçhile terakki ve temeddün etmek için, âdat ve örfiyattan vaz geçip, ahkâm-ı İslâmiye’nin daire-i müsaadesi dahilinde kadınlara hürriyet vermeli ve talim ve terbiyelerine fevkalade itina etmelidirler” (87-88). Yazar bu bakış açısından hareketle, Müslüman milletlerin kadın ve onun toplumsal hayattaki yeri karşısındaki tutumunu eleştiren Avrupalılara ve onların çok eşlilik, örtünme, boşanma, esaret gibi konularda yaptıkları yorumlara İslâm, Avrupa ve dünya tarihinden örneklerle desteklenmiş itiraz ve açıklamalar da getirir (54 vd.). Bu örneklerle göre, müslüman kadınların sorunlarının çözümü için “Avrupalı kadınların davranış ve âdetlerini taklit etmelerine gerek olmadığı”, bu sorunların “İslâm dininin emir ve müsaadeleri” çerçevesinde çözümlenmesi gerektiği vurgulanır.¹⁴

Yazarın kitapta son olarak söylediği şu sözler ise Osmanlı kadın hareketi ve tarihi açısından özellikle önem taşımaktadır: “Kadınların vezâfi pek mukaddes olup, ihmali cemiyet-i beşeriye’nin temeddün ve saadetine mani olur; kadınların vazifelerini bihakkın ifa edebilmeleri ise hukuklarına nail olmalarına mütevakkıfur. Kadınlara hukuk-ı tabiilerini vermeli, sonra kendilerinden vazife istemeli” (96).

Kadınlar’ın sonuna “ihtar” başlığı altında düşülen not ise, kitabın basımı sırasında izin alınabilmesi için “mesturiyet” [örtünme] konusunda yazılanların üçte bir oranında çıkarılması gerektiğinin belirtilmesi ise, devrin sansür anlayışı hakkında önemli bir ipucu vermektedir (96).

Şemseddin Sâmî'nin Kadınlara Yönelik Olarak Yayımladığı Bir Dergi: Aile

Şemseddin Sâmî, genel olarak kadınlar, özelde Osmanlı kadınları hakkında görüşlerini anlattığı Kadınlar adlı eserin yanında, düşüncelerini daha etkili bir biçimde duyurabilmek için, bir de Aile dergisini çıkarmıştır. “Muharriri: Ş. Sâmî” olan dergi; “Aile’ye yani kadınlara, çocuklara ve ev işlerine müteallik mebâhis-i mütenevviayı cami’ mecmuadır” alt başlığıyla 17 Cemaziyelahir 1297 [27 Mayıs 1880] - 2 Recep 1297 [10 Haziran 1880] tarihleri arasında üç sayı yayımlanır. Sahibi “Mihran” olarak görünen Aile, 16 sayfa ve kapaksız olarak basılmış ve “nüshası” yüz paraya satılmıştır. Dergi resimsiz olup, hemen aynı konulardaki yazıları içermektedir. Derginin yayın politikasını gösteren “İfade-i Meram” bölümünde kadın ve aile konularında uzun açıklamalar vardır:

Bu mecmuanın tahririnden garaz, ünvandan dahi anlaşıldığı üzere aile,yani “familya”lara bir hizmet etmektir. Aile -erkek, kadın, çocuk- bir kaç kişiden ibaret olduğu gibi bu mecmuaya derc olunacak mebahasin dahi erkeklere ve kadınlara, kız ve erkek çocuklara teallık olup, bir ev halkının alelumum muhtaç olacakları maddî ve manevî, yani gerek ahlak ve terbiyeye ve gerek idare ve taayyüşe dair her nev menâfi ve fevâid şâmil olmasına say olunacaksa da, ailenin başlıca rüknü kadınlar olduğundan, bu mecmuanın da başlıca kadınlara nisbeti vardır. Memalik-i mütemeddinede böyle eserler ekseriyet üzere kadınlar tarafından yazılmakta ise de, bizde böyle bahislerde kalemi elimizden kapacak kadınlar yetişince veyahut teksir edinceye kadar bu hizmetin ifâsına ve alehusus âlem-i medeniyet kadınlarının mahsul-i fikr ü himmetlerini vatnımızda neşr ü tamime erkeklerin vasıta olması mazur ve mecaz görülebilir. İşte bu mülahazının verdiği teselli ile ve bugün vatanımızda nedreti olmayan maârif-mendân-ı nisvânın himmet ve muavenet-i kalemiyelerine dahi mazhar olmak ümidiyle, bu mecmuanın tahririne ve enzâr-ı ammeye arzına içtisar ederiz. (1)

Dergideki yazıların ne zaman ve nasıl okunması gerektiği konusunda Şemseddin Sâmî'nin yaptığı teklifler ise ilginçtir. Yazar burada; aile

içindeki okuma saatleri, bu okumaların verimliliği, özellikle kadınlara ve çocuklara hangi konuların ne gibi açıklamalarla okunacağı hakkında ayrıntılı bilgiler verir.¹⁵

Derginin “İhtar” bölümünde dikkati çeken bir nokta ise Aile’nin, Tercüman-ı Hakikat gazetesinin Çocuklara Mahsus Nüshası’yla yani çocuk ekiyle asla rekabet etmediğidir. Yazara göre bu periyodik, sadece Mekteb-i Rüştîye-i Askerîye’ye (Askerî Ortaokul) ve ona denk okulların öğrencilerine ait derslerden; Aile dergisi ise ise, “çocukların üzerinde alacakları terbiyelerden” bahsetmektedir. Yazarın sadece belirtilen periyodikten bahsetmesi, devrin çocuklara yönelik yayınlarının incelenmesinde Tercüman-ı Hakikat’ın¹⁶ önemli bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Aile’de yer alan yazılar¹⁷ üç grupta toplanabilir:

Makaleler :

Bunlar, aile içinde anne ve baba tarafından dikkatle okunması tavsiye edilen “Aile”, “Ev İdaresi”, “Sıhhat”, “Kadın”, “Kadının Vezaifi”, “Eğlence”, “Çocukları Kadınlardan Ayırmak” gibi yazılardır.

Derginin ilk yazısı, yayına ismini veren ve üstlendiği misyonu açıklayan kavramın da geniş olarak anlatıldığı “Aile” adını taşır. Öncelikle “aile” kelimesinin asıl anlamına ve önemine dair bir kaç söz söylemek gerektiğini belirten Şemseddin Sâmî, dilimizde bu kelimenin yerine “familya”nın kullanıldığını, oysa buun “aile” ibaresini karşılamayıp, “zevce” [eş] manasına geldiğini ve yabancı bir kelime olduğunu, bundan dolayı “aile”nin kullanılmasının daha doğru olacağını belirtir. “Aile” kavramının “birlikte yaşayıp, maişetleri müşterek olan ve beyinlerinde karabet bulunan birkaç kişinin heyet-i mecmuasıdır” (2) şeklinde tanımlandığı¹⁸ yazıda ; devleti ailelerin oluşturduğu, bir ailede muhabbet ve terbiyenin mutlaka olması gerektiği gibi konulardan da bahsedilir.

“Ev İdaresi” yazısında bir evi idare etmenin, devleti idare etmek kadar zor olduğu fikri açıklanırken; “Kadın” ve “Kadının Vezaifi” başlıklı yazılarda, toplumda kadının yeri ve görevleri gibi konulara değinilir.

“Sıhhat”te ise yazar, sağlığın öneminden bahsederek, hastalıklardan korunma yolları üzerinde durup, her kadının, “hıfz-ı sıhhat” (sağlıklı

yaşam) ve “Fenn-i Tıp”tan (Tıp bilimi) biraz da olsa anlaması gerektiği yönündeki fikirlerini anlatır.

“Eğlence” başlıklı yazıda, hayatta verimli olabilmek için dinlenmenin ve eğlenmenin önemli olduğu belirtilirken; “Çocukları Kadınlardan Ayırmak”ta, çocuk terbiyesinde kadınların önemli bir yeri olmasına rağmen, bazı kişilerin çocukları kadınlardan uzaklaştırmak istemelerinin doğru olmadığı fikri üzerinde durulur.

Kadınlar’a Yönelik Yazılar:

“İğne ve Makas”, “Evin Tertip ve Tanzimi”, “Elbise”, “Yemek”, “İtriyat ve Çiçekler”, “Mutfak” gibi başlıklar taşıyan ve bir erkek tarafından yazılması dönemi için oldukça ilginç gelebilecek bu yazılarda;¹⁹ evin düzenlenmesi (mutfak, odalar, avlu vs.), temizliği, biçki-dikiş, nakış, çiçek bakımı, yemek yapımı gibi kadınların ilgi duyacakları konulardan bahsedilmektedir.

Eğlenceli Bir Aile Ortamı Amaçlayan Yazılar:

Basit hikâyeler (“Çocuklara Hikâye” başlığıyla her sayıda bir kaç hikâye), çeşitli oyunlar (İskambil, domino taşları vb. gereçlerle oynanan veya diğer oyunlar), hediyeli bilmeceler (hediyeler: Sefiller’in birinci kitabı, Cep Kütüphanesi’nin bir takımı, Aile dergisinin on sayısı, Şeytanın Yadıgârları²⁰ gibi tercüme kitaplar vs.) ilginç fıkralar ve Şemseddin Sâmî’ye ait özdeyişleri içeren bu bölüm, derginin her sayısında yer almaktadır.

Şemseddin Sâmî tarafından yazılan bu makaleler, genel olarak başarırlı çalışmalar olmamakla birlikte, yazıldıkları tarih ve vurgulanmak istenen konular bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Şemseddin Sâmî’nin Diğer Eserlerinde Kadın :

Edebiyatımızın ilk telif romanı olarak kabul edilen Taaşşuk-ı Tal’at ve Fitmat’ta da,²¹ yazarın devri için çok önemli bulduğu, görücü usulü ve zorla evlendirme konularından bahsedilir.

Romanda Şemseddin Sâmî’nin özellikle görücü usulüne büyük eleştiriler getirdiği görülür. Yazar devrin evlilik anlayışını; önce Talat Bey’in annesi Saliha Hanım, daha sonra Saliha Hanım’ın annesinin ağzından eleştirir ve adeta topluma mesaj verir:

Ben bir kızı bir kere görmekle ne tanıyacağım? Çehresini bile anlayamam. Sonra, gelin yalnız güzel mi olmak lâzım? Ben, bir kız, akıllı olmadıkça, afife olmadıkça, tabiatı iyi olmadıkça, ben hiç onu kendime gelin yapar mıyım? Sonra, benim beğendiğimi, senin beğendiğini oğlum beğenir mi bakalım? Hep, âlem nasıl yaparsa biz de öyle yapalım, diyorsun. Lâkin görmez misin ki halkın çoğu bugün evlenir, yarın kocası karısını, yahut karısı kocasını bırakır. Bin türlü rezalet olur. Olacak a, görmedik-bilmedik bir kız alırlar, hiç sormaksızın bilmediği bir kocaya verirler. Acaba çocuk o kızla imtizâç edecek mi? Beğenecek mi? Sevecek mi? Kız da onu isteyecek mi? Babası, anası buralarını hiç düşünmüyorlar. [...] Koca karısıyla, karı kocasıyla ömür geçirecekler, ev idare edecekler. Evlâtları olacak, büyütecekler, terbiye verecekler. Birbirleriyle sevişmedikçe, imtizâç etmedikçe nasıl olur? Bu, bir gün değil, iki gün değil, bir ömürdür. Bir evdeki, koca ile karı arasında muhabbet yok, o eve Allah imdat eyleye! Sonra evlâtları ne terbiye alacaklar, orasını düşünmeli artık. (15-16)

Ah biçare biz karılar!... Bizi hiç insan sırasına koymazlar! Babalarımız, istedikleri adamlara bizi hediye verircesine verirler. O adamların tabiatını sormazlar. Biz o adamlarla geçinecek miyiz? Orasını hiç düşünmezler. Bize bir defa ‘Filân adamı koca ister misin?’ yahut ‘Kimi koca istersin’ diye bir sormak yok. Bize derler: ‘İşte, seni filân adama vereceğiz’ Biz sükût ederiz. Ama gönlümüz ne der? Yarabbi, babamın bu söylediği efendi genç olsun, güzel olsun, iyi tabiatlı olsun. Filvâkî, bazı defa öyle çıkar. Lâkin bazı kere de bütün bütün zıddına... Gider bakınız ki, bize koca olacak adam altmış yaşında, yahut bir gözden kör, yahut burunsuz, yahut sarhoş, yahut ahmak... Ah siz erkekler ne zalimsiniz ! (21)

Romanda, Saliha Hanım’ın başka biriyle evlendirileceğini duyan Rıfat Bey, sevgilisine yazdığı mektupta hislerini: “Ah biçare Rîfat!.. Ah!.. Zavallı Sâliha!.. Ne yapalım?.. Esiriz!.. Kendimize mâlik değiliz. Lâkin hayatımıza memâtımıza mâlikiz!.. Kendimizi sahrâ-yı ademe atabiliriz... Orada hür yaşayabiliriz... Bu dünyada hürriyet yokmuş!.. Dünyanın en ziyade hürleri esir imişler!..” (36) şeklinde ifade eder.

Yazarın eserde görücü usulünün zararlarının yanında bahsettiği diğer bir konu ise, Kadınlar risalesinde de uzun uzun açıkladığı “kadının eğitimi” sorunudur. Saliha Hanım’ın babası tarafından okuldan alınma sebeplerinin izah edildiği şu cümleler, devrin eğitim kurumlarının durumunu açıkça ortaya koyar:

Ağlama kuzum. Bu âdettir: Kız on-onbir yaşını geçtiği gibi yaşmaksız, ferâcesiz sokağa çıkamaz. Biz âdetin hâricinde nasıl hareket edebiliriz? Herkes sonra bize gülecek... Ama derslerini merak edeceksin. Senin derse sevdan olduğu vakitte kendi kendine de o bildiğini ilerletebilirsin. Ben de sana bazı defa ders verebilirim... Ne yapalım? İşte hâlâ kızlar için mahsûs mekteplerimiz, kadın hocalarımız yok ki... Erkek mektebine onbeş yaşında bir kız nasıl gidebilir? (27)

Romanın yanında yazarın tiyatro eserlerine de bakacak olursak; XIX. yüzyıl dram yazarları arasında kabul edilen Şemseddin Sâmî, devrinin hemen bütün edebiyat türlerinde işlenmiş bir konu olan “zorla evlendirme” gibi olaylarla kurulan dramlara itiraz ederek, bu konuda tarihin çok daha zengin ve elverişli olduğunu belirtir ve bu malzemeyi kullanır. Yazar, tarihî dram ve melodram şeklinde yazdığı piyeslerin²² kadın kahramanlarına ise, romandaki anlatımın tersine, herhangi bir misyon yüklemes. Sadece Besa Yahut Ahde Vefa ‘daki kocası öldürülüp, kızı kaçırılan “Vahide” karakteri, intikam hissinin getirdiği kuvvet ve yüreklilikle, diğer kadın tiplerine göre daha baskındır.

Görüldüğü gibi XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı toplumunda giderek daha geniş çapta tartışılmaya başlanan “kadın” ve “kadınlık” konusu, Tanzimat’ın çok yönlü ve idealist entelektüellerinden biri olan Şemseddin Sâmî’nin de gündemine girmiştir. Tek başına Aile ve Hafta²³ dergilerini çıkaran ve çeşitli yazın türlerinde eserler veren yazar, bu konu hakkındaki değişik görüşlerini gerek Avrupa’daki fikir akımlarından, gerekse Osmanlı toplumunun o dönemdeki durumundan etkilenerek, zaman zaman kendi içinde çelişerek de olsa dile getirmiştir. Şemseddin Sâmî’nin; Meşrutiyet döneminde toplumun daha geniş kesimlerine yayılacak olan

Resim 6. (Soldan sağı) Halit Bey, Şemseddin Sâmî ve Mehmet Celâl (1902).

“kadın” ve “kadınlık”la ilgili düşüncelerin Osmanlı toplumundaki ilk ciddi örneklerini bu çalışmalarda ortaya koyması ve bu konudaki dikkate değer tavrı, toplumbilimciler ve Osmanlı toplumsal hayatı üzerine çalışan araştırmacılar için ihmal edilmemesi gereken önemli bir noktadır.

Notlar

- 1 Buradaki “Osmanlı kadını” ibaresinin, “Osmanlı Türk/Müslüman kadını”nı imlediğini belirtmek gerekir. Şemseddin Sâmî konuyla ilgili yayımladığı metinlerde, Osmanlı “teb’ası” gayrimüslim kadınlardan, onların Osmanlı toplumundaki konumlarından bahsetmez. “Öteki” Osmanlı kadınlarının hak arayışlarına örnek olarak bld. Lerna Ekmekçi-oğlu ve Melissa Bilal (haz.) *Bir Adalet Feryadı, Osmanlı’dan Türkiye’ye Beş Ermeni Feminist Yazar 1862-1933* (İstanbul: Aras Yayıncılık, 2006).
- 2 Türk Kadını, somut olarak özellikle Tanzimat’tan sonra bir takım haklar kazanmıştır. Tanzimat’la birlikte, özellikle eğitim alanında görülen iyileştirmeler -Tıbbiye Mektebinde Ebelik eğitimine başlanması (1843), 1859’da ilk kız rüştiyesinin açılması, yine 1880 yılında ilk kız idadîsinin eğitime başlaması ve 1870’te Darülmuallimât’ın (Kız Öğretmen Okulu) açılması- ve arazi üzerindeki miras paylaşımlarında, kadının eskiye göre erkeklerle daha eşit haklar alması hükmüne yer veren Arazi Kanunnamesi (1858) gibi çalışmalar, dernek ve basın destekli bazı aydın kadınların aktif faaliyetleri sayesinde daha da artmıştır. Bu bakımdan kadınların birey olma, toplumda bir yer edinme ve hak/özgürlüklerin kazanılması mücadelesinde bu aktif çalışmaların büyük etkisi vardır. Bu konuyu temel alarak, Osmanlı kadın hareketini özellikle Kadınlar Dünyası dergisi etrafında kapsamlı bir şekilde inceleyen çalışma için bkz. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi* (İstanbul: Metis Yayınları, 1996).
- 3 Bu sıralama; Kadın Eserler Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından yayımlanan İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (İstanbul: Metis Yayınları, 1993) adlı katalog çalışması baz alınarak yapılmıştır. Ayrıca, bazı önemli Osmanlı kadın dergilerinin (Şükûfezar, Hanımlara Mahsus Gazete, Demet, Mehâsin, Kadın [Selanik], Kadın [İstanbul], Kadınlar Dünyası, Kadınlık) genel içerikleri ve işledikleri konularla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bld. Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi* (Ankara: İmge Kitabevi, 1993).
- 4 Hilmi Ziya Ülken, “Tanzimat’tan Sonra Fikir Hareketleri”, *Tanzimat I* (İstanbul: 1940) 758’den naklen.
- 5 *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. II, haz. M. Kaplan-İ. Enginün-B. Emil (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1993) 246-250’den naklen: Namık Kemal, “Aile”, *İbret*, N. 56 (18 Ramazan 1289/20 Kasım 1872). Aslında Namık Kemal’in bu yazısı, Osmanlı toplumundaki kadının sorunlarının algılanışındaki “naif”likle ilgili önemli ipuçları vermektedir: “Ey ümm’ü-l heves-i sâhibetü’l-beyt Sana hânende ehlinle, evlâdınla, sıhhatinle, rahatınla geçirmek nimeti ve gençliğinde hüsn ü cemal ve yaşını aldıktan sonra, evlâd ü ıyâl ziyetini ye-

tişmez mi ki, iki lokma yemek veya dört arşın bez parçası için daima bir ıztırâb ve keşâkeşi iltizâm edersin de, gerek kendine ve gerek yanında olanlara nimeti zehir ve rahatı haram eylersin?" (247). Fakat buna rağmen "Aile", aile içi şiddetten (249) ve çocuk haklarından (250) bahseden belki de ilk yazı olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

- 6 Osmanlı kadın dernekleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. Serpil Çakar, "Osmanlı Kadın Dernekleri", *Toplum ve Bilim*, N. 53 (Bahar 1991), ss. 139-157.
- 7 Yavuz Selim Karakışla bir makalesinde; çoğunluğunu yukarıda saydığımız isimlerin oluşturduğu Osmanlı kadın dergileri yazarları ve yöneticilerinin yayınlarında da, hedef kitlenin, varlıklı okur-yazar Müslüman kadınlar olduğunu belirtir; Karakışla "Osmanlı Hanımları ve Hizmetçi Kadınlar", *Toplumsal Tarih*, N. 63 (Mart 1999) 15-24.
- 8 Ahmed Midhat Efendi'nin bu konudaki fikirleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi* (İstanbul: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1989)ç
- 9 Bu serinin ilk iki kitabı, *Medeniyet-i İslâmiyye* (1296/1879) ve *Esatir* (1296/1879) adlı eserlerdir.
- 10 Şefika Kurnaz, *II. Mevritiyet Döneminde Türk Kadını* (1996, s. 21) ve *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını* (1997, s. 61) adlı eserlerinde; Emel Doğramacı da *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü* (1997, s. 75) adlı eserinde Şemseddin Sâmî'nin bu kitabının ilk baskısını 1311/1893-94 olarak göstermektedirler, ki yanlıştır.
- 11 Rousseau'nun, Emil Yahut Terbiyeye Dair'in "Beşinci Kitap"ında açıkladığı kadınlar hakkındaki düşünceleri alıntılanan bölümlerle sınırlı değildir. Düşününürün konu hakkındaki fikirlerini özetlemesi bakımından şu satırları da buraya ilave etmek gerekir: "Erkek ile kadın arasında müşterek olan melekeler de müsavi surette taksim edilmemişlerdir; fakat küll halinde alınınca birbirine tekabül ederler. Kadın, kadın olarak kaldıkça üstün, erkeklik iddiasında bulundukça da geri kalır. Haklarını tanıttığı noktalarda daima daha ileridedir. Bizim haklarımızı gasb etmek istediği yerlerde ise bizden geri kalır. Bu mutlak ve umumî hakikate ancak bir takım istisnalarla cevap verilebilir. Bu da cinsi latife taraftar geçinen zarafet satıcılarının bir türlü değişmeyen kandırma yollarıdır. Kadınlarda erkeklere hâs olan kabiliyetleri ilerletmeğe çalışmak ve kadınlığa has olan hasletleri ihmal etmek aşikâr surette onların ziyanına çalışmak demek olur. Kadınların kurnaz olanları bunun oynunağı olmayacak kadar işi vazıh görebilirler; bize faydalı herşeyi gasbetmeğe çalışırken cinslerine has olanlarını da ellerinden kaçırmamağa bakıyorlar; fakat her iki cinsiyetin melekeleri birbirile uyşamadığından bunları iyi bir surette idare edemezler. Bunun tabii bir neticesi olarak kadınlar bizim derecemize yükselemedikleri şöyle dursun, kendilerine has dereceden aşağı kalırlar. Böyle olunca da kymetlerinin yarısını kaybederler. Akıllı anne, bana inanınız, tabiatı aldatmağa yelteniyormuş gibi hareket ederek kızınızı faziletli bir erkek gibi yetiştirmekten vazgeçiniz ve ondan namuslu bir kadın meydana çıkarınız: Emin olunuz ki bu suretle hem kendisine, hem de bize daha faydalı olur" (408-409).
- 12 Bernard Caporal da, devri içinde birçok yazar gibi Şemseddin Sâmî'nin fikirlerinde çok eşlilik ve tek taraflı boşanmanın yarattığı sorunlar da dahil olmak üzere, kadın haklarını savunmanın doğrultusunun gelip İslâm'a dayanmasına dikkat çeker, bkz. Caporal, *Kema-*

lizimde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1980), (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982) 73; yine aynı konuda Özer Ozankaya, Caporal'dan farklı olarak Şemseddin Sâmî'nin dinsel ölçütlerin savunmasını sosyolojik ve psikolojik olarak yaptığını belirtir, bkz. Ozankaya, "Lâiklik Öncesi Dönemde Şemseddin Sâmî'nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri", *Türkiye'de Aile'nin Değişimi -Toplumbilimsel İncelemeler-*, der. T. Erder (Ankara: Sosyal Bilimler Dergisi Yayınları, 1984) 125.

- 13 Yazar, buraya koyduğu bir dipnotla, Kadınlar adlı eserine atıf yaparak, bu görüşü güçlü delillerle ispat ettiğini belirtir.
- 14 "Türk kadını" ile "Batılı kadın"ın bağımsızlık durumlarındaki ortak benzerlikleri belirleyen noktalar üzerinde duran Bernard Caporal ; modernleşme evrelerinin farklı olmalarına rağmen Türk ve Batı kadınına aşağı konumda tutan güçlerin hemen hemen aynı olduğunu belirtir. Ayrıca, Kilise hukuku, Konsiller ve felsefe karşısında Batılı kadının durumu ve eşitlik arayışı için bkz. a.g.e, s. 13-22.
- 15 Bu bölüm hakkındaki bir inceleme için bkz. İrfan Karakoç, "Şemseddin Sâmî ve Bir 'Aile' Dergisinin Okunma Yöntemleri", *Tarih ve Toplum*, N. 193 (Ocak 2000), s. 56-57.
- 16 Bu yayın hakkında daha geniş bilgi için bkz. Cüneyd Okay, *Eski Harflî Çocuk Dergileri* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999), s. 49.
- 17 Derginin fihristi için bkz. Ekler 1.
- 18 1317/1900 yılında yayımlanan *Kâmus-ı Türkî*'de ise "İdare ve işleri bir adama ait olan zevce ve evlad ve ebeveyn vesâir eşhas mecmu'u, familya, ehl-i beyt, hanedan, 'iyâl" (925) şeklinde verilmesi ise düşündürücüdür.
- 19 Bazı feminist yazarlar-devri içinde ~~hata~~ 1950'lere kadar-bu tarz konuların erkeldler tarafından yazılmasının en önemli sebebinin; erkeklerin kadınları 'ehlileştirme' ve kendi yüklerini azaltmak noktasında kadınların seviyelerini yükseltmek istemelerinin olduğunu belirtirler. Ayrıca kadın yazarların azlığı da önemli bir problemdir. Şemseddin Sâmî de derginin ilk yazısında bu tespiti doğrular bir öylelikle "kadın yazarlar yetişinceye kadar bu görevi üstlendiğini" belirtmiştir, bkz. "İfade-i Meram" (1-2).
- 20 Frédéric Soulié, *Şeytanın Yadigarları*, çev. Şemseddin Sâmî (İstanbul: Mihran Matbaası, 1295/1878).
- 21 Şemseddin Sâmî, *Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat* (İstanbul: Elcevaip Matbaası, 1288/1872); Yeni harflerle 1. bs. , haz. Doç. Dr. Sedit Yüksel (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1964). Buradaki incelemede ~~eserin~~ Oğlak Yayınları, 1996 (Çevrimyazı N. Ahmet Özalp) baskısı esas alınmıştır.
- 22 Yazarın piyesleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Niyazi Ak, *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1963) 80-86; 108-109.
- 23 *Hafta*, "Edebiyat ve fünün ve sanayie dair mecmuadır". Sahibi: Mihran, Muharriri: Ş. Sâmî, İstanbul 22 Ramazan 1298/18 Ağustos 1881-21 Sefer 1299/12 Ocak 1882, 1:1-20. bkz. Hasan Duman, *İstanbul Kütüphaneleri Arap Harflî Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu* (İstanbul: IRCICA, 1986) 130. (Bu dergide kadınlarla ilgili her hangi bir yazıya rastlanılmadı. Buna karşın yazar, ilk sayıya koyduğu bir dipnotta daha önce yayımladığı *Aile* dergisini vakti gelince çıkarmaya devam edeceğini bildirmektedir).

II. Bölüm

Kadınlar (Çevrimyazı)

I

Bu risalenin mebnâleyhi¹ pek büyük, pek vâsi,² pek mühim bir bahistir. Kadınların halinden bahs ediyor. Kadın beşerin dişisi demek olduğundan ve gerek insanların, gerek sair hayvanların dişileri takriben erkeklerine müsavi bulunduğundan, kadınlar nev'i beşerin nısfı³ demektir.

Küre-i arzın üzerinde sakın bulunan nev'i beşerin nısfının ahvalini böyle ufacak bir risale ile -nev'i beşerin nısfı olan- alelumum kadınların ve alhusus bizim kadınların, yani nisa-yı müslimenin ahvali hakkında bir-iki söz söylemek isterim.

Kadınlar, küre-i arzın ahalisinin nısfı bulundukları münasebetle, haddizatlarında olan ehemmiyetten maada, erkekleri yetiştiren, yani cemiyet-i beşeriyeyi terbiye ve teşkil eden de yine kadınlar olduğundan, ehemmiyetleri pek çok olmak iktiza eder.

Bu dercede mühim bir bahis hakkında kalem oynatmaya cesaret edişim ise, kadınlarımızın ıslah-ı ahvaline en evvel muhtaç bulunduğumuz bir madde ve belki terakki ve selametimizin sebep-i mücerred⁴ nazarıyla bakdığımız halde, bu mesele-i mühimme hakkında elsinemizde⁵ hiçbir şey yazılmadığını görmekten hasıl olan teessüfime ve gördüğüm ihtiyaca mebnidir.

II

“Kadınların mahiyet ve ehemmiyeti pek geç anlaşılmış ve kendilerine hiçbir vakit iktiza ettiği surette muamele olunmamıştır” desek, mübalâ-

1 mebnâleyh: üzerine inşa edilecek, açıklanacak konu.

2 vâsi: geniş.

3 nısf: yarım, yan.

4 sebep-i mücerred: tek sebep.

5 elbine: lisan, dil.

ğa etmiş olmayız. Kadına hiçbir vakit bir nazar-ı hakiki ile, yani dışı bir insan nazarıyla bakılmamıştır; kadın gâh erkeklerin esiri, malı, mülkü ve gâh onların oyuncağı, eğlencesi, ziyneti addoluna gelmiştir. Kadın hakkında ümem-i kadime ve cedidenin⁶ bir takımı ifrat ve bir takımı tefrit⁷ yolunu tutmuşlardır.

Kadın, bir umumiyet nazarıyla bakılırsa, adeta bir insan olduğu görülür. Kısrağın attan ne kadar farkı var ise, kadının da erkekten o kadar farkı olmak iktiza eder. Kısrak atın kullanıldığı her bir işte kullanıldığı gibi, kadının da erkeğin gördüğü her bir işi görebilmesi lâzım gelir. Ancak bir nazar-ı husûsî⁸ ile bakıldıkta, kadının hilkat ve tabiatçe erkekten biraz farklı olduğu ve erkeğin her gördüğü işi göremeyip, erkeğin göremeyeceği pek çok işler görebildiği anlaşılır.

Kadın erkekten daha zayıf, daha nazik, sabır ve tahammülü daha az, rikkat ü teessürü daha ziyade, akıl ve zekâveti, erkeğinki kadar vasi⁹ ve kuvvetli değilse de, ondan daha keskin ve daha seri bir insandır. İşte bu ve bu gibi sair farklardan dolayı erkeklerle kadınların hukuk ve vezaifi bazı noktalarda ayrılmış ise de, diğer noktalarda kadınların erkeklerin hukuk ve vezaifinden ayrılması ve ne erkeklerin nail oldukları hukuktan mahrum, ne de onların vezaifinden müstesna tutulması iktiza eder.

Kadın cemiyet-i beşeriyenin esası, ahlâk-ı umumiyenin rüknü -aile denilen ve insanı canavarlıktan çıkarıp, hâl-i temeddüne koyan- bir rabıta-i mukaddesenin⁹ akdesi, insaniyetin bir bahçesidir.

Cemiyet-i beşeriyenin ahlak ve etvar¹⁰ u harekâtını yumuşatarak, insanları bir ünsiyyet¹¹ ve mülayemete sevk eden kadınlardır. Kadınların tesir-i tabiîsi olmaya idi, erkeklerin zulüm ve vahşiyeti mündefi¹² olmayacak ve ihtimal ki, hazriyet üzre yaşamaya mecbur olmayacaklardı.

Kadınların kendilerine mahsus bir çok kusurları da varsa da, bu kusurlarının ekserisi hissiyatlarının kuvvetinden geldiğinden, kendilerinin

6 ümem-i kadime ve cedide: eski ve yeni ümmetler, milletler.

7 ifrat ve tefrit: birbirine tamamen zıt olan iki uç.

8 nazar-ı husûsî: dikkatli bir bakış.

9 rabım-i mukaddese: kutsal bağ.

10 etvar: tavırlar, davranışlar.

11 ünsiyyet: alışkanlık, ahabplık, arkadaşlık.

12 mündefi: geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş.

be-hasbe't-tabîa¹³ erkeklerden dûn¹⁴ oldukları iddia olunamaz. Kadınlar ziyade sevdiklerinden, ziyade kıskanırlar ve ziyade kıskandıkları için çok defa pek merhametsiz görünürler. Kadınlar cüz'i bir şeyden müteessir olup, ağladıkları gibi, en adi bir sözden dolayı da kendilerini kaybedip yaptıklarını şaşırarak derecede hiddet ederler. Bir kadın; hüsn-i ahlâk¹⁵ bir numune-i müşahhası olup, bir cemiyetin ahlâk-ı hamidesini¹⁶ vikaye¹⁷ etmeye muktedir olduğu gibi, bir kadının fesad-ı ahlâk ve sefa-hati de bir cemaatin ahlâkını ifsade muktediridir.

III

Kadınlar hasenâtı da seyyiatı¹⁸ da derece-i ifrata vardırılar. Ekser halk ve hususiyle eskiler, kadınların hasenâtını vazifelerinden addederrek ve çok defa biçarelerin iyilik edecekleri yolu keserek, yalnız seyyiatlarını tanırlardı. Her ümmete mensup eski muharrirlerin daima kadınların aleyhinde bulunmaları bundan ileri gelmiştir.

Bir adamın bir kabahatini görüp de, o kabahatin neden neş'et ettiğini ve o adamın o kabahati işlemeye neden mecbur olduğunu sorup anlamaksızın, o adamın aleyhine kalkışmak büyük bir haksızlıktır. Nev-i beşerin eskiden beri tarihi gözden geçirilse, kadınlar tarafından uyandırılmış bir takım fesatlar görünür, fakat onların yanında erkekler tarafından işlenilmiş nice zulümler, nice gadirler, nice vahşiyane hareketlere tesadüf olunur. Erkeklerin hep bu kabahatlerini görmeyip de, dünya yarıtılalıdan beri birkaç kadının vaki' olan fesatlarıyla alelumum kadınları itham etmek insafın haricindedir.

Hususiyle ki, kadınların ilim ve terbiyede¹⁹ erkeklerden ne derece geri ve belki ilim ve terbiyeden büsbütün mahrum bırakılmaları da he-

13 be-hasbe't-tabîa: yaratılış icabınca.

14 dûn: aşağı, aşağılık; altta, aşağıda.

15 hüsn-i ahlâk: güzel, iyi ahlâk.

16 ahlâk-ı hamide: övölmeye değer ahlâk.

17 vikaye: kayırma, koruma, esirgeme.

18 seyyiat: fenalıklar, kötülükler; suçlar günahlar.

19 Metinde geçen "terbiye" kelimesinin; yazar tarafından "ilim ve edep öğretme, te'dip, talim, tehzib-i ahlâk" (Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî, s. 394) anlamında kullanıldığı gözönünde bulundurulmalıdır.

saba konulursa, vaki' olan kusur ve kabahatlerinin mazur görüleceğinde şüphe yoktur.

IV

Yukarıda dediğimiz gibi yine tekrar ederiz ki; kadının akı ve zekâveti erkeklerinkinden ziyade değilse de, ondan ziyade keskin ve seriü'l-intikal²⁰ olduğunda şüphe yoktur. Kadının akı ihtimal ki, ekeğin akı kadar büyük ve ciddi malûmata mütehammil olmasın lakin öğrendiklerini elbette erkekten daha ziyade sürat ve suhuletle öğrenir.

İnce işlerle nazikâne malûmat ise kadınlara vergidir. Cahile bir kadın, alim bir erkeği malûmat-ı nazikânesiyle hayran edebilir ve mahir bir erkeğin yapamayacağı ince bir işi bir kadın kemal-i suhuletle yapabilir.

Kadınlar ilim ve terbiyeden bîbehre²¹ oldukları halde, mücerret zekâvet-i tabîyeleri sayesinde ki, kendileri kadar cahil ve terbiyesiz erkeklerden pek çok farkları vardır. Kadınlar bu kabiliyet ve istidatlarıyla erkekler kadar ilim ve terbiye göreydiler, hiç şüphe yok ki erkeklerden ziyade ilim ve terbiyeye dest-res²² olabileceklerdi.

Kadınların talim ve terbiyesini muzır addeden adamların bugün bile kesret üze bulunduğu mateessüf görülüyor. Bunların iddiasınca ilim, kadınların şer ve fesat ve kabahatlerini artırmaya alet olabilmiş! Cahil bir erkek bir kabahat işlediği vakit, o kabahati cehline hamlederiz ve âlim adamlardan öyle harekât me'mûl²³ etmeyiz. Bu kaideyi kadınlar hakkında niçin isti'mâl²⁴ etmeyelim? Kadınların kabahatlerini niçin cehillerine hamletmiyoruz ve niçin ilim ve terbiye gördüklerinde böyle kabahatler etmeyeceklerine itimadımız yoktur da, bunun aksini iltizam ederek erkeklerde bais-i kemal olan ilim ve terbiyenin kadınların kabahatlerini artıracığı fikrinde bulunuyoruz?

Bu dünyada vuku' bulan kabahatlerin, kusurların, noksanların, şer ve fesatların birinci mucip ve sebebi ilim ve terbiyenin noksanıdır. Ka-

20 seriü'l-intikal: çabuk anlayan, pek zeki.

21 bîbehre: nasipsiz, mahrum.

22 dest-res olmak: ele geçirmek, elde etmek, erişmek.

23 me'mûl: emel edinilen, ümit olunan, umulan, beklenen.

24 isti'mâl: kullanma.

dınlarca gördüğümüz kusur ve kabahatleri de terbiyelerinin noksanından başka bir şeye hamledeemeyiz.

Heva ve heves, haset, kin, hiddet gibi hasletler insana pek çok fenalıklar ettirebilir ve bu hasletlerin kadınlarda erkeklerden ziyade kuvvetli bulunduğu inkâr olunamazsa da, terbiye böyle hasletlere inan yerini tutar. Terbiyeli ve namuslu bir kadın bir aşufteden ziyade sevebilir, ondan ziyade kıskanabilir, ziyade hadîde't-ül-mizaç²⁵ bulunabilir. Lâkin bu hisler, bu hasletler kendisini hiçbir vakit ötekinin yaptığını yapmaya ve söylediğini söylemeye sevk edemez.

V

Kadın insanın her sinninde,²⁶ her vakit ve halde muhtaç olduğu bir melce ve cemiyet-i beşeriye efradını birbirlerine rabteden bir rabitadır. İnsan dokuz ay bir validenin rahminde durup, onun kanıyla beslendikten ve onun hayatıyla yaşadıktan sonra, dünyaya gelir gelmez, o valide-i müşfikanın memesine asılır, hiçbir şey bilmediği, kendini bile tanımadığı halde, validesini bilir ve tanır. Fark ve temeyyüze muktedir olup, sevmeye başladığı vakit, en evvel “anne” sözünü söylemeyi öğrenir. Yürümeye başladığında birinci işi validesinin yanından ayrılmayıp, o nereye giderse, arkasından gitmektir. Pederi de validesi gibi bâdi-i hayatı ise de, çocuk ancak pederine olan ihtiyacını anlamaya muktedir olacak bir sinne vasıl olduktan sonra kendisini sevmeye başlar. Validesinin muhabbeti ise içtiği sütle beraber kanına hulûl eder. İnsan sinn-i rüşde vâsıl oluncaya kadar daima erkeklerden müctenib ve müteneffir ve kadınların içinde bulunmaya mâil bulunur. Sinn-i rüşde vâsıl olduktan sonra, gençlik denilen on-on beş senelik ömründe hakikaten ömrün bahçesi demek olan o mesud günlerde ise, insan kadının; o saadet bahçesinin bir gülü, o tatlı hayalât-ı nemâyesinin²⁷ bir meleği olduğunu görür. O vakit kadının yalnız insanları yetiştirip, büyötmek ve kendilerine bakıp hizmet etmek için yaratılmayıp, birinci derecede erkekler tarafından âdeta perestişe müstehak olabilecek bir surette sevmek ve kendilerinin

25 hadîde't-ül-mizaç: sert tabîatlı, asabî.

26 sinn: yaş, ömrün derecesi.

27 hayalât-ı nemâiye: büyüyen hayaller, geniş hayaller.

saadet ve bahtiyarlığını mucip olmak için yaratılmış olduğunu anlar. İnsan -ömrünü beraber geçirmek üzere- bir kadınla akd-i refakat ettikten sonra ise, refikasını nasıl mukaddes bir muhabbetle sevdiği, beynlerinde nasıl bir rabıta-i kaviyye hâsıl olduğu, o kadının muhabbetiyle ne kadar mesut ve bahtiyar bulunduğunu ve o kadının aşk ve muhabbetiyle karışık olan hizmeti sayesinde ne kadar rahat bir ömür sürdüğü, fakr, zaruret, gam, mihnet, hepsinin o zevciyet muhabbetinden hasıl olan saadetin önünde nasıl eriyip mahvolduğu tarif olunamaz. İhtiyarlık alemini böyle bir refikanın muvanesetiyle,²⁸ ta'dil ve telyîn ve nihayet onun kucağında canını teslim eden adam, mazisinin tatlı hayalleriyle meşgul olarak, dünyadan memnun bir halde gider ve yerine kaim olmak üzere, zevcesinin gözleri bebeğinde -göz yaşıyla beslenip muhafaza olunan- hayalini bırakır.

Kadın sabâvetinde²⁹ ana ve babasının erkek evlâttan ziyade sevdikleri ve onlardan daha lâtif, daha nazik, daha sevimli bir çocuktur. Gençliğinde adeta beşeriyet halinden çıkıp, bir melek suretini alır; ayağının bastığı yerler şenlenir, gözünün baktığı şeyler tenvir olunur, elinin dokunduğu şey adeta elektrik olmuş gibi titrer! Genç bir kadın, güzel bir kız -hayat-ı dünyayı insanlara bu kadar tatlı gösteren ve belki ömr-i insanın maksudu olan- aşk ve sevdanın menbaı, aşk aleminin melikesi, bahtiyarlık semavatının meleğidir! Bir vakit bu vechile hayalî kanatlar açarak, insanların kalp ve zihinlerine konmayla, bir saadet neşrettikten sonra, yer tutup bir daha ayrılmayacak bir kalp bulur, bir rabıta-i mukaddese onun nazik kalbiyle intihab ettiği adamın sadık kalbini rabteder. Aşk ve muhabbet perisi üzerlerine kanadını uzatarak, saye-i saadetinde³⁰ kendilerini mesut eder! Aşk rabıtasını ev idaresi, namus ve haysiyetin vikayesi, ailenin azasının riayet ve muhabbeti ve nihayet -diğer hiçbir muhabbete kıyas kabul etmeyen- evlat muhabbeti bir kat daha ta'kîd³¹ eder. O vakit kadın diğer bir suret alır, valide olur, kalbinde diğer bir muhabbet, bir evlat muhabbeti hisseder. O evlâdın kendisini sevdiklerini, kendisinin nazar-ı şefkatine muhtaç olduk-

28 muvaneset: birlikte yaşama.

29 sabâvet: küçüklük.

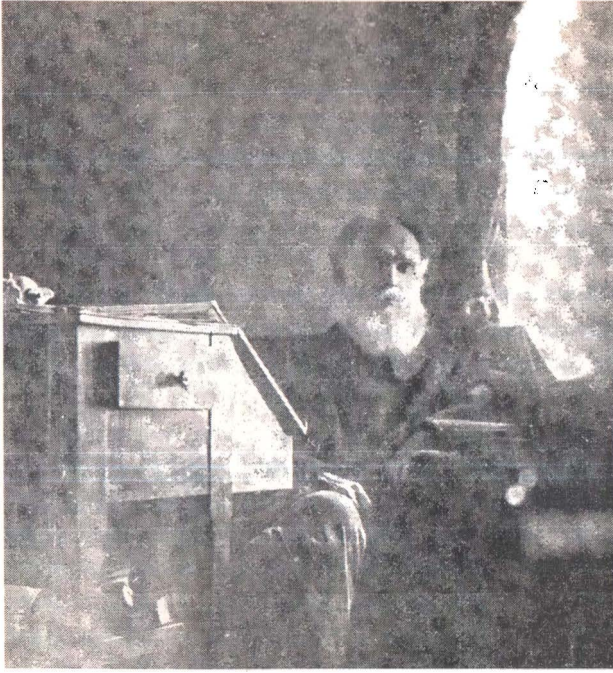
30 saye-i saadet: mutluluk gölgesi.

31 ta'kîd: düğümleme, düğümlenme.

larını, adeta bedeninin azası makamında bulunduklarını görür. Evet, evlat validenin cisminin azası makamındadır, validelerinin ruhuyla yaşarlar; bir valide oğlunun hastalığından hissettiği acıyı bir uzvunun ağrısından hissetmez! Evladı kendi canından tatlıdır! Valide olmak ne büyük nimet, ne büyük şereftir! Kadın valide olduktan sonra, melek siretini muhafaza için, kendi hüsn ve letafetine muhtaç değildir. Valide olmak sıfatı, kendisine bir şefkat-i mâderâne meleği suretini vermeye kâfidir! Kadın ihtiyarlayıp, hüsn ve letafetini kaybetmekle şeref ve itibardan düşmez, kendisinin evladına olan şefkati, evladının kendisinin pend ü nasihat ve iltifat-ı vakuranesine muhtaç olması ihtiyar kadına başka bir şeref kazandırır. İhtiyar bir kadının riyaseti tahtında bulunan bir aile meclisinde başka bir lezzet vardır. Her biri ayrıca bir aile teşkil eder -iki üç oğlu, iki üç gelini bulunan, evlat şefkat ve muhabbetine torun şefkat ve muhabbetini de zammenden³² bir ihtiyar kadın, o aileler halkında mader-i müştereki olur. Böyle bir reise-i müşterekenin himayesi ve şefkati tahtında birlikte yaşayan o aileler bahtiyar ve ihtiyar kadın onların bahtiyarlığıyla memnun olur.

İşte kadının mahiyeti, dünyada hak ve vazifesi budur. Şimdi bir kadının, bu kadar mühim, bu kadar mukaddes olan hukukunu muhafaza ve vezâifini hüsn-i icra edebilmek için, ilim ve terbiyeye muhtaç olup olmadığı düşünölsün! Yukarıda tasvir ettiğimiz kadın güzel terbiye almış bir kadındır. Her ilim ve terbiyeden mahrum olan bir kadının ise, her sinninde, her halindeki mukaddes hukukunu muhafaza ve nazik vezâifini ifa edememesiyle, bundan ne kadar fenalıklar tevellüd ettiğini -kadın cinsine riayeten- zikretmek istemem. Yalnız şu kadar derim ki: Terbiyeli bir kadın anasını, babasını ve sair ailesi halkını ne kadar memnun, kendisini görenleri nasıl meftun, zevcini ne kadar bahtiyar, evladını ne derecede hüsn ü terbiye ederse, cümlesini ne kadar mesut eder ve kendisi ne kadar bahtiyar yaşarsa; terbiyesiz kadın da insanı, babasını ve sair aile halkını o kadar bîzar, halkı kendisinden öyle müteneffir veyahut kendini aleme destan, zevcini o kadar bedbaht, evladını o derecede terbiyesiz eder. Ve cümlesinin ömürlerini acılar, kederlerle geçirmesini mucip

32 zamm: artırma, katlama ekleme.
tehyie: hazırlama, hazırlanma.

Resim 7. Şemseddin Sâmî çalışma odasında.

olduğu gibi, kendisi de bedbaht olarak yaşar; kızkılık, zevcelik, validelik niam ve lezzetinden mahrum kalır ve daha doğrusu bu tatlı nimetleri kendi terbiyesizliğinin ve fenalığının tesiriyle zehire tahvil eder!

VI

Cemiyet-i beşeriye “aile” denilen ufak cemiyetlerden mürekkeptir. Cemiyet-i beşeriyenin saadeti, ailelerin saadetine mütevakıftır. Vakıa çarşılarda, sokaklarda, hükümet dairelerinde, kesb ü kâr ve muamelât-ı umumiye mahallerinde hemen bütün bütün erkeklerden ibaret cemiyetler görüp, bu cemiyetlerde ailelerin vücudunu görmeyiz. Ancak o cemiyetlerde bir hareket-i daimede, bir sa’y u amelde, bir telaşta, bir dağda-

ğada gördüğümüz her bir adamın bu zahmetleri akşam evine gidip, bir aile içinde rahat etmekve ailesi halkını iyi geçindirmek maksadına mebn olduğunu düşündüğümüzde ve gece o çarşıların, sokakların, hükümet mahallerinin ve sair mahâl-i umumiyenin boş kalmasıyla, insanların ailelere münkasım olduğunu gördüğümüzde, cemiyet-i beşeriyenin aile cemiyetlerinden mürekkeb olduğunu anlarız.

Aile demek, kadın demektir. Erkek küçükken, kadınların elinde bir iştir, büyüdükten sonra ailenin haricî azasından olur. Erkekler gündüzün işlerine gidip, akşam evlerine avdet ettiklerinde yiyeceklerini, içeceklerini, çamaşırlarını, libaslarını, her bir rahat ve ihtiyaçlarını hazır bulmak isterler, hep bu şeyleri, bütün ihtiyacât-ı zaruriyeyi tehye⁵⁵ eden kadınlardır.

İnsan ailesi içinde yalnız yiyeceğini, içeceğini, giyeceğini hazır bulmuyor, başka yerde de bulabileceği bu ihtiyaçlardan başka bir muhabbet, bir şefkat bulur. Bir aile azasının birbirlerine olan muhabbet ve irtibatları, ailenin haricinde bulunması muhal bir nimettir. O nimetten mahrum olan adamın sürdüğü ömre ömür denilemez. Bu dünya seferini bir yarsız, bir arkadaşız, yapayalnız etmeye, gördüğü zahmetleri, geçirdiği mihnet ve meşakkatleri yalnız sürmeye mecbur olan, ne zevkte, ne kederinde, ne memnuniyetinde, ne mahzuniyetinde kendisine kalben iştirak edecek bir adamı bulunmayan bîçarenin haline acımalı!

Erkekleri ne muhabbet, ne karabet, ne ihtiyaç hiçbir şey bir yere cemedip, bir aile teşkil edemez. Erkekleri bir aileye cemedən, bir aile teşkil eyleyen kadınlardır. Her ailenin rüknü makamında bir kadını bulunmak şarttır. O kadın ailenin merkezidir, ailenin sair azası ise onun etrafında -seyyarâtın güneşin etrafında bulundukları hale müşabih- bir halde bulunurlar. Seyyarât nasıl güneşe tâbi ise ve nasıl güneşin ziyasıyla tenvir olunuyorsa, bir ailenin azası da o ailenin rüknü olan bir kadına öyle tâbi ve onun şefkat ve muhabbeti tesiriyle kaim bulunurlar.

Bir ailenin rüknü bulunmuş olan bir kadının fevt olması ve ailenin içinde onun yerini tutacak diğer kadın bulunmamasıyla kadınsız kalan erkekler, bir vakit aile halinde kalabilirlerse de, bu hali çok vakit vikaye edemeyeceklerinden başka, muhafaza ettikleri aile de pek intizamsız,

pek perişan, pek soğuk bir halde bulunur. Birkaç erkeğin bir aile halinde bulunması için bir valideye, bir hemşireye, içlerinden birisinin zevcesi bulunmasına ve hiç olmazsa bir halaya, bir teyzeye ihtiyaçları vardır.

Binaenaleyh yine tekrar ederiz ki: Aile demek kadın demektir. Cemiyet-i beşeriye ailelerden ibarettir. Cemiyet-i beşeriyenin saadeti aile saadetine ve ailelerin saadeti kadınların terbiyesine mütevakkıf olduğundan, “kadınların terbiyesi cemiyet-i beşeriyenin saadetini muciptir” ve “cemiyet-i beşeriyenin saadeti kadınların terbiyesine mütevakkıftır” kaziyeleri ispat olunmuş olur.

VII

Cemiyet-i beşeriyenin saadeti kadınların terbiyesine mütevakkıftır. O halde temeddün ve terakkînin birinci dersi, kadınların terbiyesi olmak iktiza eder. Terakki ve medeniyetin illet-i gaiyesi insanların rahat ve suhuletle ve mesut ve bahtiyar olarak yaşayabilmesinden ibarettir. Halbuki bir adam ne kadar âlim, ne kadar zengin, ne kadar muteber farzolunsa, cahile ve terbiyesiz bir zevcesi olduğu halde, mesut olabilir mi? Aradığı saadeti ailesi içinde bulamazsa, ailesi haricinde bulabilmesi mümkün müdür?

Medeniyet insanların suhuletini mucip olmak için demiryolları, vapurlar, muhaberelerini tesri’ için telgraflar, telefonlar icat eder. Halbuki insan yoldaki suhulettten evvel evinde bir rahat ve suhulete muhtaçtır. Ticaretteki şerikiyle muhabere ve münasebette bulunmaktan ziyade -ömr ü hayatında şerikesi olan- zevcesiyle ittifak ve muhabbetinde bulunmak ihtiyacındadır.

Binaenaleyh yine tekrar ederiz ki: Medeniyetin birinci dersi kadınların terbiyesi olmak iktiza eder.

VIII

Kadınların terbiyesine şimdiye kadar gösterdiğimiz ihtiyaç, erkeklerin ancak terbiyeli kadınların muaşeretıyla mesut ve bahtiyar yaşayabileceğinden ibarettir. Kadınlar terbiyesinin ehemmiyetini meydana koyacak daha iki sebep vardır: Biri kadınların küre-i arzın ahalisinin nısfı bulundukları münasebetiyle, bunların terbiyesiyle nev-i beşerin yarısının terbiye oluncağı ve diğeri kadınların adeta insan fabrikası hükmünde ol-

masıyla ve insanlar onlar tarafından dünyaya getirilip, onlar tarafından terbiye olundukları münasebetiyle, kadınların terbiyesi evlatlarına geçeceğinden, kadınların terbiye olunmasıyla, istikbal için bütün nev-i beşerin terbiye edilmiş olunacağı maddesidir.

LX

Bu iki sebebin ibtida birincisini biraz tafsil edelim; bu risalenin ibtidasında söyledik, yine tekrar ederiz ki: Kadınlar akıl ve feraset ve zekâvetçe erkeklerden geri kalamazlar ve belki feraset ve zekâvetleri daha keskin ve daha seriü'l-intikaldır. Hilkat-i beşerden ve alehusus tarih ve ahvalleri gereği gibi mazbut olan zamanlardan beri erkeklerin akıl ve ferasetleriyle ne kadar şeyler keşf ve ihtira', insaniyete ne kadar hizmet, medeniyeti ne kadar tevsi³³ ettikleri malûmdur. Bu hizmetlerin içinde kadınlar tarafından görülmüşü hiç yok gibidir. Bu neden? Hiç şüphe yok ki kadınların terbiyesiz ve ilm ü hünersiz bırakılmasından.

Medeniyetin başlıca kavaid-i umumiyesinden, bir insanın istifadesini mucip olabilecek hiçbir şeyi fevt etmeyip, her şeyden istifade etmeye çalışması kaziyesidir. Alemden en ziyade istifadeyi mucip olacak en büyük nimet ise akıl ve zekâvettir. Bir makine yüz kişinin kuvvetini haiz olabilir ve beş yüz insan elinin göremeyeceği işi görebilir, lakin insan aklının edeceği hizmeti başka hiç bir şey edemez. Binaenaleyh akl-ı beşer, alemden Cenab-ı Hakk'ın en büyük bir nimetidir, ondan istifade etmemek büyük bir kabahattir.

Nev-i beşerin nısfının, yani kadınlara verilen akıldan istifade olunmayıp, zekâvet ve ferasetleri muhayyir-i ukûl³⁴ olan nice kadınlar -erkeklerin kendilerinden dirîğ³⁵ ettikleri veyahut kendilerine lüzumsuz veya muzır zu'm³⁶ ettikleri- ilim ve terbiyenin fıkdanından³⁷ dolayı, zekâvet ve ferasetlerini fistanlarının dantelaları gibi pek âdi şeylere sarfetmekle, cemiyyet-i beşeriye kendilerinin edebilecekleri hizmetlerden mahrum kalıyor!

33 tevsi': genişletme, genişletilme.

34 muhayyir-i ukûl: akıllara şaşkınlı veren, akılları durduran.

35 dirîğ: esirgeme; men etme, önleme.

36 zu'm: bâtıl zan, sanı, boş inanç.

37 fıkdan: yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık.

Müstesna olarak terbiye gören ve tahsil-i maarif eden kadınlardan ilim ve hünerde ve âsâr-ı fikriye ibkasında erkekleri fersah fersah geçebilenler bulunduğundan, onların ettikleri hizmetler düşünüldükçe diğer kadınların hizmetinden mahrum kalındığına hakikaten teessüf olunur.

Kadınların çocuk büyütmek ve ev idaresine bakmak gibi vezaif-i mahsusaları varsa da, her kadının her vakit bakacak çocukları olmadığından ve ev idaresi de bir ailede bulunan kadınların hepsini meşgul edemeyeceğinden ve çocuk büyütmekte, ev idare etmekte olan kadınlar da, akli ve fikri bir iş görmek için vakit bulabileceklerinden, -herbiri bir ve belki birkaç işle meşgul olan- erkekler kuvve-i fikriyeleriyle insaniyete hizmet ettikleri gibi, kadınlar da o hizmeti pek alâ edebilirler. Fransa nisa-i meşhuresinden evvelki sene vefat eden Georges Sand'ın erkek muharrirlerin en büyükleri sırasına geçebilmesiye, âsârının pek çok erkek muharrirlerin telifatından ziyade makbul ve muteber olması bu müddeamıza bir delildir.

Hususıyla ki her bir kadın, vezâifini ifa edebilmek için, okuyup yazmaya ve hesap, usul defteri, ilm-i servet, ilm-i sıhhat, hikmet-i tabîiye ve kimya ile sair ulûma az çok aşına olmaya muhtaç olduğu gibi, -hüs ve letâfeti ni iptal edip, tesirsiz bırakan- kelam sakatından ve hatadan da kurtulmak için edebiyat, coğrafya, tarih ve sair ilimlerden bîhaber olmaması iktiza eder. Bu ilimlerden mahrum olan bir kadın vezâifini bihakkın ifâ edemeyeceği gibi, bir âlim adamın zevcesi olmaya da müstehak olamaz. Çünkü zevcinin söylediği sözü anlayamaz, veyahut beynlerinde sohbet ve muhabbet hasıl olmak için, zevcinin cahil mertebesine tenezzül etmesi lâzım gelir. Bir adamınsa kendisini bulunduğu mertebeden aşağıya inmeye mecbur eden bir kadına muhabbeti olsa da, hakkında riayet ve itibarı olamaz.

X

Cemiyet-i beşeriye, kadınların edebilecekleri hizmet-i fikriyeden mahrum kaldığı gibi, onların pek çok hizmet-i maddiyelerinden de mahrum kalıyor. İnsanın taayyüşü³⁸ ancak sa'yinin³⁹ semeresine müte-

38 taayyüş: yaşama, geçinme.

39 sa'y: çalışma, çabalama, gayret, emek.

vakkıf bulunduğu ve insanların cümlesi yaşayabilmek için, cümlesinin çalışması iktiza ettiği halde, nev-i beşerin mecmu-ı efradının nısfı olan kadınların pek çoğu hiç bir iş ile meşgul olmuyorlar.

Kadınlar çocuk büyötmek ve ev idarisine bakmak gibi başlıca vazifelerinden başka, diğeri bir işle de iştigal etmeye vakit bulabileceklerini ve bütün kadınların ufak çocukları bulunmadığı gibi, hepsinin de ev idaresiyle meşgul olmadıklarını yukarıda gösterdiğimizizden tekrara hacet yoktur.

Kadınlar tahsillerini kızlıklarında ikmal etmiş bulunacaklarından, evlendikten sonra evin idaresi ve çocukların terbiyesiyle beraber icra edebilecekleri birer sanat da tahsil etmeleri iktiza eder.

Pek çok sanatlar vardır ki, kadınlar erkeklerden iyi görebilirler. Mese-la iğne ve makasa ve kesip biçmek işlerine kadınların eli erkeğin elinden ziyade müstaid bulunduğundan, kadınlar yalnız nakış işlemek, dantela ve oyalar yapmak, çamaşır ve kadın elbisesi kesip dikmek değıl; erkek el-bisesini kesip dikmeye ve sair iğne ve makasla görölebilecek işleri gör-meye muktedirler. Terzilik sanatını erkeklerin elinden çekip alabilirler.

Tababetin icrasında da kadınlar erkeklere çok tefevvuk edebilirler. Hangi erkektir ki, bir hastaya bir kadının baktığı kadar iyi bakabilsin? Kadınlar tıptan büsbütün bîhaber ve belki tıbbın emrettiği şeylerin aksini iltizamla me'luf oldukları halde, yine çok defa hastalanan akrabalarına bakıp, bu işteki maharetleriyle ve ettikleri dikkatle hastaları iyi ederler. Erkek tabibin tavr-ı vakûranesinden çok defa hasta müteessir olup, hastalığı tezayüd eder; halbuki tıp kadınların tavr-ı mülâyimane ve kavli-i tesliyet-bahşleriyle mürâfık bulunsa, hastanın fikrini de telyîn ederek, şifa bulmasına pek çok yarayacağı şüpheden varestedir.

Zaten tabiat erkeklerden evvel kadınları tebabete sevk etmiştir. Ezmine-i kadimede, tıp bir fen hükmüne girmezden evvel, tebabete müteallik bilinen yalan yanlış bazı müdâvât⁴⁰ ekseriya kadınlar tarafından icra olunuyordu. Hâlâ bugün tabip bulunmayan köylerde bu vazifeyi kadınlar îfâ etmekte ve hatta içlerinden bazıları uzakça yerlerden bile mahsus celp olunarak, hastalara bakmaktadırlar. Tabip bulunan yerlerde bile, bir

40 müdâvât: deva arama, hastaya bakıp ilâç verme.

adam gece yarısı hastalanıp da, tabip getirilmek külfetini ihtiyar etmediği halde, evinde bulunacak kadınlar derhal bu vazifenin ifâsına mübâse-
retle, her biri bir ilaç yapmaya mûsâraat⁴¹ ederler ve çok defa tabibe em-
niyet etmeyip, hastalarına kendileri bakarlar ve komşuları da kendileri-
ne bildikleri muâlecâtı tavsiyeden geri durmazlar.

Kadınların bu meyl-i tabîîsinden niçin istifade etmemeli? Kendile-
rine fenn-i tıbbî tahsil ettirmeli, isteyenler onu sanat ittihaz etsinler,
tıbbî sanat ittihaz edecek kadar öğrenemeyen veyahut bu mesleğe sü-
lûk etmek istemeyenler de, hiç olmasa öyle bir ihtiyaç ve iktiza halin-
de, kendi adamlarına bakıp, fenne mugayir muâleceleriyle kendilerini
ızrar etmesinler ve evlatlarının sıhhatlerini muhafazaya muktedir ol-
sunlar.

Kadınlar tababetin her kısmını, hususuyla cerrahlığı ifâ edemeyecek-
lerinden, bu sanatı erkeklerin elinden büsbütün alamazlarsa da, erkek
tabipler sırasında onlar da iyi hizmet görebilirler. Eczacılık sanatı da ka-
dınların erkekler kadar ve belki onlardan iyi görebilecekleri bir sanatur.

Ticaret

Bir dükkân veya mağazada oturup, müşterilerin aradıkları eşyayı ve-
rerek, fiyatlarını almak ve ahz u i'tasının⁴² bir defterini tutmaktan ibaret
olan kısmını da kadınlar elbette erkeklerden iyi icra edebilirler.

Kadınların erkekler kadar ve belki erkeklerden iyi görebilecekleri da-
ha nice işler vardır ki, itnab-ı kelimadan⁴³ ihtîzar ederek, ta'dâdından⁴⁴
sarf-ı nazar ediyoruz.

Kadınların göremeyecekleri bir iş var ise o da çift sürmek, toprağı kaz-
mak, odun kesmek, arkalarına yük yüklenmek gibi hidemât-ı şâkkadır.⁴⁵
Halbuki köylerde, biçare fukara karılarının bu hidemât-ı şâkkayı gördük-
lerini görüyoruz. Bu ise kadının alıştığı halde, her işi görebileceğine delâ-
let ediyorsa da, biz bu nazik cinsin her işte istihdamını tecvîz edenlerden

41 mûsâraat: sūr'at ve acele etme; teşebbûs, girişme.

42 ahz u i'ta: alışveriş

43 itnâb-ı kelim: sözü ip gibi çekip uzatma, lüzumsuz tafsilatla ve fuzuli sözlerle bahsi uzatma.

44 ta'dâd: sayma, sayı; biber birer söyleme, sayıp dökme, sayım.

45 hidemât-ı şâkka: zahmetli ve kaba işler.

olmayıp, -nezaket ve lezzetlerine halel getirmeyecek, cisimlerini zahmet ve meşakkate ilka etmeyecek, ve kendilerinin zaten hasbettebiye mâil bulundukları- işlere alıştırılması lüzumunu iltizam ediyoruz.

XI

İşte, küre-i arzın üzerinde -birer iş görmek için yaratılmış- bu kadar insanlar mücerret “kadın terzi olur mu?, kadın tüccar olur mu?, kadın tabip olur mu?” gibi delilsiz ispatsız bir takım âdât ve itikadât-ı batıladan dolayı, işsiz duruyorlar! Bir taraftan cemiyet-i beşeriye bu efradının edebileceği hidemâttan mahrum kalıyor ve zaten masrafları erkekler masrafının iki katı nisbetinde olan kadınların idaresi bâr-i girânı⁴⁶ erkeklerin üzerine düşer ve kocaları fevt olup dul kalan kadınlar küçük çocuklarıyla beraber aç ve sefil kalıyorlar. Bir taraftan da bu işsizlik, kadınları ümmü'l-habâhis⁴⁷ olan tembelliğe alıştırır ki, o tembellikten pek çok fenalıklar zuhur edebileceği müsellemdir. Kadınların tembelliği bedenlerini hareketsiz bırakmakla, zayıf ve dermansızlıklarını mucip olduğu gibi, bu hallerine -yine tembellikten ileri gelen- can sıkıntısı ve hüzn ve keder de munzam olup, çok defa teverrümü intac eder.

Bu kadar fenalıkların, mazarratların önünü almak için kadınlara birer iş, birer meşguliyet bulmak, kendilerine yalnız güzel söz söyleyebilecek, bir mektup yazacak ve bir defter tutacak kadar ilim ve terbiye vermekle kanaat etmeyip, birer fen, birer sanat da öğretmek iktiza eder.

Elhasıl, cemiyet-i beşeriye -biri erkeklerden ve diğeri kadınlardan ibaret- iki müsâvi kisma münkasım olduğu halde, bu iki kısımdan birisi cahil, tembel, terbiyesiz bulundukça, cemiyet-i beşeriyenin suret-i matlubede terakki ve temeddünü mümkün olamaz. Suret-i matlubede temeddün hasıl olup, insanlar -bu dünyada mümkün olabileceği kadar- mesut olmak için, kadınların hukukunu tanımak ve vazifelerini icra ettirmek lâzım gelir.

46 bâr-i girân: ağır yük.

47 ümmü'l-habâis: kötülüklerin anası.

Kadınlar terbiyesinin ehemmiyetini ispat edecek sebeplerin ikincisine, yani kadınların terbiye olunmasıyla istikbâl için alelumum cemiyet-i beşeriyenin terbiye edilmiş olacağı bahsine gelelim:

İbtida, okuyanların hatırına gelebilecek bir itiraza cevap vermek iktiza eder: “Erkeklerin cümlesi terbiye görmeyip, küre-i arzın ekser taraflarında erkekler de kadınlar gibi, cahil ve terbiyesiz bulunduğu halde, onlara lâzım gelen terbiye ve maarifi vermeden, kadınların terbiyesine neden ihtiyaç görülüyor?” denilebilir. Cevaben deriz ki: Medeniyete nail olan akvam beyninde terbiye ve maarifin ta’mimiyle ahlâfa⁴⁸ da miras bırakılması kadınların terbiyesine mütevakıf olduğu gibi, hâlâ medeniyet görmemiş akvamın medeniyete pek büyük bir suhûlet ve süratle ithali de ancak kadınlarının terbiyesiyle hâsıl olabilir.

Bir erkeğin aldığı terbiye ve öğrendiği ilim ve hüner yalnız kendi nefsinde kalır, halbuki kadın ilim ve terbiyesinden evlâdını ve belki hizmetçilerine varıncaya kadar bütün ev halkını, bütün aileyi müstefid ve hissedâr eder. Kadın münbit⁴⁹ bir arza benzer. İlim, terbiye, hüsn-i ahlâk her neye mâlik olursa hepsini, dünyaya getirip büyüteceği çocuklara da verir. Cemiyet-i beşeriyeye verilmesi murad olunan terbiye kadınlara verilmeli, cemiyet-i beşeriyeye öğretilmesi arzu olunan ûlûm ve fûnûn kadınlara ta’lim olunmalı, ta’mimi kasdolunan efkâr kadınların zihnine ilka⁵⁰ olunmalı.

İnsanların fabrikası, validelerin âğuşudur.⁵¹ Akolsuz, idraksiz, iradesiz, adeta cemad gibi bir halde dünyaya gelen insan, o âğuş-ı şefkatte insan denilebilecek bir hale kalbolunur. Ömrü oldukça terkedemiyeceği ahlâkı validesinin âğuşunda iken alır. Çocuk bir yaşından sekiz yaşına kadar validesinden hiç ayrılmaz, validesi kendisinin adeta tapındığı bir şahıstır. Validesinin her hareketini, her tavrını taklit etmeye çalışır. Validesinde ne görürse, onu öğrenir, ona alışır. Validesinde terbiye görürse terbiyeli, terbiyesizlik görürse terbiyesiz olur.

⁴⁸ ahlâf: birinin yerine geçenler, gelecekler, halefler.

⁴⁹ münbit: verimli.

⁵⁰ ilka: bırakma, bırakılma, terk, atma.

⁵¹ âğuş: kucak.

Çocuk sekiz yaşını bulduktan, validesinden gördüğü terbiye kalbinde, fikrinde kökleştikten sonra kendisini alıp bir muallime vermek neye yarar. O vakit muallim kendisine okuyup yazmayı öğretebilir, lâkin ahlâk ve tabiatını değiştirmeye muktedir olamaz. Hususiyle ki bir çocuğun ahlâkını ıslah ile kendisini gerçekten terbiye edebilmek için, kendisine ahlâka müteallik kitaplar okutmak kifayet etmez, kendisine ahlâktan numuneler göstermek iktiza eder. Elinde değnek olduğu halde, kendisine heybetli ve vakarlı bir nazar-ı tehditle bakan ve yalnız dersini takrir, yahut kendisini tekdir için ağzını açan bir muallim, çocuğun ahlâkını nasıl ıslah ve çocuğu nasıl terbiye edebilir?

Çocuk validesinin âğuş-ı şefkatinden ayrılıp, her günün birkaç saatini, validesinden, oyuncağından uzak ve hürriyetinden mahrum olarak mektepte geçirmeye mecbur bulunmakla, mektebe zindan ve muallime zebani nazarıyla baktığı halde, mücerret korkusundan kendisine gösterilen dersi öğrenmeye mecbur olur ise de, öyle hâhişsiz, arzusuz, cebrî surette okuduğu dersten bihakkın istifade edemediği gibi, ahvâl ve etvarını ıslahtan da mahrum kalıp, âlim olsa bile, yine terbiyesiz kalır.

Kadın terbiyeli ve âlime olursa, çocuğuna terbiyeyi sütüyle beraber verir. O çocuk validesinin terbiyesi içinde büyür. Bedeni teneffüs ettiği temiz hava ile ve içindeki mugaddî sütle beslendiği gibi, zihni ve kalbi de validesinin terbiyesiyle beslenir. Böyle bir validenin oğlu olmak bahtiyarlığına nail olan çocuk sekiz yaşını buldukta, aldığı güzel terbiye kendisinde öyle yerleşmiş bulunur ki, sonradan o terbiyeyi kaybetmesi mümkün olamaz.

Terbiyeli ve âlime bir kadının oğlu gulyabanilere dair ve akla, ahlâka mugayir masallar dinleyip, ahlâkı ifsad olunacak yerde, validesinin tatlı ninni terennümleriyle beraber ahlâkını düzelterek, kalbini yumuşatacak, zihnini açacak güzel güzel masallar dinler. Söyleyip anlamaya başlar başlamaz aslı ve esası olmayan bir takım şeylerle zihni doldurulup gabâveti⁵² davet olunacak yerde, validesinden ilim ve fenne ve hakikate mutabık malûmat öğrenir ve ulûm-ı tabiîyeden tâ o vakitten ders almaya başlar. Okuyup yazmayı ve sair malûmat-ı ibtidaiyeyi, zahmet çekmeksi-

52 gabâvet: anlayışsızlık, bönülük, kalın kafalılık.

zin ve belki farkında olmaksızın oyun sırasında öğrenir ve eğlenerek öğrendiği için, öğrendiği şeylere muhabbeti olup, daha ziyade öğrenmek hevesine düşer.

Üç ila sekiz yaşları arısında bulunan bir çocukla bir odada birkaç dakika تنها kalıp, kendisiyle konuşmaya, ömürlerinde velev bir defa olsun mecbur olmuş olanlar bilir ki, çocuk o sinde her ne görürse aslını öğrenmek, her ne iştirse hakikatini anlamak merakında bulunur. Mevad ve eşyayı yeni görür, büyük adamlar gibi de her şeyi adıyla tesmiye etmekle hakikatini anlamış olmak iddiasında bulunmadığından, her gördüğünün asıl ve hakikatini anlamak ister, her suali bir ilme bir fenne aittir. Ayı görür, ne olduğunu, ne kadar büyük, ne kadar uzak bulunduğunu sorar, yıldızları görür, gündüzün niçin görünmediklerini sorar; demek ki hey'etten⁵³ bir ders ister. Bir hayvanı görür, ne kadar kuvvetli olduğunu, ne yediğini, ne içtiğini, nasıl uyuduğunu, insanı ısıtırıp ısırmadığını iki hayvandan hangisi hangisini yenebileceğini sorar; demek ki tarih-i tabiiyeden ders ister. Yağmur yağdığını görür, o su damlalarının nereden düştüğünü, gök gürlemesini iştir, o dehşetli sesin nereden geldiğini sorar; demek ki ilm-i cev-v-i havâdan⁵⁴ ders ister. Kitap görür, elifi bilmediği halde okumak ister, kâğıt kalem görür, yazmak ister.

Elhasıl, birkaç sene sonra, yani îrâd ettiği suallere bir cevab-ı mukni alamayıp da, her şeyi öğrenmek merakından vaz geçtikten, heva-yı nesi-mî ile beraber küre-i arzı kaplamış olan cehaletle muvaneset ettikten ve başka arzulara, başka hevelere düştükten sonra, kendisine zorla öğrettirilmek ve cebren kabul ettirilmek istenilecek her şeyi küçüklüğünde kendisi sorup, öğrenmek kaydında bulunur.

O vakit çocuğa, yalnız kendisini iskât için yalandan bir cevap verip de, hem hakikati öğrenmesine mani olmak, hem kendisini -muahharen zihninden çıkarılması müşkil- bir takım yalan yanlış fikir ve zehaplara sevk etmek pek büyük bir gadr ve haksızlıktır. Lâkin çocuğun sorduğu o kadar şeylere cevap verecek, her bir merakını defedecek validesinden başka kim olabilir? Çocuk o yaşlarda daima validesinin yanında bulun-

53 [ilm-i]hey'et: astronomi.

54 ilm-i cev-v-i hava: meteoroloji.

duğundan, bu sualleri tabîî validesine îrâd edecek ve cevabı da validesinden almak lâzım gelecektir. Çocuğun sorduğu şeylerden kendisinin de haberi olmayan valide çocuğa ne cevap verebilir? İlim ve terbiyesi olmayan valide çocuğa verecek ilim ve terbiyeyi nerede bulacak?

Nev-i beşeri, maksut olan bir medeniyet ve terbiyeye nâil edebilmek için, insanlara terbiyeyi dünyaya gelmeleri akabinde vermeli, çocuk dünyaya gelir gelmez, cismini beslemek için, kendisine süt verildiği gibi, ruhunu beslemek için de terbiye verilmek iktiza eder. Terbiyesizlik kendisini zabtettikten sonra verilecek terbiyenin az faydası olur. Terbiye kendisine validesinin sütüyle beraber verilmeye başlamalı ve binaenaleyh kendisine sütü veren validesi tarafından verilmelidir.

Bunun husûlü ise kadınların terbiyesine mütevakkıftır. Bunun için, “kadınların terbiye olunmasıyla, alelumum cemiyet-i beşeriye terbiye edilmiş olur” denilebilir.

XIII

Bu malum bir şeydir ki, insan sevdiği adamdan işittiği sözü pek büyük suhûletle kabul eder ve sevmediği adamın sözünü ne kadar doğru, ne kadar iyi olsa kabul etmez. Çocuğun ise alemde ziyade sevdiği validesi ve en az sevdiği, belki en ziyade buğzettiği mektep muallimidir. Şimdi çocuğa öğretmek istediğimiz şeyleri en ziyade sevdiği validesinin ağzıyla mı, yoksa en ziyade buğz ettiği abûsü'l-vech⁵⁵ ve eli değnekli bir muallimin ağzıyla mı söylersek ziyade tesir eder ve maksat hangi tarikle daha kolay hasıl olur?

İnsan çocukken, sevgili validesinin dehan-ı şefkatinden işittiği sözleri, ömrü oldukça unutmaz. Validesinden işittiği söz, gördüğü hareket zihninde, kalbinde yer tutup, ebedî ayrılmaz. Hangi adamdır ki, elli-altmış-yetmiş yaşında olduğu halde, çocukluğunda validesinden işittiği “ninni” terennümleriyle masalların lezzeti hatırlıktan çıkmış olsun? Hangi adamdır ki, o ninnileri hatırına getirdikçe gözlerinden yaş akmasın? İşte bir validenin ağzından işitilen bir “ninni” terennümüyle, bir takım manasız masallar insanın zihin ve kalbine o kadar yerleşirse ve kendisine o kadar tatlı görünürse, bir valideden öğrenilen hakikatlerin insa-

⁵⁵ abûsü'l-vech: suratı asık, asık suratlı.

nın zihninde, bir valideden alınan ahlâk derslerinin kalbinde nasıl hak-kolunacağı, o adamın indinde ilim ve ahlâk ne kadar muazzez, ne kadar mukaddes olacağı düşünölsün!

Dünyada zuhur etmiş olan büyük adamlardan ekserisinin terbiyeli valideleri bulunmuştur. Alemde fevkalâde işler görebilen büyük ricalden ekserisi o dereceyi, validelerinin terbiyede sâir kadınlardan az çok farklı olması sayesinde bulmuşlardır. Hakîm⁵⁶ -i meşhur “Kant”, validesinin ilimden pek cüz’i malûmatı bulunmuş olduğu malûm olduğu halde, öğ-rendiği ilmin esası çocukluğunda validesi tarafından aldığı pek sade ba-zı tabiat dersleri olduğunu itirafediyor ve “kendimde hissettiğim iyiliğin tohumunu kalbime ilkâ eden validemdir” diyor.

XIV

Cenab-ı Hallâk çocuk terbiye etmek hassasını kadınlara vermiş olduğundan, çocuk, validesinin âğuş-ı şefkatindeyken aldığı ibtidaî ve esasî terbiyeden sonra, bir mektebe girmek mecburiyetinde bulunduğu vakit, o mektepte kendisini terbiye ve ta’lîm ve tedris edecek muallimin bile kadın olması, terbiyenin teshîl ve tesrî’ine⁵⁷ medâr olur. Bu sebebe meb-nîdir ki, medeniyette küre-i arzın her tarafına nispeten ileri bulunan Amerika Memalik-i Müctemiası’nda sıbyan mekteplerinin muallimliği kadınlara münhasır bulunuyor.

İnsan, zihninin açılmasına, kalbinin temiz ve yumuşak tutulmasına, ahlâk ve etvarının düzeltilmesine medâr olacak derslere muhtaç olduğ-ça, kadınların terbiyesinde bulunmalıdır. Kendini anlayıp idare edebile-cek bir hale geldikten sonra fûnûnu ve ciddi ilimleri erkek muallimler-den öğrenebilir.

Elhasıl, çocuk erkek muallimlerin eline düşmezden evvel, terbiye ve ilminin birinci dersini evinde, ailesi dahilinde, oyuncaklar sırasında va-lidesi tarafından ve ikinci dersini bir sıbyan mektebinde yine bir kadın muallimeden almalı, sonra çocukluktan çıktığında diğer bir mektebe geçip, büyük dersleri erkek muallimlerden dinlemelidir.

⁵⁶ hakîm: âlim, bilgin, filozof.

⁵⁷ tesrî: hızlandırma, hızlandırılma, çabuklaştırma.

Vatanımızda pek çok adamlar, çocukların kadınların içinde durmasını muzır ve üç-dört yaşlarında bulunan çocukları bile erkeklerin içinde yaşatmayı müfid zannederler. Bu zan pek yanlıştır. Vakıa terbiyesiz ve cahil kadınların içinde büyüyen bir çocuğun pek terbiyeli olmayacağı emr-i tabîi ise de, erkeklerin içinde büyüyen çocuklar da hiç bir vakit terbiyeli olamaz.

Kadınlar, tab'an ve hilkaten çocuk büyütüp terbiye etmek hassasına maliktirler. Kendilerinin birinci vazifesi de budur. Kadınları bu vazifeden tecrit etmek, bu vazifeyi kendilerinden alıp erkeklere vermek tabiatın hilafında bir hareket demek olacağından, hiçbir vakit mümkün olmaz ve hiçbir vakit iyi semere veremez. Kadınlarda terbiyeli çocuklar yetiştirecek iktidar görmüyorsak, çocukları terbiye etmeye çalışacağımıza, kadınları terbiye etmeliyiz. Kadınların terbiyesi çocukların terbiyesini temin etmeye kâfidir.

XV

Erkeklerle verilen terbiye yalnız kendi şahıslarında kalıp, kendilerinin fevt olmasıyla beraber, mahvolur. Kadınlara verilen terbiye ise evlât ve ahfadına sirayet eder. Erkeklerle terbiye vermek gölge verecek bir ağaç dikmekse, kadınlara terbiye vermek hem gölge hem yemiş verecek bir ağaç dikmektir. Gölge kendi terbiyesinden cemiyet-i beşeriyeye taalluk edecek iyilik, yemiş yetiştireceği terbiyeli çocuklardır.

Kadınları terbiye etmeksizin, yalnız erkekleri terbiye etmeye çalışan bir ümmet -kumun üzerinde temelsiz bir köprü kuran ve yağmur yağdıkça o köprünün yıkıldığını görüp, yeniden tesis etmeye mecbur olan- bir adama benzer. Bir cemaatin terbiyesinin esası, kadınların terbiyesidir.

Bir ümmetin ahvalı daima kadınlarının ahvalıyla mütenasip olur. Kadınları terbiyeli bulunan ümmet terbiyeli, kadınları terbiyesiz bulunan ümmet terbiyesiz; kadınları idareli ve çalışkan bulunan ümmet zengin ve mamur, kadınları müsrif ve tembel bulunan ümmet fakir ve harap, kadınları namuslu bulunan ümmet namuslu, kadınları sefahatte bulunan ümmet sefih olur.

Kadınlar cemiyet-i beşeriyenin esasıdır. Medeniyetin husûlü, cemiyet-i beşeriyenin saadeti kadınların terbiyesine mütevakıftır.

Cemiyet-i beşeriyeyi sû-i harekâtta ve cürm ü cinayetten kurtarmak maksadıyla, böyle işleri irtikâp edenler hakkında icra olunmak üzere, bu kadar kanunlar, nizamlar tertib olunmuş, bu kadar cezalar, azaplar, ukubetler⁵⁸ icat olunmuş! İnsan hemcinsi hakkında böyle bir muamelede bulunmayı elbette istemez, ancak fenalığın önünü almak için, öyle bir muameleye mecbur olur. Halbuki bu fenalık olduktan sonra, bir daha olmasın diye başkalarına ibret vermek üzere, yaparı pençe-i mücazata geçirecek ve mesela cemiyet-i beşeriyeden maktûlen eksik olan bir ferdin intikamını almak için, katil olan diğer bir ferdini eksik etmektense, bu fenalığın olmazdan evvel önünü almaya, kökünü kurutmaya çalışılmalıdır. Bu ise ancak kadınların terbiyesiyle mümkün olabilir.

Maksadım mücazatın kaldırılmasını tavsiye etmek değildir; insanların tabîî olan ahval-i beşeriyeden tecerrüd edip, melek siretine girilmelerini mümkün farz edenlerden de değilim. Ancak terbiyeli adamların terbiyesiz adamlar kadar fenalık etmediklerini gördüğümüz için, insanlar ziyade terbiye gördükçe, terbiye cemiyet-i beşeriyenin içinde intişar ve tammüm ettikçe fenalıkların azalacağında şüphe yoktur. Terbiyenin bu vechile intişar ve tammümü ise ancak kadınların, validelerin marifetiyle olabilir.

Terbiyeli bir pederin çok defa terbiyesiz oğlu ve terbiyesiz pederin terbiyeli oğlu görüldüğü halde; terbiyeli validenin terbiyesiz oğlu veya terbiyesiz validenin terbiyeli oğlu pek nadir görülür. Yalnız kadın oğlunu bizzat terbiye etmemiş ve yanında bulundurmamış ise, o vakit oğlunun validesine benzemeyeceği tabîidir.

Büyük Bonaparte Fransa'nın meşâhir-i nisasından Madam Kampan'a "Fransa'da çocukların, terbiye olunmak için ne noksanları vardır?" dediğinde, Madam Kampan "valideleri" cevab-ı hakimânesini vermiş. Müşarünileyhe Bonapart demiş ki "bir çocuğun istikbali validesinin elindedir". İngiliz hükemâsından biri demiştir ki, "tabiatın kılıcımız üzerlerine tahrir ve hakketmek için kullandığı kalem kadındır".

58 ukubet: ceza; eziyet, işkence, azap.

شکلی واوره باشی قادیتره صولک موده بر لباس

موده اوردنکلیک تعریفی
 کیم و اوردن باشی قادیتره صولک موده بر لباس
 و سازه کی جیتلرده کیلیر بر لاسی او. سکی
 (موده بر لاسی) غرنه شمن مولا درج ایدوردن .
 اکی کی جیتلرده قورار یلدا قادیتره اوزون
 بابا افسانه . بده سالان دن بر کیم یلدا سوره .
 ایس غایت سنده اولمکه برار نظر یلدا سوره . قول
 افرار یلدا اکی رماله دیکلر کی دوت کوشه
 آجی ایلان کوشک اطراف موده قورار یلدا سوره .
 دیکلر موده . داسک اکی و افرورد . براه قادیتره
 کوشک نول ایل قادیتره و استیابره کوده کردنک
 قورار یلدا سوره . قول
 براه قادیتره . قول
 قورار یلدا سوره . قول

Resim 9. Hanımlara Mahsus Gazete'nin 13. sayısının ilavesi: Genç ve orta yaşlı kadınlara son moda bir libas

Buraya kadar kadınların vazifelerinden ve o vazifeleri bihakkın icra edebilmek için terbiyeye muhtaç olmalarından ve kadınların terbiyesinin ehemmiyetinden bahsettik. Şimdi de kadınların hukukundan, ezmi-ne-i kadime ve hâzıra ümem-i muhtelifesi indinde kendilerine olunan muameleden, ne yolda muamele olunmak iktiza ettiğinden ve sair bazı ahvalinden bahsedelim.

Erkekler kadınlardan daha kuvvetli ve tab'an kadınlara faik bulunduklarından ve her şey erkeklerin elinde bulunduğundan, kadınlar eskiden beri biraz gadr görmüş oldukları inkâr olunamaz. Kadınlar haklarını gasp ve kendilerine gadr olunduğunu görerek, erkeklerden hud'a ve hile ile intikam almaya kalkışmışlar ise de, bu hareketleri erkeklerin nazarında bir kat daha kadirlerini tenzil ederek, hem mağdur hem muhakkar kalmışlardır.

Ümem-i kadimenin bazısında -şimdi bile bazı akvam indinde olduğu gibi- kadın insan ve erkeğin arkadaşı addolunmayıp, adeta eşyadan ma'dut⁵⁹ ve erkeğin bir mülkü hükmündeydi. Zaman-ı cehalette Arabistan'da, Hind'de ve sair taraflarda bir erkek istediği kadar karı alabilirdi. Hindistan'da hâlâ düne gelinceye kadar bir erkeğin meyyitiyle karılarından da bir-ikisini diri diri yakarlardı. Bu ise, o biçare kadınları adeta insan addetmediklerinden ileri gelir.

Bazı ümemin dinleri kadınları cennetten, cehennemden ruhlarının bekasından, herşeyden müstesna tutup; adeta hayvan ve belki nebat menzilesine indiriyordu.

Bir takım kavimler, kıskandıklarından, kadınları güneşin yüzünü görmeyecek surette kapayarak mahpus tutmuş, bir takımı; ruhanilerinin meşrû niam ve lezâizi de tahrim etmeye kalkışmalarıyla mesela kaşlarını, kirpiklerini koparıp, bir kadın için en büyük nimet ve en ziyade medar-ı iftihar olan hüsn ü letafetinden kendilerini mahrum bırakmış ve bir takımı da kadınları çarşılarda, pazarlarda hayvan gibi alıp satmak derecesine kadar varmışlardır!

Akvam-ı gayr-ı medeniyeden kadınlara lâzım geldiği surette mu-
59 ma'dut: sayılı, sayılmış.

amele eden bir gürûh var ise, onlar da hayme-nişîn⁶⁰ Araplar'dır. Bunlar kadınlarla müsavat üzere yaşarlar ve kadını zaifü'l-bünye ve zarifü'l-kalb bildiklerinden, hakkında ona göre muamelede bulunurlar. Urban indinde kadın pek muazzez ve düşmanın sû-i kastından bile masundur.

Vahşilerde erkek-kadın cümlesi birlikte yaşarlar ve bir hareket ve muamelede bulunurlarsa da, onların kadınlara bir nevi itibarları olmayıp, mücerret kendilerini tefrike muktedir olmadıkları münasebetle, hayvanlar gibi birlikte yaşadıklarından, kendilerinin bu müsavatını kadınlar hakkındaki riayetlerine hamledemeyiz.

XVII

Kadın; erkek gibi bir insan olup, alemde aile ve cemiyet teşkil olunmak için, erkeklerin kadınlarla iştirak ve muvaneset üzere yaşamaları zaruri olduğundan, erkeklerle kadınlar beyinde müsavat bulunmak iktiza eder.

Şu kadarvar ki, kadın ailenin dahilen rûknü ise de, erkek ailenin hâmisî bulunduğundan ve zaten kadın erkekten zayıf olduğundan, erkeğin hükûnü daha ziyade nâfiz olmak lâzım gelir. Ancak erkeğin bu tefevvuku meşveret-te reyi daha nâfiz bulunmaktan ibaret kalıp, zevc ile zevce beyinde âmiriyet ile memuriyet farkı bulunmamalıdır. Çünkü bu fark zevcin beyinde müsavatsızlığı mucip olur, müsavatsız refakat ise mümkün olamaz.

Erkeğin reyunin daha nafiz olmasına ve kadının erkeğe mutî' bulunmasına karşı, kadının erkekten ziyade bir hakkı vardır ki, o da kendisinin zayıfve himayeye muhtaç olması münasebetle, erkeğin kendisini himaye ve her zahmet ve tehlikenin önünde kendi nefsinî siper etmesinden ve kadının kalp ve ruhu pek nazik olup, hakareti çekemeyeceğinden, hakkında daima hürmet ve riayette bulunmasından ibarettir.

Kadın hakkında buna yakın bir muamele hayme-nişînlerde bulunup, Avrupa'da ise bu kaide tamamıyla mer'î⁶¹ ise de, ne fayda ki kadınlara hürriyet ve müsavât vermek arzusuyla kendilerine erkekleri adeta tahkîr edecek derecede serbestî verildiğinden ve muamelâtın içi-

60 hayme-nişîn: çadırdaki oturan, göçebe.

61 mer'î: gözetilen, yürürlükte olan.

ne bir takım fazla merasim karıştığından, Avrupa'da kadının hali ısla-
ha muhtaçtır.

Ezmine-i kadime ve kurun-ı vusta⁶² ümemi ile şimdiki Asya akvamı
ise kadına daima erkeğe itaati, süs etmemeyi ve kapalı bir halde yaşama-
yı tavsiye etmekte bulunmuşlardır.

XVIII

Avrupalılar kadınlar hakkında din-i İslâm'a pek çok isnadât etmek-
tedirler. Vakıa din-i İslâma atfolunan şeylerin çoğu bugün ümem-i
müslimede bulunursa da, ümem-i müslimede bulunan kabahatlerin
cümlesi dinden gelmeyip, pek çoğu da dinin emir ve tavsiyesine müba-
yin bulunduklarından, ümem-i müslimenin her bir kusurunu dinlerine
atfetmek iktiza etmez.

Diyorlar ki: Din-i İslâm kadını adeta eşya kabilinden addederek, ko-
casına bir refika ve şerike sıfatıyla vermeyip, bir mal ve mülk veya bir esir
sıfatıyla veriyor. Haşa! Din-i İslâm'ın kadınlar hakkında ne kadar riayet
emrettiğini anlamak için, Hazret-i Fahr-i Kâinat'ın tercüme-i hallerini
gözden geçirmekle, Hazreti Hatice ve Ayşe ve Fatıma'ya ne kadar riayet
ve itibar buyurdıklarını görmek ve bu kadınların din-i İslâm'ın erkânın-
dan ma'dud olmasıyla, ehadis-i Nebeviye'den çoğunun kendilerinden
menkûl bulunduğunu bilmek kifayet eder.

Din-i İslâm'ın kadınlar hakkındaki riayeti, Kur'an-ı Kerim'in her bir
emir ve nehyinde "müslimîn" ve "müslimât", "müminîn" ve "müminât"
diye mezkûr olup, kadınların hiçbir şeyden müstesna ve mahrum bira-
kılmamalarında anlaşılır.

Bir din ki, Nebi'si "Cennet validelerin ayağı altındadır!" buyuruyor;
bir din ki, âşık olup, onları şehadetle tebşîr ederek, aşkı takdis ediyor, o
dinin kadınlara haksızlık ettiği iddia olunabilir mi?

Vakt-i Saadet'te ve Hulefa-yı Raşidîn zamanında Hazret-i Ayşe ile
Hazret-i Fatıma'nın ve sair nisa-i sahabenin umur-ı siyasiye⁶³ ve askeri-
yeye bile müdahale edip, o kadar nüfûz icra etmeleri ve hatta Hazret-i

62 kurun-ı vusta: orta çağ.

63 umur-ı siyasiye: siyasî işler.

Ayşe'nin kendisi bir taraf reisesi olup, bizzat muharebeye de gitmesi, tarih-i İslâm'ın ibtidalarında kadınların ne kadar serbest ve ne kadar nüfûza mâlik bulunmuş olduklarına bir delildir. Hulefa-yı Abbasiye zamanında ve daha sonra da halife vasîliği etmiş ve sair büyük işlerde bulunmuş nice meşhur kadınlar yetişmiş ve hele şiir ve edebiyatta kesb-i şöhret eden nisa-i müslime hesapsız bulunmuştur.

Din-i İslâm'ın gerek itikad ve gerek ibadet ve ameli, az çok ilme ve hiç olmazsa okuyup yazmak fennine mütevakkıf bulunduğu halde, kadınların da bu itikadât ve ibadâtтан müstesna kılınmaması nisa-i müslimeyi okuyup yazmayı bilmek mecburiyetinde bulunduruyor. Hatta itikat ve mezhebe müteallik kitapların, hem erkekler hem kadınlar için yazılmış olduğu görülür.

Avrupalılar'ın kadınlar hakkında din-i İslâm'a atfettikleri kusurlar başlıca: Taaddüd-i evvâç,⁶⁴ mestûriyet,⁶⁵ tatlik⁶⁶ ve esarete müsaade maddeleridir.

Bu dört şey hakkında akvâm-ı müslimenin bazısında gördükleri kusurları din-i İslâm'a atfetmeleri, mücerret din-i İslâm'ın bu dört şey hakkındaki evâmîr ve nevahisini bilmediklerinden ileri geliyor. Bu dört maddeyi birer birer izah edelim:

XIX

Taaddüd-i evvâç bir erkeğin bir kaç karı alabilmesidir. İnsanın birden ziyade karı almasının tabîi mi yoksa gayr-ı tabîi mi olduğuna dair, hükemâ pek çok ihtilaflarda bulunmuş ve bu bapta müteaddit eserler yazmışlardır.

Hakikaten, sâir hayvanlara bakılırsa, bir takımının erkekleri birer dişi ile ömür geçirdikleri halde, bir takımında da beher erkek için birkaç dişi veya beher dişi için birkaç erkek bulunduğu görüldüğünden, hayvanat envaından ma'dut olan insanın bu iki cinsinden hangisine mensup bulunduğu ve insanın tab'an bir zevce ile ömür geçirmek için mi, yoksa ziyade karı almak için mi yaratılmış olduğu kolay anlaşılır şeylerden değildir.

64 taaddüd-i evvâç: çok eşlilik.

65 mestûriyet: örtünme.

66 tatlik: boşama.

Meyl-i tabîî insanı, bazı defa bir karıya gönül verip, onunla yaşamaya ve bazı defa da alabildiği kadar karı almaya sevk edegelmiştir. Ümem-i cedideden bazısı indinde taaddüd-i ezvâç meşru ve mu'tad ve bazısında memnû⁶⁷ ve mekruh, ve edyân-ı hâzırânın bazısı taaddüd-i ezvâca mü-sait, ve bazısı mâni bulunduğu gibi, ümem ve edyân-ı kadimenin de ba-zısı indinde taaddüd-i ezvâç meşru ve bazısı indinde memnu idi.

Taayyüşleri tabîî ve sade bir surette bulunan akvamın indinde ekseri-yet üzere taaddüd-i ezvâç mu'tad olmayıp, herkes bir karı ile kanaat edi-yorduysa da, hazriyette servet ve memuriyetle yaşayan ve hususiyle ak-vam-ı saireye galebe ederek, bir hal-i hakimiyette geçinen ümemin ekse-risi indinde taaddüd-i ezvâç mer'î bulunagelmıştır.

Eski Hintliler'le İskitler'in ve zaman-ı cahiliyette Araplar'ın da erkek-leri, istedikleri kadar karı alabilirlerdi; hele büyük adamlarının hesapsız karıları bulunurdu.

Alemde ne kadar erkek varsa, aşağı yukarı o kadar da kadın bulun-mak lâzım geliyorsa da, erkeklerin bir kısm-ı azîmi muharebelerde ve sâir tehlikeli işlerde telef olup azaldıkları halde, kadınların bu tehlike-lerden sâlim bulunmaları da taaddüd-i ezvâcî teshîl ederek, zaruri ola-cak bir hale getiriyordu.

İbraniler'de de taaddüd-i ezvâç mer'î olup, yalnız Yunanlılar'la Ro-malılar indinde mutad değildi. Hatta Romalılar birden ziyade karı alan-ları idam cezasıyla mücazat ederlerdi.

XX

Bir kadının birden ziyade koca alabilmesi hiçbir vakit, hiçbir kavim indinde mutad bulunmamış ve hatta karıları az ve erkekleri çok olan memleketlerde bile, böyle bir iş hiçbir vakit tecvîz edilmemiş olduğun-dan, düşünülürse, bunun da galibiyet ve kuvvet hükmü mukteziyâtından bulunduğu anlaşılır.

Erkekler daha kuvvetli olup, işlerin kâffesini kendi ellerine aldıkları-ından, kendileri istedikleri kadar karı almayı da tecvîz etmişlerdir. Yok-sa izdivaç demek bir erkekle bir kadının akd-i refakat edip, hem insanla-

67 memnû: menedilmiş, yasak edilmiş, yasak.

rın teselsül ve tenasül ve tekessürüne, hem birbirlerinin refah ve rahatla yaşamasına hizmet etmekten ibaret olduğu halde, bir erkeğin bir kadınla bu vechile irtibat hasıl ettikten sonra, diğer bir karı ile de ayrıca akd-i refakat etmesi birinci karıdan ayrılmasını icab etmek lâzım gelir.

Erkeklerle çok karı almak hakkını kazandırmak için insanları tavuk ve koyuna benzetmek pek büyük bir haksızlıktır. İnsanlar için izdivaç yalnız bir ihtiyaç-ı tabiîye ve nesl-i beşerin adem-i inkıtâı sebebine mebnî olmayıp, başlıca iki mukaddes esas üzerine mebnîdir ki; bunların biri aşk ve diğeri aile teşkil arzusudur. İnsan herbirini başka bir muhabbetle sevmek üzere bir kaç kişi sevebilir. Lâkin aşk denilen bir nevi muhabbetle bir şahıstan ziyade sevemez. Bir erkek bir kadın severse, aynı vakitte diğer bir kadın daha sevmesi muhal olduktan maada, sevilebilecek ve binaenaleyh maşukasına rekabet edebilecek kadınlara bir nefret nazarıyla bakması da mümkün değildir.

Bu kaziye teslim olunduktan sonra, iki karı alan bir erkeğin o karıların ya birini sevip, diğerine adeta düşman olması veyahut hiçbirini sevmemesi mukteziyât-ı tabiîyedendir.

Birden ziyade karı alan bir erkeğin, aile denilebilecek bir aile teşkili de mümkün değildir. Aileyi teşkil eden, zevc ile zevce beynindeki muhabbet ve sadakattir. Zevc ile zevceyi rabteden muaşaka sair aile halkını da birbirlerine rabt için bir habl-i metn⁶⁸ ve muhabbet-i tarafeyninden tevellüt eden ittfak ve muvaneset, evlâda da bir numune-i imtisal olup umum aile halkı için bir esas-ı saadet hükmüne geçer.

Kıskançlık yalnız insanda değil, hayvanlarda bile bulunur bir hassa-i tabiîyedir. Hele kadınların ne kadar kıskanç oldukları ve kıskançlıktan nasıl akıl ve şuurlarını kaybedip, ne yaptıklarını bilmeyerek cinayetlere bile tasaddi ettikleri malûm ve mücerreptir.

Kocasını seven bir kadının alemde en büyük düşmanı kocasının kendisinden başka sevdiği -kadındır; böyle birbirine düşman ve ellerinden gelse birbirinin kanını içmeye teşne iki kadının bir eve cemiyle- vifak ve muhabbetten başka esası olmayan aile binasını tesis etmeleri nasıl muhtasavver olabilir?

68 habl-i metîn: sağlam ip.

Birkaç karı alan adam her birine ayrıca bir ev veya bir idare tahsis etmeye muktedir olsa bile, o karıların her biri kendisini kendi tarafına çekip, diğerlerinden teb'îd ve teneffür etmeye ve her biri rakibeleri hakkınca bir takım iftiralar kurup, kendisini kandırmaya çalışacağından, o adamın hiç bir saat rahat edemeyeceği ve nihayet ya zevcelerinden birini sevip diğerlerini bir nevi esaret altında tutmaya ve kıskançlık gibi bir azab-ı elimle muazzep etmeye veyahut hiçbirini sevmeyip bir hayat-ı hayvanî geçirmeye mecbur olacağı şüphesizdir.

Aşk ve muhabbet hususunda kadınların erkeklerden bir farkı var ise, o da kadınların erkekler kadar çabuk sevmeyip, fakat sevdikleri vakit daha ziyade sevmelerinden, aşkta daha sabit kadem olmalarından ve aşka daha sadık bulunmalarından ibarettir. Aşk gayet nazik bir hassadır. Kadının kalbi ise erkeğin kalbinden daha nazik, daha rakîk ve daha hisli bulunduğundan, aşk erkeğin katı ve sert kalbinden ziyade, kadının yumuşak ve nazik kalbinde yer tutar.

Bu kaziye teslim olduğu halde, bir erkeğin zevcesinin kendinden başka birisini sevmesine ve kendinden başka bir zevci daha bulunmasına tahammül edip edemeyeceği düşünölsün de, aşkı daha şiddetli olan bir kadının, zevcinin kendinden başka birisini sevmesine ve kendinden başka bir zevcesi daha bulunmasına nasıl tahammül edebileceği kıyas olunsun. Zevcesinin başkasını sevdiğini ve başkası tarafından sevildiğini anlayan erkeğin bir şey düşünmeyerek, hem zevcesini hem rakibini itlaf ettiği defaatle görölmüştür. Zevcinin diğer bir zevcesi daha olduğunu gören kadının tahammülü ise, mahza zaafından ve elinden bir şey gelmediğinden ileri gelir.

XXI

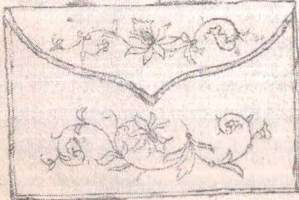
Taaddüd-i evzâcın mazarrat ve uygunsuzlukları hakkında söylenecek daha pek çok sözler var ise de, din-i İslâmın bu baptaki evâmîr ve nevâhisiyle,⁶⁹ Avrupalılar tarafından İslâm'a olunan isnadâtın haksızlığı bahsine girişimizden evvel, taaddüd-i evzâcın dinen ve kanunen memnu olmasının mazarratları hakkında da bir-iki söz söyleyelim.

69 evâmîr ve nevâhis: emir ve yasaklar.

موده - نقش - بيچم

موده ۱ - نقش - بيچم

موده ۲ - نقش - بيچم

موده ۳ - نقش - بيچم

اگر چه بود بر عزم و ديره رات يكي سوده لپاس
اگر بستر اورنگي و رنگي صاحب كودك
سوده بوسه خنده و گل . او فانيه سوده و كونه
و باري نكرده باده خردی كودك كند او را سوده
غذا بريك دت كودك او رنگين سوده يكي بچهي شادمان
خانه باري بانه جن عذرا بچهي بريك نقش او بچهي
جود بكون سادان استفا ده كودك ده او را بستره دت
و بچهي او رنگين خانه بريك بستره كند بچهي
و بچهي او رنگين ده بچهي ده و بچهي ده
درج او رنگين خانه بريك او رنگين ده
و بچهي او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

او رنگين خانه بريك او رنگين ده
او رنگين خانه بريك او رنگين ده

موده ۴ - نقش - بيچم

Resim 10. Hanımlara Mahsus Gazete'nin ilk sayısının ilavesi: Moda, Nakış, Biçim

Her şeyin hakikatini anlayabilmek için, efkâr-ı şairâneye tâbi olmayarak her şeyi olduğu gibi görmek iktiza eder. İnsanlara melek nazarıyla bakmayıp, insan nazarıyla bakmak, kendilerini mükemmel addetmeyip, kusur ve kabahatlerini de tasavvur etmek lâzım gelir. Alemde herkes bir aile teşkil edip, mukaddes bir aşk ve muhabbet dairesi dahilinde yaşamak ve vezâif-i insaniyeti îfâ etmek için, teehhül⁷⁰ etmiyor; bir takım adamlar da mahza ihtiyac-ı tabiîyyenin ziyade bulunduğuna bakılırsa, teehhüllerini başlıca bu ihtiyaca binaen ihtiyar edenlerin içinde, gayr-ı meşrû efâl-i sefihaneye mecbur olacak adamlar bulunacağı şüphesizdir. Bu mecburiyetin intac ettiği işler ise alemde -cemiyet-i beşeriyenin esas mukaddesini tahrip edebilecek- pek büyük fenalıklar getirir. Taaddüd-i evzâcın men'i bu fenalığın kapısını açacağından, bu memnuiyet taaddüd-i evzâcın ziyade mazarratı mucip olur.

Kadın bir hastalığa, bir sakatlığa, bir illete müptela olabilir ki, o halde ihtiyac-ı tabiînin icbarıyla veyahut evinde işlerini görecektir bir kadın bulundurmamak maksadıyla teehhül etmiş olanların zevcelerinden istifade edemeyecekleri gibi, bir aile teşkil etmek arzusuyla teehhüle karar vermiş olanların da arzularına nail olamayıp, mahrum kalacakları şüphesizdir.

Bu mahrumiyet kendilerini, zevcelerini bir kûşe-i nisyan ve ihmalde ve belki zarûret ve sefalette bırakıp, arzu ve rahatlarını evlerinin haricinde aramaya mecbur ederek, yine yukarıda zikrolunan fenalığın tevellüdüne sebep olur. Halbuki öyle bir hale müptela olan bir kadının taliinin hükmüne tâbi olarak, zevcinin diğer bir kadınla da teehhül etmesine kıskanmayacağı şüphesiz olduğundan, taaddüd-i evzâc bu halde yalnız erkek hakkında değil, kadın hakkında da nâfi' olur.

Evlât getirmeyen kadınların zevceleri de çok defa evlâda muhtaç bulunduklarından, o taktirde de taaddüd-i evzâcın faydası inkâr olunamaz. Bundan maada ağniyânın⁷¹ sefahetinin önünü almak için de taaddüd-i evzâca müsaade olunmaktan başka çare yoktur.

70 teehhül: ehlileşme; evlenme.

71 ağniyâ: zenginler.

Gelelim din-i İslâm'ın taaddüd-i evzâc hakkındaki evâmîr ve nevâhisine:

Din-i İslâm -Avrupahılar'ın zannettikleri gibi- taaddüd-i evzâcî emir ve iltizam etmiyor. Lâkin büsbütün men ve nehy de etmiyor. Malûmdur ki Kur'an-ı Kerim; İncil gibi yalnız ahlâk ve nesâyihe müteallik olmayıp, ahlâm ve kavânini de câmi olduğundan ve bir kanun ise icra ve muhafazası müşkil ahkâmı câmi olursa çok vakit mer'î kalmayacağı bedihi bulunduğundan, Kur'an-ı Kerim taaddüd-i evzâcî men edemezdi. Hristiyanlık dini taaddüd-i evzâcî men ediyor. Lâkin bu hükmü daima mer'î kalabilmiş midir?

Hristiyanlık, nüfûzunun en ziyade kuvvetli bulunduğu zamanlarda bile Avrupa'da Hristiyan hükümdarlardan ekserisinin müteaddit evzâcî bulunmuş olduğu ve açıktan taaddüd-i evzâca cesaret edemeyenlerden de çoğunun gizli dostlar tutup onlarla evlât getirdikleri malumdur.

İşte, böyle bir hüküm muhafaza ve icra olunamadıktan başka, böyle gayr-ı meşru evzâc ile gayr-ı meşru evlât bulunmasına, ve bu halden tevellüt eden hesapsız fenalıklara da sebebiyet verir.

Men olunamayacak bir şeyi men eden kanun, tabiat tarafında hedm⁷² olunarak, beka bulamaz. Bu hikmete mebni, Kur'an-ı Kerim taaddüd-i evzâcî men etmeyip, sefahatin ve gayr-ı meşru gizli izdivaçların önünü almak için taaddüd-i evzâca müsaade ediyor.

Kur'an-ı Kerim taaddüd-i evzâcî men etmiyorsa da, emir ve tavsiye de etmiyor. Kur'an-ı Kerim'in kanun ciheti taaddüd-i evzâca müsaade ediyorsa da, ahlâk ciheti taaddüd-i evzâcî takdir etmiyor. Taaddüd-i evzâca müsaade olunduğunu beyan eden ayet-i kerimenin altında "Bir zevce ile kanaat etmek daha iyidir" mealini hâvi bir ibare bulunduğu unutulmamalıdır. Bu ibare din-i İslâmın taaddüd-i evzâcî emir ve iltizam etmediğine bir delil-i kâfidir. Alemde her şeyin çift yaratıldığını ve bir insanın iki kalbi olmadığını mübîn olan ayet-i kerimeler de, taaddüd-i evzâcın aleyhinde iki şahid-i âdil addolunabilir.

Taaddüd-i evzâcî icat eden din-i İslâm değildir. Kable'l-İslâm Araplar'la Hintliler ve sair ümem indinde bir erkeğin alabileceği evzâcın ade-
72 hedm: yıkma, harabetme.

di mahdud ve muayyen olmayıp, herkes alabildiği kadar karılar almakta bulunmuş iken, Kur'an-ı Kerim "Bir zevce almanın hayırlı olduğunu" beyanla beraber, bir müslümanın nihayet alabileceği evzâcın adedini dörde kadar tayin etmiştir. Bu ta'dil ise din-i İslâm'ın taaddüd-i evzâc tarafını iltizam ettiğine değil, belki bu hali mümkün olabilecek derecede ref ve lağvetnek istediğine delâlet eder.

Binaenaleyh taaddüd-i evzâc hakkında din-i İslâm'a olunan isnadât büsbütün haksızdır. Din-i İslâm'ın insaniyete ettiği hizmetlerin cümlesinden biri de erkeklerin alabilecekleri evzâcın adedini tahdit ve tenzil ve bir zevce ile kanaat olunmasının hayırlı olduğunu ihtar etmesidir. Taaddüd-i evzâcî büsbütün men etmek ise -yukarıda zikrolunan ve ümem-i İsevîye'de görülen- uygunsuzluklara sebebiyet vermek demek olacağından, din-i İslâm'ın bu baptaki müsaadesi de insaniyete ayrıca bir hizmettir.

Kur'an-ı Kerim'in taaddüd-i evzâc hakkındaki evâmir ve ihtarâtı gereği gibi anlaşılıp muhafaza olunsa ve müsaadâtı sû-i istimal olunmasa, kadın cinsinin şeriat-i İslâmiye'nin hükmünden memnun olup, şikâyet etmeyeceği şüphesizdir. Ancak, her işte olduğu gibi bu hususta da sû-i istimalât vuku bulduğundan, o sû-i istimalâtın önü alınmak lâzım gelir.

Bir din veya bir kanun evâmir ve nevâhisiyle muaheze⁷³ olunabilir, o din veya kununa tâbi olanların sû-i istimalâtı ile muahezesi caiz değildir.

XXIV

Mesturiyet bahsine gelince, bu bapta da bizce örf ve âdet hükmüne geçmiş olan usulden bahsetmezden evvel, din-i İslâm'ın evâmir ve nevâhisiyle mesturiyet hakkındaki hadd-i şer'inin beyanına girişelim.

Avrupalılar'ın çoğu, kadınların dışarıya çıkmaması usulünü din-i İslâm tarafından icad olunmuş bir şey zannediyorlar. Halbuki bu adet ezmine-i kadimeden⁷⁴ beri Asya ümeminin ekserisinde ve hatta Yunanlılar indinde bile mer'î bulunmuş idi. Din-i İslâm bu adete bir şey zammet-medikten maada, pek çok tahfif ve tadil bile etmiştir.

73 muaheze: tenkit, eleştiri.

74 ezmine-i kadime: eski zamanlar.

Eski İranlılar'ın kadınlara mahsus “Şebistân” namıyla harem daireleri olup, kadınları erkeklerden büsbütün ayrı yaşamış olduğu gibi, Yunanlılar'ın da “Yingiyun” ünvanıyla kadınlara mahsus daireleri var idi. Atina'da “Etre” yani “habibeler” yahut “refikalar” ünvanıyla yadolan bir takım kızlar var idi ki, Fransızlar'ın “Kokot”ları gibi -erkekleri evlerine toplayıp, kendilerine açık görünür ve kendilerini eğlendirirlerdiyse de- bunlarla namuslu kadınlar arasında bir fark-ı küllî olup, namuslu kadınlar kimseye görünmezlerdi.

Evâil-i İslâm'da ise kadınlar setrile memur olmayıp, muahharan bazı ümem indinde kadınlar, lüzumundan ziyade serbest bırakılmış ve nihayet dereceye kadar terbiyesiz bir hale gelmiş olduklarından, setr ve hicapla emir buyurulmuştur.

Hicap ayet-i kerimesi, her ne kadar kadınların evlerinde karar edip, cahiliyet zamanındaki hallerinden men etmiş ise de, ihtiyacât-ı zaruriyeden olan iş ve güçlerini görmek için dışarıya çıkıp, muamelât-ı dünyeviye karışmaktan men etmemiştir. Kur'an-ı Kerim kadınlara saçlarını, gerdanlarını, kollarını, baldırlarını ve bedeninin sâir etrafını göstermeyi men buyuruyor. Bu ise akl u hikmet ve ahlâka muvafık bir nehiydir; çünkü kadının gerdanını, kollarını, baldırlarını göstermemesi kendisi için bir kayd-ı esaret olamayacağı gibi, saçlarını da bir başörtüsüyle setretmesinde hiç bir güçlük yoktur.

Din-i İslâm, kadınları İranlılar ve Yunanlılar indinde bulundukları gibi, kapalı Şebistanlar'da, Yingiyunlar'a hapsedmeyip, ırz ve namusu muhafaza edecek hudut dahilinde kendilerini serbest bıraktıktan sonra, kadınlara -haklarında o kadar müsait addolunan Avrupa âdâtının bile diriğ ettiği- pek çok hukuk vermiştir. Din-i İslâm, kadınları yalnız hasbe't-tabîa yapamayacakları hilafet ve imamet gibi pek az şeylerden müstesna tutup, sâir hukuktan mahrum bırakmamıştır. Vakt-i Saadet'te ve Hulefa-yı Râşidîn zamanında kadınların, yalnız muamelât-ı âdiyede değil, umûr-ı siyasiyede bile ne kadar müdahale ve nüfuzları bulunmuş olduğu malumdur.

Kur'an-ı Kerim'in mestûriyet bahsinde tayin ettiği hudut Hazret-i Nebi ve Ashab-ı Kiram'ın kadınlarının en mühim mecâlis ve mehâfile girip

beyan-ı rey etmelerine, her işe karışmalarına ve hatta muharebeye bile gitmelerine mani olmadı. Hazret-i Ayşe'nin kendine mahsus bir tarik-i siyasî tutup, bir taraf reisesi olduğu ve tarik-i siyasîsiyle tarafını iltizam ve terviç için bizzat muharebe ettiği, tarihlerde mesturdur. Ehadis-i Nebeviye'den ekserisinin Hazret-i Ayşe, Hazret-i Fatıma, Hazret-i Zeynep gibi kadınlar tarafından menkul olduğu ve binaenaleyh nisa-i müslimenin umur-ı diniye, umur-ı siyasiye ve umur-ı şer'iyede hizmet ve nüfûzları bulunmuş olduğu kabil-i inkâr değildir. Hulefa-yı Abbasiye zamanında Arap şiir ve musıkîsinin terakkisine, başlıca kadınlar hizmet etmiştir.

Böyle mühim mühim işlere karışabilen, bu kadar hukuka malik bulunan müslüman kadınla - bir Şebistan veya bir Yingiyun'un içine hap-solunarak ve adeta bir mal ve cansız bir şey gibi addolunarak, hiç bir şeye karışamayan- bir İranlı Mecûsi veya bir Yunanlı Putperest kadın bey-ninde ne büyük fark vardır!

Şeriat-ı Muhammediye'nin kadınlara verdiği hukukla, Vakt-i Saadet'te ve Hulefa-yı Raşidîn zamanında nisa-i müslimenin haiz bulunmuş oldukları nüfûz ve iktidar, Avrupa kadınlarının bugün nail bulundukları serbestî ile de kıyas kabul etmez. Din-i İslâm, ciddi işlerde kadınlara -medeniyet-i hâzıranın elan vermeye razı olamadığı- hukuku vermiştir. Çünkü Avrupa'da hâlâ bugün bir adam kızını -adeta bir at veya bir bağ verir gibi- istediği adama verebiliyor, din-i İslâm ise kadına istediği adama varmak üzere hürriyet-i tamme veriyor.

Hal böyleyken, din-i İslâm'ın kadınlar hakkında esareti mucip olduğunu iddia etmek ne büyük insafsızlıktır!

Din-i İslâmın kadınlar hakkındaki evâmir ve nevâhisi Kur'an-ı Kerim'de musarrahan⁷⁵ ve muvazzahan mestur bulunduğu ve bianenaleyh mezâhib ve tarik-i İslâmiye'nin kâffesinde bir hal ve siyakta bulunması lâzım geldiği halde, mezhepleri bir olan ümem ve akvam-ı İslâmiye bey-ninde de, adât-ı kadimeden kalma olarak bir fark-ı küllî görünüyor.

İran'da kadın gözlerini ve parmaklarını bile örterek, adeta enzâr-ı nasa karşı zırhlı bir halde bulunmaya mecbur olduğu ve büyüklerin kadınlarını o zırhın üzerinden de görmek memnu olup, öyle bir kadının

75 musarrahan: sarîh, açık olarak, açıkça.

gececeği yoldan erkekler kancı ile kovaladığı halde, Ceziretü'l-Arap'ta ve Afrika'da müslüman Arab'ın çadırı etrafında kadın açık ve serbest gezerek, yabancılardan kaçıp saklanmak şöyle dursun, misafirleri kendisi kabul ve kendilerine iltifat ve ikram etmek vazifesiyle mevzuftur. Bosna'da kızlar açık gezip, evlendikten sonra, kapandıkları halde, Arnavutluk'ta kızlar saklanıp, evli kadınlar evleri içinde açık olarak misafirleri kabul ederler. İstanbul'da -şeriatın ahkâmını daha iyi anlayan- bazı kocakarılar çok defa baş örtüsüyle saçlarını ve gerdanlarını kapayarak, çıktıkları halde, genç kadınların ekserisi görünmesi memnu olan saçlarını açık bırakarak, yüzlerinin setri lâzım gelen cihetlerini kaparlar ve kumaştan ibaret olup bedenlerini örten elbiselerini, yine öyle bir kumaştan mamul bir ferace ile örtmeyi lâzım addederler. Diğer taraftan ibrâz-i dindarî kaydında bulunarak, sarı pabuç giyen kadınların çoğu topuk ve baldırlarını görünebilecek bir halde bulundururlar.

XXV

İşte, akvam-ı İslâmiye'nin her yeri indinde kadınlar mesturiyeti hakkında mer'î olan âdât ve merasim, her kavmin kable'l-İslâm'ki âdâtından bakiye kalmış bir takım şeylerdir ki, ekserisi hükmi-şeriat mutabakat etmiyor. Binaenaleyh bu âdâta görünen kabahatlerin din-i İslâm'a atfolunması caiz değildir.

Akvam-ı İslâmiye'den Arap bedevilerinin kadınlar hakkındaki muamelâtı, adl ve hakkaniyet ve hikmet-i tabiata, sâir ekser ümemim muamelâtından ziyade yakın bulunur. Bu halde din-i İslâm'ın kadınların mesturiyeti hakkındaki evâmir ve nevâhisi, yani mesturiyet-i şer'îye kadınlar hakkında bir muamele-i gadriye addolunamaz.

Ümem-i İslâmiye'nin her biri, kadınların mesturiyeti hakkında kendi âdâtını şeriat-ı İslâmiye'ye muvafık zannediyorsa da, şeriatın bu baptaki evâmir ve nevâhisi pek kısa ve pek vazih olduğundan, bugün mer'î olan âdâtların hemen kâffesi âdât-ı kadimeden kalma ve ekserisinin şeriat-ı İslâmiye'ye mugayir olduğuna hükmetmek güç bir şey değildir.

Bu halde, kadınların terbiyesini teshil ve tevsi' etmek, hukuk-ı meşrua-i hürriyetten kendilerini mahrum bırakmamak ve vazifelerini bihak-

kın icra edebilmeleri tarikini açmak için, bu bapta Kur'an-ı Kerim'in evâmîr ve nevâhisine bir şey zammememek ve eski İranîler'den ve sâîr ümem-i gayr-ı müslimeden kalma adetlerden sarf-ı nazarla, kadınları hadd-i şer'inin dairesi dahilinde serbest bırakmak ve mekteplerde tahsil-i ilm ü edeple terbiye etmek iktiza eder.

XXVI

Tatlık bahsine gelince: Din-i İslâm, erkeklerin zevcelerini tatlık edebilmelerine müsaade ettiği için, Avrupalalar'ın nazarında düne gelinceye dek ne kadar muaheze olunuyordu ise, bugünkü hükemâ da Hristiyanlık'ın tatlıki men etmesine o kadar itiraz ediyorlar.

İzdivaç demek, bir erkekle bir kadının beraber yaşamak, evlât yetiştirmek ve bir aile teşkil etmek üzere mukavele ve ittifak etmesi demektir. Binaenaleyh, bir erkeğin bir kadınla akd-i izdivaç edip, bir vakit beraber yaşadıktan ve hususiyle dünyaya evlât getirdikten sonra, o kadını bilâsebep ve bigayri hakkın terk ve tatlık etmesi büyük bir gadr, büyük bir hak-sızlıktır! Alemde nice kadınlar zevceleri tarafından böyle terk olunarak, zaruret ve sefalet giriftar olmuş, yahut me'yusiyete⁷⁶ düçar olup, fena yollara sapmış ve niceleri o me'yusiyet bâr-ı giranı altında veyahut gad-dar zevciyle mağdur evlâdın firakıyla terk-i dünya etmişlerdir!

İşte, tatlığın bu mazarratları meydanda ise de, memnuiyetinin mazarratları da inkâr olunamaz. "İzdivaç bir mukavele ve ittifaktır" dedik. Evet bir ömür ittifakı, bir hayat şirketidir. Bu ittifakı eden şahseynin, yani zevc ile zevcenin tabiatları tevafuk etmezse, birbirinden hoşlanamazsa, geçinemezlerse o halde ne yapmak lâzım gelir? Sabretmek mi? İnsana birkaç günlük, birkaç aylık ve nihayet birkaç senelik bir refikin uygunsuz tabiatı hakkında sabır ve tahammül tavsiye olunabilir; lâkin beraberinde bir ömür geçireceği bir arkadaşın uygunsuzluğuna karşı sabır ve tahammül büyük bir me'yusiyettir. Birbiriyle geçinemeyen ve sevişmeyen bir zevc ile bir zevcenin geçirdikleri ömür cehennem azabından beterdir. İnsanların böyle azaplardan tahliyesi için, talaktan başka çare yoktur.

⁷⁶ me'yusiyet: ümitsizlik.

Binaenaleyh, bilâsebeb zevceyi tatlık etmek kadınlar ve evlât hakkında ne kadar büyük bir gadr ise, tatlîkin büsbütün memnu olması da kadınlar ve erkekler hakkında o kadar muzırdır. Ve evlâdın sû-i terbiyesine sebep olur.

Din-i İslâm tatlike müsaade etmekle beraber, bir sebep-i mücbir olmaksızın, tatlık-i evvâç hakkında Kur'an-ı Kerim'de nehy ve tahdidi hâvi, müteaddit ayât-ı kerime vardır. Hatta kadının tatlıkini mucip olacak sebep zuhurunda bile, Kur'an-ı Azimü's-Şan affile muamele olunmasını tavsiye ediyor.

Elhasıl, Kur'an-ı Kerim'in kanun ciheti talaka müsaade edip, bunun memnuiyetinden hâsıl olan ve Avrupa müteahhirîn-i hükemâsının -Hristiyanlık'ın bu baptaki memnuiyetinden dolayı vaki olan- şikâyetlerine sebebiyet veren fenalıkların önünü aldığı halde, ahlâk ciheti tatlîkin makbul ve müstahsen bir şey olmadığını îma ile, böyle bir teşebbüsten mümkün mertebede içtinab olunmasını tavsiye ediyor.

Binaenaleyh tatlık hakkında din-i İslâmın evâmîr ve nevâhisi pek hakî-mâne ve lüzûm ve ihtiyaca göre olup, itiraz götürür hiç bir ciheti yoktur.

XXVII

Esaret, erkek ve kadınlara malluku bulunur bir mesele ise de, en ziyade kadınlar satın alınıp, hizmetçi gibi kullanıldıklarından veyahut istif-râş⁷⁷ olunduklarından, başlıca kadınların esaretinden bahsolunur.

Esaret, din-i İslâm'ın ihtirâ' ettiği bir şey olmayıp, kable'l-İslâm ümem-i kadimenin kâffesi indinde mer'î idi. Ümem-i kadimenin en mütemeddinleri olan Yunanlılar'la Romalılar indinde bile, esaretin ne kadar mer'î ve müsta'mel bulunduğu, o esirlerin ne kadar fena muamele görüp, nasıl hayvan gibi kullanıldıkları tarihle müsbet bir şeydir.

Ümem-i sâire indinde olduğu gibi, Araplar'la ümem-i mütecâvireleri indinde de mer'î olan bu âdeti, din-i İslâm katıyyen men ve ref' edemediyse de, takdir etmediği şununla müsbettir ki; inde'l-İslâm birinci derece sevap ve hayır olacak bir hareket var ise, o da bir esir âzat etmek mad-desidir. Nakz-ı yemin ve sâir kabahatlerin bile bir köle âzat etmekle af-
77 istifrâş: odalık alma, odalık yapma; yatağa alma, beraberyatma.

folunacağı mev'uddur. Kölesi olmayan adam başkasından bir köle satın alıp âzat etmekle memurdur.

Avrupalılar buralarını bilmeyerek ve Hristiyanlar'ın Amerika'da ettiklerini der-hatır etmeyerek, Hristiyanlık'ı esarete mani ve din-i İslâm'ı esareti âmir göstermek istiyorlar. Halbuki İslâm, esarete müsaade ediyorsa da esareti emretmiyor, belki ma-al-kerâhe⁷⁸ müsaade ediyor.

XXVIII

İzah olunan dört madde hakkında din-i İslâm'a olunan isnadâtın haksız ve galat⁷⁹ olduğunu ispat edebildim zannederim. Vakıa, bugün ümem-i İslâmiye beyninde, bu dört hususda sû-i istimalât vuku bulmuyor diyemem, ancak bir dinin emrettiği şeyle, o dinle mütedeyyin adamların o emrin hilafına olarak vuku olan kusur ve sû-i istimalleri beyninde büyük bir fark vardır. Bu kusur ve sû-i istimalât hiç bir vakit -onları emretmeyen- dine atf ve isnâd olunmak hak olamaz.

Me'mul ederiz ki, ümem-i İslâmiye terakki ve temeddün ettikçe, evâmir ve nevâhis-i diniyeden olmayarak, âdât ve sû-i istimalâtтан ibaret olan böyle münasebetsiz ve muzır ahvalden vaz geçerek, İslâm'ın bi-gayr-i hak itirazata uğramasına sebebiyet vermeyeceklerdir.

XXIX

Din-i İslâm'ın kadınlar hakkında -ecnebilerin isnadâtını reddedecek- daha pek çok ahkâmı vardır.

Gerek erkekler ve gerek kadınlar için ruhbanîyetin men'iyle, her müslim ve müslimenin izdivaçla memur olması ve izdivacın pek mukaddes addolunması, din-i İslâm'ın -sair bazı edyân gibi- kadınlardan nefret etmediğine delâlet eder.

Kur'an-ı Kerim'in her bir emir ve nehyinde "müslimûn" ve "müslimât", "müminûn" ve "müminât" buyurularak, kadınlar zikrinin hiç bir hususta ihmal olunmaması, din-i İslâm'ın erkek ve kadınlara hemen müsâvat nazarıyla baktığına ve kadınları hiç bir haktan istisna etmediğine bir delil-i kâfidir.

⁷⁸ ma-al-kerâhe: bir hâlin, bir hareketin sarîh ve kat'i şekilde değil, delâlet suretiyle men olunması.

⁷⁹ galat: yanlış, yanılma.

Ümem-i kadime ve hâzırının ekserisi indinde, kadınlar ebeveynlerinin mirasından mahrum oldukları halde, Kur'an-ı Kerim nisânın miras-taki hisselerini mufasssalañ tayın ediyor. Bu bapta erkeklerle müsavat-ı tammede olmayıp, onlardan az hisseye konmaları ise şayan-ı itiraz olamaz. Çünkü kadın -maışetini taahhüt edecek- bir kocaya varacağından, ihtiyacı daha azdır.

Kadınların şehâdeti kabul olunmak ve sâir muamelât-ı medeniyeden nasipleri olmak gibi âsâr-ı müsavât da, din-i İslâm'ın kadınlar hakkındaki riayet ve itibarına bir delildir. Kadından olan şahitlerin erkek şahitlerden ziyade olması ise, kadınların hissiyatı daha keskin olmakla, daha kolay müteessir olup, bî-taraf bulunmaları müşkil olmak gibi bazı ahval-ı tabiîyeden münbais bir tedbir-i kanûnî olup, kadınların hukukuna asla hâlel getirmiş olmaz.

“Er-ricalu kavvâmun alâe'n-nisâ” [Erkekler, kadın üzerine idareci ve hâkimdirler] hükm-i celiline ise hiç bir diyecek yoktur; çünkü eskiden beri her kavim ve ümmet indinde erkek kadına âmir bulunagelmış olduğu gibi, bugün kadınlara o kadar hürriyet veren Avrupalılar bile, yalnız salonlarda ve cemiyetlerde kendilerini takdim ettirip, işe gelince daima erkekler rey ve emir verip, kadınlar ise o reye tâbi olarak, o emrin icrasına müsaraat ederler.

Hristiyanlar beyninde kadınların okuyup yazması cevaz veya adem-i cevazı hakkında bu kadar kıl u kâl⁸⁰ olmuşken, din-i İslâm nisa-i müsli-mîne okuyup yazmayı farz suretinde gösteriyor, çünkü kadınlar namaz ve sâir muamelât-ı mezhebiyeden müstesna değildirler. Halbuki bu muamelâtın okuyup yazmak bilmeksizin icrası mümkün değildir.

XXX

Ümem-i İslâmiye indinde şimdiki halde kadınların hayli terbiyeye muhtaç oldukları ve belki kâffe-i ümem-i İslâmiye'nin terbiye ve terakkisinin, kadınlarının terbiyesine menut bulunduğu şüphesizdir. Ümem-i İslâmiye, lâıyık veçhile terakki ve temeddün etmek için âdât ve örfiyattan vazgeçip, ahkâm-ı İslâmiye'nin daire-i müsaadesi dahi-

80 Kıl u kâl: dedikodu, çok konuşma.

غلامعلی ده قره کوی بیاده سنده

تتبع المغيرة

قادیئہ، مخصوص حاضر ایسے بچوں کی
یہ شعبہ تاسیس الماسٹر

اشبهه سلاله قبطيه حاوئى قاش ومودا
قاسفردن معمولى خبلى فراجه وچاگك نر
كوجك قيزلار ايجون اناك و كوجك
چوچاشلار ايجون ماضولر بارس مودلرى
هر بىر مودلوك مودا انلسب اهوويت
توقى الماده ايله فروخت اونقمده اولوب

(فان مضموع و فوق الفاه اهور)

باغچه قیوده عمر افندی غنی قایر و سنده کائن بر عیسی (نور و
فتنه ادیبی) که شمس قایر قیسی.

اشبهه بالخمره بولك مودا هو نوع لطيف شمسيل الخمره اشبهه
وعنه فاشبهه بكوكبه الى الخمره فاشبهه بولك مودا هو نوع لطيف شمسيل الخمره اشبهه
هو دري نمران غدا او بولك مودا هو نوع لطيف شمسيل الخمره اشبهه
اشبهه بالخمره بولك مودا هو نوع لطيف شمسيل الخمره اشبهه
اشبهه بالخمره بولك مودا هو نوع لطيف شمسيل الخمره اشبهه

مذکورہ نامہ ایک جوتی خوات کرام طر قسمن پر
نعت قدی الخادمہ مضر اولہ من شترعی روماً فوما قوالہ امامکسیر .

قارلار و بلومبرغ مغازه لری

[illegible]

لَوْ وَرَمَعَانِ

au Louvre

ملک اور خانہ غلطہ سرائے کاڑھو بندہ
سوک کھاچہ ادا داری :

لورده قماردار پشته ساحلی میزیون -
سیر میونس موزیم حاضر ایچون صولک مودا
اولهاری اخیراً آوروپادان بر بیوق امنعه
مشوعه و متحبه حلب اشش اولفته بالذات
پارس ویون شهر ترفن انجمن الجمش و ایشی
اشو امنعه مشوعه و متحبه سوشال

امله فروخت ایلیکده دور
 باشدیجه کایون اول افرنجیت مایه زین
 اختیار یسوک و حقیق تریلات ای حسانه
 میآیترت اولاجی اعلان اوئوزور
 موی الیه و سوز شیرین مایه غلزار نده
 موبود اولان بایله اشباک خاتمت و منقائ
 جدا شایان دور
 فشان معلوم و فوق الفاه اوئوزور

امیت نامه التذکره فی الخویشا چک دیوان تولدہ
۶۹ نورونی اجز اخذ شدہ رجسٹرڈ فیستادانی
بقصرہ نوٹیفیکی کمیٹی علیہ اہلہ داروقرائق احمدیہ
تذکرہ اولیہ کہ ملک دوسرہ فیستادانی
اسلام آباد علیہ ملک استانیہ فیستادانی
تذکرہ احمدیہ فیستادانی

Resim 11. Hanımlara Mahsus Gazete’de yayımlanan bazı giyim mağazalarının reklamları

linde kadınlara hürriyet vermeli ve talim ve terbiyelerine fevkalâde itina etmelidirler.

Bununla beraber nisa-i müslimeye Avrupa kadınlarına verilen -lüzûm-undan ziyade- hürriyeti ve tabir-i esahla hürriyet namıyla verilen esareti de vermeyip, akl u hikmet ve kanun-ı tabiata muvafık ve din-i İslâmın hükm-i hakikisine mutabık surette, kendilerini hukuklarından müstefid ve daire-i namus ve edep dahilinde terbiye etmek lâzım gelir.

Bu risaleye hitam vermezden evvel, Avrupa kadınlarının hukuk ve vezaifiyle muhtac-ı ıslah ahvaline ve nisa-i müslimeye sirayet ettirilmemesine dikkat olunmak lâzım gelen bazı adetlerine dair de bir iki söz söyleyelim:

XXXI

Malûmdur ki, Avrupalılar kadınlar hakkında büsbütün başka bir takım muamelâtta bulunuyorlar. Kendileri kadınlarının hukuklarına tamamiyle nail olduklarını ve bunun da Hristiyanlık sayesinde olduğunu iddia ediyorlar. Biz bu müddealarının ikisini de çürütebiliriz.

İbtida, kadınlar Avrupa'da da kâffe-i hukuklarına mâlik değildirlir; hatta hukuklarının en birincisi, en elzemi, en mukaddesi olan intihab-ı zevc muhtariyeti kendi ellerinde olmayıp, peder ve validelerinin keyif ve iradetine tebaiyyete mecburdurlar. Bu ise nefsine mâlik olmayıp, adeta esir olmak demektir. Kendine mâlik olmayan bir kadın, hangi hukuka mâlik olabilir? Kendi nefsine iradeti geçmeyen kadın nasıl hür addolunabilir?

Kadın Avrupa'da sedirde oturur, erkeklerin önünden geçer, her nevi teşrifatta takaddüm eder, suretâ erkeklerle müsavi değil, adeta erkeklerden mümtaz görünür. Lâkin, hakikatte huhuk-ı beşeriyenin ekserisinden mahrumdur. Avrupa'da kadın bir ufak çocuğa benzer; ufak çocuğu sedirde oturturlar, herkes kendisini muazzez, mükerrem tutar, herkes kendisini sevmeye, okşamaya, hatırını kırmamaya çalışır. Lâkin bu imtiyazlar bir nümayıştan ibarettir. Bîçare çocuğun hukuk-ı beşeriyeden hiç bir nasibi yoktur. Kendisi adeta meclisin bir oyuncuğu, bir eğlencesidir. Eğlence, latife sırasında çocuk adeta meclisin reisidir, herkes onu dinler, ona söyler. Lâkin mühim ve ciddi bir söz sırası geldi mi, zavallı çocuk kimsenin ken-

disine kulak astığını göremez, ağzını açsa, derhal susturulur. İşte Avrupa'da kadının da hali budur, kadının hukuku da bundan ibarettir.

Kadınlar Avrupa'da bir oyuncak, bir süs, bir ziynet makamındadır. Kendileri gördükleri sûrî⁸¹ bir itibara kapılarak, hukuklarını terketmiş ve adeta erkekleri eğlendirmek için bir alet hükmüne geçmişlerdir.

Kadın hasbe't-tabîa süse mâil olup, ziynetleri hem kendilerine hem alelumum cemiyet-i beşeriyeye hüsn verirse de, hadd-i tabîiden çıkarması ve kadınları başka her işten çevirip, hukuk ve vezaifini unutturacak derecede olmaması şarttır.

Avrupa kadınları oldukça terbiye görüyorlarsa da, zaten zihinleri ziynetleriyle meşgul olup, başka bir şey düşünmeye vakitleri olmadığı gibi, ekseriyet üzere öğrendikleri şeylerin çoğu yalnız zevk ve eğlenceye müteallık olan vazifelerinin ifasına yarayacak şeyler olduğundan, vezaif-i ciddi-yelerini unuturlar. Kadınların en ciddi, en mukaddes vazifeleri de evlerinin idaresine bakmak ve çocuk yetiştirmekten ibarettir. Avrupa'da bu vazifelerden ikisinin de ekseriyet üzere mühmel bulunduğu muhakkaktır. Terbiyeli geçinen kadınlar, ev idaresini hidemât-ı sefleden addederek, tenezzül etmedikleri gibi, çocuklarını da doğurdukları gibi süt annelerin eline teslim ederler veyahut teslim etmeye mecbur olurlar. Çünkü daima tembel durmalarıyla hareket etmediklerinden, o kadar zayıflar ki, çocuklarına süt vermeye ve kendilerine bakmaya mecalleri olmaz.

XXXII

Niçin ifrat ve tefrit yolunu tutmalı? Niçin kadınlara kendilerini baştan çıkaracak kadar ikram ve müdahane olunsun? Niçin umur-ı ciddiye de kendilerine danışmaya, kendilerinden rey talep etmeye tenezzül olunmasın? Niçin kadın hukukundan mahrum bırakılıyor? Niçin vezaifini icraya mecbur edilmiyor?

Kadınların vezaif-i mahsusası olan ev idaresiyle evlât terbiyesi, kadınların himmetine mütevakkıf olduğu gibi, kendilerinin görebilecekleri -yukarıda tasrih ettiğimiz- bu kadar işler varken, cemiyet-i beşeriyenin nısfı olan kadınların elleri niçin boş dursun?

81: sûrî: görünürde olan, hakiki ve içten olmayan; gösterişten ibaret olan, gösterişlik.

Kadınlar erkeklerin bir oyuncuğı hükmünde bulunmaktan kurtulmadıkça, ne hukuklarını kazanmış olurlar ve ne de vazifelerini icra edebilirler.

Kadınları hukuklarını kazanmak isterlerse, kendilerini erkeklerin bir ziyneti mesabesinde tutmayıp, erkekler gibi kayıtsız ve serbest bir halde bulunmaya çalışmamalı ve erkekler kadınların vazifelerini icra ettiklerini görmek isterlerse, kendilerini bebek gibi tutmayıp, akran arkadaş gibi tutmalı ve vâhi⁸² şeylerle imrâr-ı vakt⁸³ etmelerine mahal bırakmamak için kendilerine iş göstermeli, meşgul etmelidirler.

Ancak Avrupa'da kadınların bu halde kalmayıp, medeniyet terakki ettikçe ve âlim, kâmil kadınların adedi arttıkça, bazı etvar-ı nâ-makûleden vaz geçip, daha tabiî, cemiyet-i beşeriyeye daha nâfi' bir hal kesbedeceklerinde, o vakit hukuklarına tamamıyla malik olup, vazifelerini gereği gibi icra edebileceklerinde şüphe yoktur.

Tarik-i terakkide Avrupa'dan bir kaç fersah ileri gitmiş olan Amerikalılar, kadınların halini hayli ıslah etmiş, günden güne etmektedirler. Amerika Memalik-i Müçtemiası'nda kadın; -Avrupa'da olduğu gibi- bir bebekveyahut -Asya'da olduğu gibi- bir esir olmayıp, adeta erkekler gibi vezâif-i beşeriye ile mevzup bir arkadaş olmaya başlamıştır.

XXXIII

Ümem-i İslâmiye'nin terakki ve temeddünü kadınların ıslah-ı haline menût⁸⁴ ve mütevakkıftır. Nisâ-i müslimenin şimdiki hallerinin, terakki ve temeddüne ve hususıyla cemiyet-i beşeriyenin terbiye ve hüsn-i ahlâkına mani olduğu gibi; Avrupa kadınlarının ahvali de lüzûm ve ihtiyaca göre olmayıp, fesad-ı ahlâka sebebiyet verdiğiinden, nisa-i müslimenin ıslah-ı hali için, Avrupa'daki usûl ve âdâtı taklit etmek lâzım gelmeyip, din-i İslâmın evâmir ve müsaadâtı dairesinde kadınların hukuku tasdik ve vazifeleri bihakkın tayin ile, esaretten kurtarmakla beraber, kukla haline geçirilmeyip, hikmet-i tabiatın icap ettiği bir hal ve vaziyette bulunmaları iktiza eder.

82 vâhi: boş, manasız, faydası, ehemmiyetsiz [şey].

83 imrâr-ı vakt: vakit geçirme.

84 menût: bağlı.

Bir ümmet, kadınları terbiye etmedikçe terakki edemez ve kadınların hüsn-i ahlâkına dikkat etmedikçe, muharrib-i ümmem olan sefahat ve sû-i ahlâktan kurtulamayıp, belâ bulamaz.

Binaenaleyh terakki ve temeddünle ıslah-ı hal etmek isteyen ümmetler, en evvel kadınların terbiyesinden başlamalı, kadınların hukukunu tasdik ve vazifelerini tayin etmelidirler. Hukuku gaspolunan kadın mağdur bir esir halinde olup, vezâifini de ifa edemez, vezâifini ifa etmeyen kadın ise mensup bulunduğu cemiyete büyük bir hıyanet etmiş, mahv ve harabına çalışmış olur.

Biz yani alelumum ümm-i İslâmiye, terakki ve temeddüne muhtaç olup, bu maksadımıza nâil olabilmek için bir tarik aramakta olduğumuzdan, o tarikin mebdeini kadınların terbiyesinde aramalıyız. Şeriatın kendilerine verdiği hukuktan kendilerini mahrum bırakmamaya ve hikmet-i hilkat ve tabiatın kendilerine tayin ettiği vezâifi icra ettirmeye ve bir taraftan da Avrupa kadınları indinde mer'î olan bazı âdât ve merasim-i gayr-i memduhanın¹ âsâr-ı medeniyetle beraber, kadınlarımızın ahlâk ve ahvâline duhûl ve sirayet etmemesine fevkalâde dikkat etmeliyiz.

XXXIV

Bu risaleye hitam vermek için, maksadımı bir iki söze cem ve hülâsa edeyim:

Kadınların vezâifi pek mukaddes olup, ihmali cemiyet-i beşeriyenin temeddün ve saadetine mani olur. Kadınların vazifelerini bihakkın ifa edebilmeleri ise, hukuklarına nâil olmalarına mütevakıftır. Kadınlara hukuk-ı tabiyyelerini vermeli, sonra kendierinden vazife istemeli.

Son

İhtar

Mestûriyet bahsi, daha hayli mütalâatı hâvi olup pek mufassal idiye de, tab'ına ruhsat alınabilmek için, bu risalenin bir sülûsü² nispetinde olan mütalâat-ı mezkûrenin tayyina³ mecburiyet hâsıl olmuştur.

1 merasim-i gayr-i memdûha: övülmeyecek bazı merasimler, davranışlar.

2 sülûs: Üçte bir.

3 tayy: çıkarma, kaldırma, yok etme, lâğvetme.

EKLER:

1. Aile Dergisi

a) Fihrist

N. 1, 17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880

—, İfade-i Meram	s. 1-2.
—, Aile	s. 2-4.
—, İhtar	s. 4-7.
—, Ev İdaresi	s. 7-9.
—, Sıhhat	s. 10-11.
—, İğne ve Makas	s. 11-12.
—, Çocuklara Hikâye	s. 13-15.
—, Oyun	s. 15.
—, Mesâil	s. 16.
—, Lügaz	s. 16.

N. 2, 24 Cemaziyelahir 1297/3 Haziran 1880

—, Kadın	s. 17-19.
—, Kadının Vezâifi	s. 19-21.
—, Evin Tertip ve Tanzimi	s. 21-23.
—, Yemek	s. 23-26.
—, Sıhhat	s. 26-27.
—, Viladet	s. 27-28.
—, Elbise	s. 28-30.
—, Çocuklara Hikâye	s. 30-31.
—, Oyun	s. 31.
—, Mesele	s. 31.
—, Lügaz	s. 32.
—, Emsal	s. 32.
—, İhtar	s. 32.

N. 3, 2 Recep 1297/10 Haziran 1880

—, Eğlence	s. 33-34.
—, Çocukları Kadınlardan Ayırmak	s. 34-36.
—, Evin Tertip ve Tanzimi	s. 36.
—, Sıhhat	s. 39.
—, İtriya ve Çiçekler	s. 40-42.
—, Mutfak	s. 42-43.
—, Çocuklara Hikâye	s. 44.
—, Oyun: Elifba Oyunu	s. 44-45.
—, Oyun: İmtiyazlı Kral	s. 45-46
—, Mesele	s. 47.
—, Lügaz	s. 47.
—, Emsal	s. 47-48.
—, Letaif	s. 48.
—, [ilan]	s. 48.

b) Seçme Yazılar:

İfade-i Meram

Bu mecmuanın tahririnden garaz, ünvandan dahi anlaşıldığı üzere aile, yani “familya”lara bir hizmet etmektir.

Aile -erkek, kadın, çocuk- birkaç kişiden ibaret olduğu gibi, bu mecmuaya derc olunacak mebahasin dahi erkeklere ve kadınlara, kız ve erkek çocuklara teallık olup, bir ev halkının alelumum muhtaç olacakları maddî ve manevî, yani gerek ahlak ve terbiyeye ve gerek idare ve taayyüş dair her nevi menâfi ve fevâid şâmil olmasına say olunacaksa da, ailenin başlıca rûknü kadınlar olduğundan, bu mecmuanın da başlıca kadınlara nisbeti vardır.

Memalik-i mütemeddinede böyle eserler ekseriyet üzere kadınlar tarafından yazılmakta ise de, bizde böyle bahislerde kalemi elimizden kapacak kadınlar yetişince veyahut teksir edinceye kadar bu hizmetin ifâsına ve alelhusus âlem-i medeniyet kadınlarının mahsul-i fikr ü himmetlerini vatınımızda neşr ü tamime erkeklerin vasıta olması mazur ve mecaz görülebilir.

İşte bu mülâhazının verdiği teselli ile ve bugün vatanımızda nedreti olmayan maârif-mendân-ı misvânın himmet ve muavenet-i kalemiyeleri-ne dahi mazhar olmak ümidiyle, bu mecmuanın tahririne ve enzâr-ı am-meye arzına içtisar ederiz.

Öteden beri âsâr-ı acizanemin neşrinde refakat ve muavenet etmiş, vatanımızın terakkiyât-ı tabiiyesinde hayli hizmeti görülmüş olan Mihran Efendi dahi bu mecmuayı sûret-i mukannenede ve -tab'-ı müşkilpesen-dâneleri gayr-i münker olan- hanımlara beğendirilebilecek bir tarzda ve icabettikçe resim ve şekillerle dahi müzeyyen olarak neşrini taahhüd ettiğinden, okuyanların memnun ve müstefid olmaları me'muldür.

Alemde hiçbir ağız yoktur ki acıdan hoşlansın, hekimler ve -ilacın faydasını herkesten iyi bilen- tabipler bile müstesna olmayarak, hiç kim-se yoktur ki acı ilacı içerken yüzünü buruşturmasın.

Bunun için, daima acıyı tatlı ile karıştırmak ve faydalı olan şeyi lez-zetli ve eğlenceli bir hale koymak kaide-i umumiyedir.

Bu kaidenin herşeyden ziyade aile hakkında mer'î olması iktiza eder. En ziyade kadınlara ve çocuklara gösterilecek fayda, lezzet ve eğlence-den hâlî olmamalıdır. Kadını süsten, çocuğu oyundan vazgeçirmeye ça-lışmak, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı tabiatı değiştirmeye sa'y etmek demek-tir ki, bu da muhaldir. Tabiatın kanunu tegayyûr etmez, tervici iltizam olunan şey, ona tevîk ve tatbîk edilmelidir.

Kadını süsten, çocuğu oyundan vazgeçirmeye çalışan ders, onları kendinden nefret ettirmekten başka bir şey hâsıl edemez.

Herkes ve alhusus kadınla çocuk, ancak tabiatının istediğiyle mah-lût olan ders ve nasihati dinler ve tabiatının istemediğini dahi, tabiatının istediğiyle karışık olarak ve farkında olmaksızın kabul etmiş olur. Bu vec-hile kabul ettirilen şeyler yavaş yavaş bir tabiat-i saniye hükmüne geçip, tabiat-i asliyeyi büsbütün battal bırakmak derecesine kadar da varabilir.

Tabiat zihin ve kalbe yalnız bir kapı açmıştır, ki o da lezzet ve eğlence kapısıdır. Terbiye ve malumat oradan girmelidir. İçeriye girdikten sonra o zihin ve kalbi zaptetmek kolaydır, lakin o kapıdan girmeyip de, hü-cumla yeni bir kapı açmak müşküldür. Böyle bir harekette bulunan ilim

ve terbiye ekseriya mağlûben ve münhazimen ric'at eder ve cehl ü heva biçare çocuğun zihin ve kalbinde galibane mukavemet edip, ömrünün nihayetine kadar hüküm sürer. Binaenaleyh, bu mecmuada faide lezzetle ve menfaat eğlence ile karıştırılarak, kadın ve çocukların tabiatına da hizmet olunacaktır. Modadan da, oyundan da bahs olunacak ve faydalı bahisler arasında eğlenceli fıkralar da eksik olmayacaktır.

Nice oyunlar, nice eğlenceli masallar vardır ki, çocukların malumatlarını tezyîd ve ahlâklarını tehzîb için bin ders-i hikmetten ziyade nâfi' ve ziyade müessirdir. Nicesi modalar vardır ki, kadınların kalbinde makas ve iğnenin muhabbetini artırmaya sebep olduktan başka, sadelikleri münasebetiyle masrafça da istifadelerini mucip olur.

Dikkat olursa görülür ki, âlemde arzu ve takdir olunur kıymetli ve itibarlı her ne varsa, kıymeti mutlaka şu üç şeyden birinden dolayıdır: güzellik, lezzet, fayda. Saadetin hûlasası bu üç şeyden ibarettir. Âlemde bu üç şeyden başka arzu olunur her ne varsa, yalnız bu üç şeyden birine îsal ettiğiçün arzu olunur.

Bu üç şeyi birbirinden ayırmak, saadeti nâtamam bırakmak demektir. Çünkü saadet bu üç şeyin terkiibinden hasıl olur. Bunların aksi: çirkinlik, acılık, mazarrattır. Bunlardan birinin vücuduyla, saadet-i tammenin vücudu muhaldır. Bunun için, saadetin erkânı olan güzelliği, lezzeti, faydayı bir yere cem etmeye çalışmak farzdır. İnsaniyete hizmet de ancak budur.

N. 1 (17 CEMAZİYELAHİR 1297/27 MAYIS 1880), S. 1-2.

Aile

Bu mecmuaya ünvan ittihaz olunan bu kelimenin manasına, asl u hakikatine ve medlûlünün mahiyet ve ehemmiyetine dair birkaç söz söylemek iktiza ediyor.

Aile Arabî bir kelime olup, lisanımızda pek müsta'mel olmadığından, ne demek olduğunu izah etmeyi münasip gördük. Lizanımızda aileye "familya" diyorsak da, bu kelime ecnebî olduktan başka, bunun da mana-yı asliyesi isti'mâlde tağyîr olunarak, başlıca "zevce" manasına tahsis edildiğinden, "aile" kelimesinin isti'mâl ve ta'mimi lâzımdır.

Aile: Birlikte yaşayıp, malçetleri müşterek olan ve beynlerinde kara-beç bulunan birkaç kişinin heyet-i mecmuasıdır.

Asıl aile, hasbe't-tabîa beynlerinde akd-i izdivaç etmiş bir erkekle bir kadın ve onların dünyaya gelmiş evlâtlarından ibarettir. Ailenin en sade ve basiti de budur. Ancak beynlerinde akd-i izdivaç eden erkek ve kadın her vakit yalnız bulunmayıp, her biri ayrı ayrı bir aileye mensup bulundukundan, bazı defa bunlardan birinin veyahut ikisinin de mensup bulundukları aile efradı bilâiştima' cümlesi birlikte bir aile teşkil ederler. Bu taktirde dahi, eğer yalnız kayınpeder, yahut yalnız kayınvalide yahut evlenmemiş veya dul kalmış bir kardeş, veya bir hemşire bulunur ise, bunlar ailein büyük efradından ma'dut olup, yine ailenin rüknleri zevc ile zevcedir. Kayınpeder ile kayınvalide ikisi sağ olup, aileyi idareye muktedir oldukları taktirde ise, ailenin rüknleri bunlar olup, genç zevc ile zevce ailenin küçük efradından ma'dut kalır.

Elhasıl, bir evde bir zevc ile zevce bulunursa, ona tam aile denilebilir. Bunların evlenmemiş evlâdı dahi olursa, aile ikmal edilmiş olur. Zevc ile zevcenin dul veyahut evlenmemiş akrabası olursa, aile bir kat daha büyümüş olur. Zevc ve zevcenin evli akrabası veya evlâdı olduğu vakit ise, iki veya ziyade aileden mürekkep bir aile addolunabilir.

Bazı defa da aile nakıs olur ki, bu da zevc veya zevcenin veyahut ikisinin vefat etmesi üzerine, bir dul kadınla evlâdından, yahut bir dul erkekle evlâdından, veyahut yalnız birkaç kardeş ve hemşireden ibaret kalan ailedir.

Nev-i beşer ailelere münkasımdır. İnsanların sair hayvanattan farkı da başlıca bu haldir. İnsanlar kabilelere, kavimlere münkasım olmazdan evvel ailelere taksim olunmuşlardır. İnsanların ailelere taksimi tabiatla idrak ve zekâvetin bilâiştirak icap ettikleri bir haldir. Bu hal akıl ve idrakle sair hayvanlardan mütemâyiz olan insanın hal-i tabîyyesidir diyebiliriz.

Bir aile halkı bir küçük ümmettir, bir aile halkı bir küçük devlettir. Ümmetler ailenin misali üzerine teşekkül ve devletler ailenin kaidesi üzerine tesis etmişlerdir. Hükümdarlar himaye ve fermanı pederlerden ve tebaa itaat ve inkıyadı evlâttan öğrenmişlerdir.

Ümmet ve devlet, birçok ailenin bir nokta-i ittihadın etrafına cemiy-
le, bir büyük aile teşkil etmesinden başka birşey değildir. Düveli ve üme-
mi terkip eden ailelerdir. Ailesiz ne devlet olur, ne ümmet. Ümmetlerin
âb-ı rûyî olan büyük zevatı, devletin âmirlerini ve memurlarını tâbilerini
ve metbû'larını yetiştiren ailelerdir.

Bir ailenin efradı beyinde ittihat ve ittifak ve hüsn-i i'tilâfî muhafaza
etmek, bir ümmetin ittihat ve ittifakını vikaye etmekten daha güçtür.
Çünkü aile efradı beyinde münasebet daha çok ve daha sıkıdır.

Bir aileyi idare etmek, bir devleti idare etmekten daha güçtür. Çünkü
devleti idare için -kuvvetle icra olunur- bir kanun bulunduğu halde, aile
ancak terbiye ve hüsn-i ahlâk denilen bir rabita-i maneviye ile idare olu-
nabilir.

Aile birkaç kişinin bir yere cem olunup, birlikte yaşamalarından, veya-
hut bir pederve validenin evlâtlarıyla beraber bir mahalle sığınıp, küçükle-
rini bilmelerinden ibaret olaydı, dağlarda gezen vahşi hayvanlar sırtlıları-
ne ve yuvalarındaki vuhûş ve tuyûra da aile namı verilmek lâzım gelirdi.

Aile nev-i beşerin mekteb-i terbiyesidir, aile insan yetiştirir bir fabrikadır.
Aile ne kadar muntazam olursa, idaresi ne kadar yolunda bulu-
nursa, bu fabrikadan çıkan insanlar o kadar mükemmel olur. Aileler ne
kadar muntazam olursa, o ailelerden mürekkep olan ümmet o kadar
mütemeddin ve mesut ve o ümmeti idare eden devlet o kadar kuvvet ve
nüfûz ve şevkete malik olur.

Bizim sair ümemden geri kalmaklığımıza ve olunan cihetlerin ekseri-
ya müsemmir olamamasına pek çok sebepler beyan etmişlerdir. Bize ka-
lırsa, sebab-i aslî ve hakikî birdir: Ailenin suret-i matlûbede olmaması.

Evet, bizde -yukarıki tarif üzere, yani "insan fabrikası" denilebilecek- aile
yoktur. Ne erkeklerimiz bir ailenin destgâh-ı terbiyesinden çıkıyor, ne ka-
dınlarımız cemiyet-i beşeriyenin "mürebbiyeleri" sıfatını alabiliyor.

Aileyi cem ve teşkil eden bir evin dört duvarı değildir. Bir muhabbet
ve terbiye rabita-i maneviyesidir. Bir bölük asker dahi bir koğuştaki yatıp
kalkar, lâkin bir aile teşkil etmez. Rabita-i karabet dahi aile teşkiline kâ-
fi değildir, muhabbet ve şefkat-i tabiyye de yalnız olarak aileye esas ola-
maz, çünkü bu hayvanlarda dahi bulunur.

Bir evde ikamet etmek, rabıta-ı karabet, şefkat ve muhabbet, hepsi ancak bir usûl-i terbiye üzerine müessis olursa aile teşkil edebilirler.

Asıl ailelere mahsus bir muhabbet ve terbiye havası vardır ki, onların efradı onu teneffüs ederek ömrün lezzetini hissederler. Ve onlarda dünyaya gelen çocuklar o muhabbet ve terbiyenin içinde büyürler. İşte, o havayı muhabbet ve terbiye eksik olunca, bir evde yaşayan erkekler ve kadınlar heyet-i mecmuasına aile ismi verilmek caiz olamaz.

Hususiyle ki ailenin başlıca erkânı olan kadınlardan birinin o muhabbet ve terbiyeyi vermeye iktidar ve selahiyeti olduğu halde dahi, mer'î olan kaide-i taayyüş o terbiyenin evlâdına sirayet etmesine mani olur, çocukların hariçten alacakları terbiyesizlik o terbiyeye galebe eder.

Bunun için, biz, umumiyet üzere ailenin halini ıslah etmeye, ve usûl-i taayyüşümüzü bir dereceye kadar değiştirmeye muhtacız.

Bizde ailenin bu halde bulunmasını icap eden din ve şeriatımız olmadığı, dinimizin erkân ve teferruat-ı hakîmanesine ve şeriatımızın ahkâm-ı münîfesine vâkıf olanlarca malûm ve müsellemdir. Bunun için bu halin ıslahı yed-i ihtiyarımızdadır.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), ss. 2-4.

İhtar

Hanımevendiler!

Buraya kadar yazdığımız şeyler belki biraz canınızı sıktı. Evet, biz de birdenbire o kadar ciddi mebhaslere girişmek istemezdik. Lakin, yine size bir avukatlık etmek ve sizin ehemmiyetinizi ispat eylemek için, o kabilden bir kaç bendin⁴ iradı muktezi göründü.

Vakıa, bu mecmua sırf size mahsus olmayıp, isminden dahi anlaşıldığı üzere, umum aile halkına, yani kadınlara, erkeklere ve çocuklara mahsus ise de, yukarıda dediğimiz gibi, ailenin başlıca erkânı siz olduğunuzun ve sizden sonra ailenin içinde en ziyade ehemmiyet verilecek âzâ çocuklar olduğundan, sizi ve çocukları sıkıp da, yalnız erkekleri eğlendirebilecek bahislerden içtinab edeceğiz.

4 Bu makaleden evvel daha iki mufassal bend var idiye de, sığdırılmadığından ikinci adedine kalmıştır.

Bununla beraber, sizi de ciddi bahislerden teneffür etmek şöyle dursun, ciddiyata alıştırmaya çalışacağımız tabiidir. Bunun için, bu mecmuanın herbir adedinde yine aileye müteallık ciddi bir iki makale bulacaksınız ki, onları erkeklerinize müştereken okuyabileceksiniz ve mekâtib-i rüştiyeye devam eden veyahut o mekteplerden çıkmış kızlarınıza okuyabileceksiniz. Sonra ev işlerine ve dikiş ve nakış gibi kadın sanatlarına dair bir takım bahislere rast geleceksiniz ki, onlar sırf size ait olmakla, kendiniz ve iğne kullanabilecek dereceye gelmiş kızlarınız okuyup, erkeklerinizin ve erkek evlatlarınızın pek de dinlemek istemeyecekları aşikârdır. Daha aşağıda ailenin bütün azasına ait olacak bir takım şeyler bulacaksınız, bunların da bir takımı herkese lâzım olacak bazı malumat-ı nafiadan ibaret olup, oldukça ciddi ve bir takımı oyun, bilmce, latife gibi eğlencelidir. Bir tarafta da yalnız çocukların kendilerine mahsus hassaları bulnacaktır, o da her sinde bulunan çocuklara göre ayrı ayrı, ahlâka hizmet eder ve küçücük kalplerini rahm u rikkat ve sair havass-ı memduhaya alıştırır kısa masallardan ibarettir. Beşikte bulunan küçük çocukları da mahrum bırakmayıp, onlara da ara sıra birer “ninni” şarkısı tertip edeceğiz ki, ana ve dadıları kendilerini manasız ninnilerle biktırmasınlar.

Küçük çocuklara masallar yazacağımız gibi, büyüklere de arasına mufassalca birer hikâye nakledeceğiz. Ve bu hikâyelerin ahlâka mutabık olup, ekser hikâye kitaplarında görülen hâlâtattan büsbütün berî olması-na fevkalâde dikkat edeceğiz ve bunlarla kadınları ve hususiyle hanım kızları -erkeklere mahsus olarak çıkan ve kendilerine asla yaramayan-hikâye kitaplarının mütalâasından müstağni edeceğiz.

Her ne kadar ki herkesin başlıca bir işte merakı olup, en evvel ona dair olan bahsi okumak isteyeceği şüphesiz ise de, bu mecmuayı nasıl ve ne tertiple okumanız lâzım geleceğine dair de size bir iki söz söyleyeceğim:

Bu mecmua elinize vasil olduğu vakit elbette bir işle meşgul olacağınızdan, o işi bırakıp da, bunu okumaya başlamanız iktiza etmez. Çocukların eline vermek de iyi değildir, çünkü küçükleri resim ve şekillere bakmak ve daha büyükleri eğlence ve bilmeceleri okumak tama'ıyla, her biri bir tarafa çekerek yırtacaklarından başka, sonra siz okumaya başla-

dığınız vakit dahi, kendileri hevelerini almış olacaklarından dinlemeyeceklerdir.

Bunun için, mecmua elinize vasil olduğunda bir dolaba veya bir çekmeceye koyup, saklarsınız. Akşam tekmil aile azası toplanıp, yemek yendikten ve kahve içildikten sonra, o vakit tabi başka bir iş ve meşguliyet dahi olmayacağından mecmuayı çıkarırsınız. Kendiniz okuma bilerseniz kendiniz okursunuz; kendiniz bilmezseniz kerîmenize, hemşirenize, gelininize, elhasıl aile efradından okumak bilir bir kadına verirsiniz; ailenin içinde okumak bilir hiçbir kadın yogise, o vakit zaruri kocalarınız, pederiniz, kardeşiniz, oğlunuz, elhasıl ailenin erkek efradından biri okur ve siz dinlersiniz.

Mecmuayı baştan sıra ile okumaya başlamayın, çünkü ekseriya başında ailenin bazı hususatına müteallık bir takım ciddi makaleler bulunacaktır ki; yanınızda bulunan çocuklar onlardan bir şey anlamayıp, canları sıkılacağından başka, çocukların dinlemesine uymayacak bazı bahisler de bulunabilir.

En evvel ailenin umum efradına lâzım olacak fevaid bahislerini açıp, onları okuyunuz ve ara sıra çocuklara anlayabilecekleri bir lisanla izahat veriniz.

Bu bahisler dinleyenlere ve hususiyle çocuklara bıkkıntı vermeye başlamazdan evvel, o sahifeyi kapayıp, eğlenceler bahsini açarak ortalığı biraz güldürdükten ve neşelendirdikten sonra hikâyeyi okumağa başlamalı ki, bunu da büyükler dinleyecekleri gibi, küçük çocuklar dahi dinlemek isteyeceklerse de, içinde pek de kendilerinin anlayamayacakları bazı şeyler bulunacağından, nihayet bu kıraat kendileri için bir ninni terennümü yerini tutarak, uykuları gelecektir. O vakit kenilerini yatmaya göndereceksiniz.

Küçük çocuklarınız yatmaya gittikten ve hikâye dahi bittikten sonra, siz erkeklerinize ve büyük evlatlarınızla kalacağınızdan, mecmuanın ciddi makalelerini dahi okumaya başlarsınız.

Bu mecmuanın ancak sekiz on günde bir adedi neşr olunacağından, okumakta acele etmeye hacet olmayıp, her akşam bir miktar okuyabilirsiniz. Sıkılarak okumaktan ise, eğlenerek okumak daha iyidir ve böyle okunan şeyin daha ziyade faydası görölür.

Kadın işlerine müteallik olan bahisleri akşam okumayıp, ailenin içinde okur kadın var ise, gündüzün erkekler ve çocuklar işlerinde ve mekteplerinde oldukları halde, kadınlarca bir yere toplanarak ve hatta kadın hizmetçilerinizi bile çağırarak biriniz okur ve şekiller var ise onları da gösterir, diğerleri dahi dinlerler. Muahharan bunun ameliyatına girilir. Kadınlardan okumak bilen yöğise, o vakit zaruri, aile erkeklerinden birinin boş vaktini kovalayıp, o bahisleri kendisine okutmali ve kendiniz onun etrafına toplanıp, dinlemelisiniz.

Çocuklara mahsus olan küçük hikâyelere gelince; onları çocuklarınızla yalnız bulunacağınız ve mesela, akşamları erkeklerinize misafirler gelip, selamlığa çıktıkları veya kendileri misafirliğe gittikleri vakit okuyup dinleyecek veyahut kendiniz evvelce okuyup, kendilerine ezberden söyleyeceksiniz. Ve bunları ara sıra kendilerine tekrar etmelisiniz, çünkü çocuklar bir şeyi mükerreren dinledikçe telezzüz ederler ve daha ziyade müteessir olurlar.

Oyun tarifatı dahi eğlenmek murad olunduğu bir akşam veya bir gün aile halkına ve misafirler var ise, onlara dahi anlatılarak oyun icra olunabilir. Hokkabaz oyunlarına müteallik olan tarifat ise cehren okunmayıp, yine öyle bir eğlence sırasında birisi okuduktan sonra, kitabı saklayarak icra eder.

İşte, bu vechile bu mecmua size hem hoca, hem arkadaş olacak ve sizi hem müstefit edecek, hem eğlendirecektir.

★★★

Bizde erkerlerle kadınlar her vakit birlikte bulunmayıp, ekseriya erkekler beynlerinde biliçtima' akd-i meclis ettiklerinden ve bu meclislerde politika bahisleri ve havadis-i yevmiye bittikten sonra, ekseriya fasıl veya kumar gibi bir fiil-i mekruha veyahut oyunların en can sıkıcısı olan tavlaya başlanılarak, vakit hem beyhude ve hem can sıkıntısıyla geçirildiğinden, böyle meclislerde dahi "Aile"nin -sırf kadın işlerinden bahseden bentlerinden başka- makaleleri kıraat, oyunları icra ve lügazlarının halliyle iştigal olunabilir.

★★★

Her ne kadar ki çocuklar ailenin en mühim azasından bulundukları münasebetle, bu mecmuanın çocuklara dahi müalluku var ise de, "Aile"; başlıca

halkımızı okumaya alıştıranak Âlâ-i adfide-i ber-güzidesiyle herkese lezzet-i mütalâayı izaka eden ve bize de bu kapıyı açan bir zatın eser-i himmetiyle çıkmakta olan Tercüman-ı Hakikat'in çocuklara mahsus nüshasına asla reketbet etmez. O, başlıca Mekteb-i Rüştiye-i Askeriyye ve onlara muadil mekteb-i şâkirdâna mahsus olup çocuklara mekteplerinden ve derslerinden, bu ise çocukların evlerinde alacakları terbiyelerinden bahseder.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 4-7.

Sıhhat

İnsanın; zaif veya kavi, sağlam veya hastalıklı, kuvvetli veya cansız olmasını, çok veya az yaşamasını mücerret kader ve tâli'ine ve suret-i hilkat ve tabiatine hamletmeyi âdet edinmişizdir.

Vakıa, her âdemin suret-i hilkat ve tabiatın haricine çıkamayacağını teslim ederiz. Kadere de itikadımız vardır, ancak hilkat ve tabiatın daire-i müsâadesi dahilinde insanın bedence halini ıslah etmek ve ömr-i mukadderini uzatmak mümkün değil ise, ecel-i kazanın önünü almak mümkündür.

İnsanların bedence sair hayvanlardan ve belki nebatatdan dahi farkı yoktur. Bahçenizdeki bir nebat veya bir ağaç, ne kadar iyi bakılırsa o kadar ziyade büyüyüp, o kadar ziyade dayandığı ve bir hayvan ne kadar iyi beslenilir ve hizmeti ne kadar iyi görülürse o kadar semiz, o kadar sağlam ve okadar güzel olduğu gibi; insan dahi, doğduğu günden beri kendisine ne kadar ziyade bakılmış ise ve kendi kendine bakabilecek sinne geldikten sonra, kendine ne kadar ziyade bakarsa o kadar semiz, o kadar sağlam, o kadar güzel olur ve binaenaleyh hastalıktan o derecede masun olup, o kadar ziyade yaşar.

Bu alemde herkes için en aziz ve en kıymetli şey ömür ile sıhhatir. Hiç kimse yoktur ki, dünyada daha beş gün yaşamak için, her şeyi feda etmesin. Hiç kimse yoktur ki, bir hastalıktan ve hususiyle daimi bir hastalık olan zaif bedenden kurtulmak için her şeyi kabul etmeye razı olmasın. Sıhhat-i bedenle ömür geçiren adam, çok şeye malik olmasa dahi, yine mesut ve bahtiyar ve kendinden memnundur. Sıhhat-i bedeni yerinde olmayan adam, dünyaya malik olsa, yine mesut olamaz, çünkü alem-

de en aziz ve en lâzım olan bir şeyden mahrumdur.

Dikkat olunsa görülüyor ki, sair nimetlerin kâffesi haricî olup, zatımıza ait yalnız iki şey vardır: biri ruhumuzu tezyin eden ilim ü terbiye ile hüsn-i ahlâk ile iman ve diğeri bedenimizi tezyin eden sıhhat.

Sıhhat doğrudan doğruya cismimize ait bir nimet ise de, ruhumuza dahi medhal ve münasebeti vardır. Çünkü sıhhat-i beden yerinde olmayınca, insan ilim ve terbiye tahsiline de muktedir olamaz ve hüsn-i ahlâkiyle diyanetin muktezeyatını da bihakkın îfâ edemez.

Elhasıl, sıhhat-i beden alemde her şeyden aziz bir nimettir. Bu da sırf halkı ve tabii bir nimet olmayıp, ilim ve terbiye gibi bir dereceye kadar ihtiyarî -yani istihşâli insanın elinde bulunur- bir nimettir. Zekâvet ve hüsn-i hulkta yaratılışın ne kadar medhali var ise, ilim ve terbiyenin de o kadar medhali olduğu gibi, sıhhat-i beden ve çok yaşamada dahi yaradılışın ne kadar medhali var ise, hıfz-ı sıhhatte olunan dikkatin de o kadar medhali vardır.

Alelumum insanların sıhhat-i bedeni kadınların elindedir; çünkü insan onbeş yaşını geçtikten sonra, kendi kendine bakabilirse de, meselâ bir ağacın, büyüdükten sonra bakılması pek az faideyi mucip olup, başlıca yeni dikildiği vakit iyi bakılması ve o vakitten bakılmasının eksik olmaması lâzım geldiği gibi, insanın dahi doğduğu günden iyi bakılıp, sıhhatinin güzelce muhafaza olunması lâzım gelir. İnsan ise onbeş yaşına kadar kadınların elindedir, o vakte kadar sıhhati vikaye olunmayıp da, zaif ve 'alîl olursa, ondan sonra dahi kendini, hiç olmazsa o halde tutmak için, yine kadınların himmetine muhtaçtır. Çünkü yemesi, içmesi, elbisesi, temizliği, elhasıl vikaye-i sıhhatin mütevakıf-ı aleyhi olan her bir şey kadınların elindedir.

Binaenaleyh, kadının birinci vazifelerinden biri ve belki birincisi çocuklarının, ve alelumum ev halkının sıhhatini muhafaza etmek vazifesidir.

İnsan için alemde birinci ilaç hasta olmamanın çaresini bulmak ve ikincisi hastalığın önünü almaktır.

İnsana gelen her bir hastalık yemekte, içmekte, giyinmekte, oturmakta, yatmakta elhasıl bir hal ve harekette vaki' olan bir kusur ve yolsuzluktan gelebilir. O kusur ve yolsuzluklara mahal bırakmayıp, herşey yoluna koyulursa, hastalık gelmez, işte birinci ilaç!

Hastalıkların ekserisi lptıda azdan başlayıp, bakılmamak ve şiddetlerine sebebiyet verecek haller vukua gelmek sayesinde, tedrici tedrici kesb-i şiddet ve vehamet ederler. Bir hastalık başlar başlamaz def'ine çalılışılır ve tezâyüdüne sebebiyet vermekten içtinâb olunursa, bir iki günün içinde eser bırakmaksızın mahvolur gider. İşte ikinci ilâç!

İnsanları yataktan ve vakitsiz mezardan kurtaran bu iki ilâç da kadınların elindedir. Herbir kadın:

Evvelâ; hangi yemekler, ne vakit ve nasıl yenilirse insanı besler, ne türlü ve ne kadar giyinmek, nasıl ve ne vakit yıkanmak, ne kadar ve ne vakit uyumak, ne kadar ve ne vakit gezmek, ne yapmak, ne yapmamak lâzım gelir hepsini bilip, çocukları ona göre kullanmak, ve ev halkına ona göre yemek ve elbise verip, evin nizamını o yolda tutmak. Ve saniyen, herkesin evinde her vakit bir tabip bulunamayacağından cüz'i hastalığın zuhuruyla beraber, ne gibi muâlecatla mukabele etmek ve hastaya ne yedirip ne içirmek ve nasıl muhafaza etmek lâzım geldiğini bilme vazifesiyle muvazzaftır.

Bunun için, her bir kadının: evvela “hıfz- sıhhat” denilen ve yemekte, içmekte her şeyde sıhhate yarayacak tariki gösteren fûnûndan ve saniyen hastalıkların zuhuruyla beraber, önlerini almak ve tabip bulunmadığı halde hastaya bir dereceye kadar bakabilmek, hastaya tabibin verdiği ilâçlara mugayir bir şey vermeyip, tabibin tavsiyesine karşı harekette bulunmamak için fenn-i tıptan biraz malûmatı olmak şarttır.

Bu mecmuada, bu iki fenne dair kadınlara lâzım olacak malûmattan dahi herkesin anlayabileceği bir lisanla, bahsedeceğiz.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 10-11.

İğne ve Makas

Alelumum insanların ve hususiyle kadınlarla çocukların ve gençlerin bir meyl-i tabiîleri vardır ki, ondan vazgeçirilmeleri pak müşkül ve belki muhaldir; o da güzel giyinmek merakıdır.

Bu meyl kadınlarda pek ziyade ise de, erkeklerde dahi ve hususiyle gençlerinde mefkud değildir. Çocukların da ekseriya sayıkladıkları şey, güzel elbiseye mâlik olmak hülyasından ibarettir. Bu meyl-i tabiînin

önünü kesmeye çalışmak pek beyhude bir sa'y ve herkesi bu meraktan vazgeçirmek iddiasında bulunmak batıl ve vâhî bir fikirdir.

Tabiatın içinde yaşayan insanı tabiatın bir kanun-ı umumisinden istisna etmeye çalışmak! Tabiata bir nazar atfedelim: Havadaki kuşlara, yerdeki dört ayaklı hayvanlara, sudaki balıklara, yerden biten otlara, ağaçlara, çiçeklere, onların üzerinde uçan kelebeklere, otların altında yürüyen böceklerle dikkatle baktığımızda, tabiatın fevkalâde özenip, bunların her birine -akılları hayrete bırakacak- bir ziynet verilmiş olduğunu görmeyecek miyiz?

Hükemâ diyorlar ki: Tabiat, her bir hayvana kendini vikaye etmek üzere bir alet-i müdafaâ vermiş olduğu halde insanı, -her nevi alet-i müdafaayı icat edebilecek- bir akıl ve idrake mazhar olduğuçün çıplak bırakmıştır.

Biz de diyebiliriz ki: Tabiat bir böceği, bir kelebeği o kadar tezyin ettiği halde, insanı çıplak yaratması, mücerret insanın -her bir ziyneti icat edebilecek- bir akıl ve idrake mazhar olması hikmetine mebnidir. İnsanlar, çiçeklerin, kelebeklerin, böceklerin renklerini; kuşların tüylerini, hayvanların kürklerini ve tavırlarını taklit etmek mecburiyetindedirler. Tabiatın içinde yaşıyorlar, tabiatın hükmünden çıkamazlar ve onun yaptığından vazgeçemezler.

Erkeklerin, kadınların süse olan meyillerini ta'yîbe hakları yoktur. Bir kız rengarenk elbisesiyle bir kelebeği, yahut bir kadın, arkası uzun fistanıyla bir tavusu veya başının hotosuyla bir kuşu taklit ederse; erkeğin de kaba kürküyle, büyük sarığıyla, geniş şalvar veya poturuyla arslanı veyahut erkek hindiye ve kısa caketiyile, dar pantolonuyla ceylanı taklit etmiyor mu?

Her şeyin güzelini seven, güzelini arayan insanın kendi şahsının güzelliğini arzu etmemesi nasıl mümkün olabilir? Ziynete olan meyl, tabîî bir hassadır.

Moda Nakış

Çocukların hali buna bir delil-i kâfidir. Henüz bir söz söylemeye muktedir olmayan küçük bir çocuk, güzel bir şeyi görünce ister ve ken-

disine güzel ve süslü bir roba giydirilince sevinir. Bir çocuğu bahtiyar etmek için, bir güzel roba ile bir güzel oyuncak kâfidir. Maksadımız kadınları küçük çocuklara teşbih etmek değildir, ziynet meylinin insan için bir meyl-i tabîi olduğunu ispat etmektir. Bu meylin ise sade kadınlarda bulunmayıp, erkeklerde dahi bulunduğunu söyledik ve kadınlarda daha meşru' ve daha tabîi olduğunu da ilave ederiz.

Älemde ziynet ve süs meyli olmasaydı, insanların ihtiyacatı yalnız yiyip içmekten ibaret kalarak, hayvanların ömrüne karîb bir ömür sürmeleri icabederdi. Lakin hayır, hayvanlarda da ziynet meyli vardır, çünkü olmayaydı tabiat kendilerine o kadar ziynet vermeye özenmezdi.

Şu kadar varki, erkekler için itidali elzem olan bu meylin, kadınlarda ifratı dahi mücaz ve meşru olmak için, kadınların kalbinde diğerk bir meyl ve muhabbet doğurması şarttır ki, o da iğne ve makas muhabbetidir.

Yumurtayı seven adam tavuk beslemeli, ziyneti seven kadın iğne ve makası elden bırakmamalı. Ne pazardan alınan ymurtada lezzet, ne terziye yaptırılan elbisede ziynet vardır.

Kadınlar için ziyneti sevmemek bir kabahattir, ziynet etmeyen kadın kendini beğendiremez ve binaenaleyh sevdiremez. Bir kadının ziyneti sevmemesi tenbelliğine delalet eder ve tenbellikten ileri gelir.

Bir kadının ziynete meyli olursa, yalnız kendi elbisesine dikkat etmez, çocuklarını da güzel giydirip, temiz tutmaya kocasını ve sair ev halkını da güzel giyinmiş bir halde görmeye, evini de daima temiz ve müzeyyen bulundurmaya dikkat eder. Bu ise ne terziye müracaatla, ne işleri hizmetçilere havale etmekle mümkün olabilir. Bu merakta bulunan kadın iğne ve makası elden bırakmamaya ve her ne kadar hizmetçileri çok olsa bile, ara sıra süpürge ve sabuna da el uzatmaktan çekinmemeye veyahut hiç olmazsa süpürge ve sabun işlerine de nezaret etmeye mecburdur.

Evler bütçesinin en büyük düşmanları terziler, modistreler, çamaşır yıkayan ve kola vuranlardır. Bunlar bir evi harap ederler de, yine iyi düşünemezler, sahiplerini mükemmel ve muntazam surette giydiremezler. Kadınların süse ve temizliğe olan meraklarını hoşnut edemezler.

Ziynete bihakkın merakı olan bir kadın hiçbir terzinin kestiği robayı kendi tabiatına muvafık bulamaz, hiçbir fabrikanın dantelalarını beğenemez, kimsenin kullandığı gömleği giyemez, her şeyi kendi eliyle yapmak zahmetine katlanır. Başkalarının elleriyle giydirilen kadın tenbel ve zavallı bir kadındır.

İdare hiçbir vakit mayup olamaz, idareyi ta'yîb etmek yalnız ona muktedir olmayıp da, gıpta eden tenbeller ve sefihlerin işidir. Bununla beraber bir kadının kendini, çocuklarını ve evini süslü ve temiz tutmak için vaki' olacak sa'yi, fakr ve ihtiyacına delalet etmez ki ayıp addolunabilsin. Bilakis, o kadının merak ve tabiat sahibi olup, tenbel de olmadığına delalet ettiğiçün, bir sermeye-i mefharet olabilir.

Bir kadın süslü ve güzel bir roba ile ancak onu kendisi kesip dikmiş ise iftihar edebilir. Çünkü yalnız o vakit hüner ve marifetiyle tabiatının nezaketini dahi göstermiş olur.

Bir modistreye yaptırmış olduğu güzel bir roba ise, kocasının beş on lira vermeye muktedir olmasından başka bir şeye delalet etmez. Bunun için, iğne ve makasın herbir kadın için muazzaz ve mukaddes olması ve herbir kadının iğne ve makasla olabilecek herbir işe malumat ve mahareti bulunması elzemdir.

Bu mecmuanının adetlerinde "İğne ve Makas" ünvanı altında daima dikiş, nakış, örme gibi şeylerden bahsedeceğiz. Ve yeni çıkıp, isti'mali elverişli olan her nevi kadın ve çocuk elbisesiyle esas-ı beytiye ve saireyi tarif ve resim ve şekillerini dahi -Avrupa'da buna mahsus olarak neşrolunan gazete ve kitaplardan alarak- dercedeceğiz.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 11-12.

Çocuklara Hikâye

Fıtnat ile İffet, biri sekiz buçuk ve diğeri yedi yaşında iki kız kardeş idiler. Pek uslu olduklarından ve derslerine çalıştıklarından, anneleri her ay başı kendilerine birer hediye verirdi. Kendilerine hediye vermenin vakti gelince, anneleri üstlerine başlarına bir göz gezdirerek, hangi şeyleri eskimiş ise onu yenilettirirdi.

Bir ay başı kendilerine birer çift yeni potin alacaktı. Fıtnat ile İffet ikisi birden annelerinin elini öperek:

- Anneciğim, iki çift potin alacak para ile bir yorgan alınamaz mı? dediler.

Anneleri:

- Kızlarım, yorganı ne yapacaksınız? diye sordu.

- Anneciğim, şu yanımızdaki viranede yatar bir muhacir karısı vardır, soğuktan titreyip duruyor, dediler. Bizim potinlerimiz daha kullanılır, o para ile o kadıncağıza bir yorgan alalım.

Anneleri anında hizmetçisini gönderip, güzel ve kalın bir yorgan aldırdı. Kızlar hizmetçiye viraneye götürüp, yorganı kadına verdiler. Biçare kadın pek çok dualar etti.

Fıtnat ile İffet eski potinlerini giydikçe gülerек birbirinin yüzüne baktılar ve yorganın o zavallı kadına verdiği memnuniyeti düşünerek sevinirlerdi.

İzzet beş yaşında bir çocuk idi. Babasıyla annesinin başka evlatları yoğidi. İzzet'i pek nazlı alıştırmışlardı. Babası her akşam eve geldikçe, kendisine bir oyuncak getirirdi; annesi kendisine mahsus oynamak için bir oda bırakmıştı. Bununla beraber İzzet evin içinde oynamaktan hoşlanmayıp, sokağa çıkmak isterdi, bırakmadıkları vakit ağlardı.

Bir gün kimsenin kendisine bakmadığını görünce, usulacık kapıyı açıp, sokağa çıktı. Tesadüfen kapının önünden de bir çingene, maymununu oynatarak geçiyordu. Bir takım çocuklar da çingenenin etrafını almış beraber yürüyorlardı. İzzet, maymunun oynadığını görmek arzusuyla o çocukların içine karışarak, çingenenin arkası sıra gitti. O çocukların çoğu başı açık ve yalın ayak idiler.

İzzet elinde -babasının evvelsi akşam kendisine getirmiş olduğu- güzel bir oyuncak tutarak ve maymuna şaşkın şaşkın bakarak gidiyordu. Fesinde de bir "Maşallah" ile bir iki altın ve birkaç tane incivar idi.

İzzet şaşkın şaşkın gitmekte olduğundan, evinden ne kadar uzak ve ne tarafa gittiğini bilmiyordu. Bir vakit böyle gittikten sonra, o çocukların biri İzzet'in oyuncaklarını kapıp, bir tarafa gitti. İzzet onun arkasına

koşmak üzereyken, başka bir çocuk fesini kapıp öbür tarafa gitti. İzzet fesini kapını bırakarak oyuncağını kapanın arkasından koşmaya başladı. Lakin ayağı bir taşa rast gelerek yüzü üstüne düştü. Burnundan kan akmaya başladı. O aralık oyuncağını kapan çocuk bir sokağa sapıp gitti.

İzzet hem fesini, hem oyuncağını kaybederek ve ağzı burnu kan içinde olarak sokağın ortasında ağılıyordu. Gelen geçenler ne için ağladığını soruyorlardı, İzzet:

- Fesimi! Oyuncağımı! Anneme gideceğim, diyordu.

Evinin nerede olduğunu soruyorlardıysa da, İzzet yalnız:

- Beni anneme götür! diyordu.

Evini tarifetmesini bilmiyordu. Sokakta toprağın üzerine yatıp, ağlayarak ve kendisine yanaşan köpeklerden korkarak, akşama kadar o halde kaldı.

Annesi kendisinin evde olmadığını görünce her tarafa adam koşturmuştu. Gece saat birde bu adamların biri İzzet'i bulup, evine getirdi.

İzzet, fessiz ve kanlar içinde olduğu halde,annesinin eline sarılarak ve ağlayarak:

- Anneciğim! Bir daha sokağa çıkmak istersem beni bağla, beni hapsed, bırakma! dedi.

O günden sonra, bir daha yalnız olarak sokak kapısından dışarıya çıkmadı.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 13-15.

Oyun

Oyunlar tarifine başlamadan evvel ev halkına ve namuslu erkek ve kadın meclislerine yakışır oyunların üç türlü olduğunu beyan edelim: evvela, bir oyun aletiyle icra olunan oyunlardır ki, bu aletlerin en iyileri ve en ziyade oyunlara yarayanları iskambil kâğıtlarıyla domino kemikleridir. Binaenaleyh, her evde bu iki oyun aletinin mevcut bulunması lâzım gelir. Saniyen; hendese, hesap, kimya gibi fününların biri marifetiyle icra olunan oyunlardır. Salisen; hazır bulunanlardan her birinin bir vazife deruhte etmesiyle, müştereken icra olunan oyunlardır, ki bunların ekserisi hüner ve marifetten âri olup, adi gibi görünürse de, oyunların en za-

rifleri ve en meclis-ârâları bunlardır. Bunların çoğu insanı hazırcevap olmaya, güzel söz söylemeye dahi alıştıtırır.

Birisi Pazardan geldiğini haber verir ve ne aldığını sorduklarında, hazır bulunanlar kaç kişi ise, o kadar harfle yazılacak ve pazardan alınabilecek bir şey düşünür. Hazır bulunanlar çok olup, o kadar harfli bir isim bulamazsa, ona bir sıfat dahi zammeder. Sonra, bunu başka bir şeyle değiştireceğini beyan ederek, hazır bulunanlardan sıra ile her birine o ismin bir harfini verir ve onların her biri mukabeleten kendisine verilen harften başlar bir şey verir. Pazardan gelen, o isimlerin hepsini hatırında tutarak, mübadele işi bitince o kelimeleri başka kelimelerle karıştırarak bir ibare terkip eder. Cevaplarda sürat ve gerek kelimelerin, gerek terkip olunacak ibarenin nükte ve zarafetten ârf olmamasına dikkat lâzım. Meselâ:

- Pazardan geliyorum.
- Ne satın aldınız.
- Ne satın aldığımı söylerim, lakin kaç kişiyiz.
- Dört kişiyiz.
- Bir tavuk (طاووق) aldım. (Birine hitaben) Bu tavuğu başka bir şeyle değiştirmek isterim; siz efendim, (ت) 'ma bedel ne verebilirsiniz?
- Bir "tas".
- Ya siz efendim, (elif) 'ime bedel ne verirsiniz?
- Bir "ekmek".
- Ya sizden efendim, (vav) 'ıma karşı ne alabilirim?
- Bir "virane" m vardır, onu veririm.
- Ya sizin efendim, (kaf) 'ım için verecek bir şeyiniz var mı?
- Bir "kaz" ım var, vereyim.
- Peki ama (bir "tas" ın içinde "ekmek" doğrayıp da, "virane" de bıraksam, "kaz" gidip yiyecek.)

Eğer oynayanlardan biri, kendisine verilen harfe karşı o harfle başlar bir şey bulamazsa veya bulacağı şeyin imlâsını yanlış farz edip; mesela "ت" (ط) 'ya karşı "tepsi" (تسي) derse, pazardan döndüğünü söyleyen ona bir ceza verir. Pazardan gelen, hazır bulunanların adedine müsavi hurufu câmi' bir isim bulamazsa, veya bulduğu isim pazardan

alınmaz bir şey olursa, mesela bir “kapı” aldım derse veyahut oynayanlardan birinin söylediği ismi unutursa veya nihayetinde ibareyi terkip edemezse, ötekiler buna bir ceza tayin ederler. Ceza, oyun bitinceye kadar kendisine verilecek bir şeyi elinde veya başında tutmaktan veyahut elini veya başını bir vaziyette tutmaktan ibaret olmalıdır.

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 15.

Lügaz [Bilmece]

Kimdir o kara zalim ki, zihinlere musallat olup, eziyet verir. Daima yüzü nikâblı gezer ve her vakit çehresini açıp gösterir. Bütün halk, kim olduğunu anlamak için arkasına koşarlar da, kim olduğunu anlayınca bir daha kendisini görmek istemezler. Hem bir şey değildir, hem her şeydir. Kendisi asla değişmeksizin gâh su olur, gâh ateş olur?

(Halledene “Cep Kütüphanesi”nin bir takımı verilecektir.)

★★★

Nedir o şey ki, akıl ve cismi tezyin ve tenvir eder. Güllerde ve çiçeklerde, renklerde misli görünür. Ona malik olmayan, dünyaya malik olsa, yine bahtiyar olamaz.

(Halledene Sefiller’in birinci kitabı verilecektir.)

N. 1 (17 Cemaziyelahir 1297/27 Mayıs 1880), s. 16.

Kadın

Kadın nev-i beşerin nısfı ve nısf-ı diğerinin dahi mürebbiyesidir. Erkek ve kadın bütün insanların terbiyesi kadınların elindedir.

Hakîmin [filozof] biri⁵ diyor ki: “İnsanlar daima kadınların istedikleri gibi olacaklardır; büyük ve faziletli adamlar isterseniz, kadınlara büyüklük ve faziletin ne olduğunu öğretiniz.”

Aile insan fabrikasıdır dediydik; kadın da insan fabrikacıdır diyebiliriz.

Aile demek kadın demektir; erkek ailenin içinde haricî bir âzâ gibidir. Ailenin asıl erkânı kadınlardır. Bir kadının emir ve idaresi altında olmayan eve ev demek caiz değildir. Öyle bir evin içinde bulunanlar hiçbir vakit aile denilebilecek bir hey’et teşkil edemezler.

5 Jean Jack Rousseau, Emil yahut Terbiye (Ş. S)

“Kadın insanların fabrikacıdır” demekten maksudımız, yalnız insanların kadınlardan doğup, kadınların elinde büyüdüğünü îma etmek değildir. Asıl maksudımız ahlâk ve terbiyece insanların kadınların elinden nasıl çıkarlarsa, öyle kaldıklarını göstermektir.

Alelumum insanların terbiyesi kadınların elindedir. İnsan büyük mekteplerde, âlî darülfünûnlarda müddet-i medide ders okuyabilir, ilm ü fende âlim ve mütefennin olabilir; lâkin ahlâkve terbiyede onun bucağından büyük mektep, validesinden iyi muallim bulamaz. Validesinden ne ahlâk ve ne terbiye almışsa, onu en büyük hakîmlerin ahlâk kitapları, en fasih vâizlerin pend ü nasihatleri değiştiremez. Okuyacağı ilim ve fenne, öğreneceği malûmata da esas, o terbiye ve ahlâk-ı asliyesi olur, cümlesini o esasın üzerine bina eder.

İnsanları bahtiyar ve mesut edecek ilim ve fen değildir. O saadet ve bahtiyarlığın esası terbiye ve hüsn-i ahlâktır. İlim ve fen ancak güzel terbiye ve hüsn-i ahlâk esası üzerine mebnî olursa insanın bahtiyarlığı tezeyyüd etmeye sebep olabilir. Bunun aksi olursa, ilim ve fen, fesat ve mazarratı artırmaktan başka bir şeye yarayamaz.

Lisan-ı edebîmizde “ilim” ve “âlim” kelimeleri yalnız olarak kullanılırsa, ait oldukları adamın pek medhini mucip olamazlar; “ilim ve fazl” ve “âlim ve fâzıl” denilirse medh çıkar. Bunda büyük bir hikmet vardır. İlmin fazlsız, yani terbiye ve hüsn-i ahlâksız makbul olmadığı bu kelimelerin, makam-ı medhte daima böyle beraber kullanılmasıyla dahi ispat olunabilir.

Zannolunmasın ki, evlatlarına terbiye veremeyen ve kendilerine hüsn-i ahlâk öğretemeyen kadının yalnız faydası görülmez; bilakis, pek çok mazarratı olur. Evladını terbiye edemeyen kadın cemiyet-i beşeriye-ye terbiyesiz evlat yetiştirmiş olur. Çünkü “terbiyesizlik” isminden dahi anlaşıldığı gibi, ayrıca kazanılır bir fenalık olmayıp, terbiyenin fıkdanından ibarettir. Öyle efrâd yetiştirir ki, terbiye maksadıyla kendilerine ilim ve fen okutturulursa, onları da fenalıktan başka bir şeye alet etmeyecekleri ve zaten cemiyete muzır oldukları gibi, kesb-i malûmat ettikçe, o mazarratı takviye ve ta’min edecekleri şüphesizdir.

Bir adamın terbiye görmemesinden tabîî terbiyesiz kalması intac olunur. Terbiyesizlik ise pek büyük bir fenalıktır. Lâkin, bundan başka

evladına verecek terbiyesi olmayan kadın bîtaraf dahi durmayıp, o evladının kalb ü fikrini tabiatte bırakmayıp, yine karışmak isteyeceğinden ve her halde evladı kendi elinde bulunduğundan, terbiye niyetiyle terbiyesizliğini artıracak nice fesad-ı ahlâk dersleri verir.

Terbiye ziya gibi bir arazdır ki, ziyanın fikdanı zulmet olduğu gibi, terbiyenin fikdanı da terbiyesizliktir. Zulmetin vücudu olmayıp, ziyanın fikdanından ibaret olduğu gibi, terbiyesizliğin de vücudu olmayı, terbiyenin fikdanından ibarettir. Binaenaleyh, bir adamı terbiyeden mahrum bırakmak terbiyesiz etmek demektir.

Elhasıl, nev-i beşerin saadeti terbiyeye mütevakkıftır. Terbiye kadınların elindedir. Alelumum insanları terbiyeli görmek istersek, kadınlara terbiye vermeli ve kendilerini -evlatlarına terbiye-i matlubeyi verebilecek- bir hale getirmeliyiz.

Bir kere kadınlar beyrinde terbiye taammüm ettikten sonra, anadan kıza intikal ve gittikçe terakki ederek, hiçbir vakit münkatı' olmayacağından, bu bapta bir defa olunacak himmetin ilelebet faydası görülecek ve insanlar "terbiye" denilen bir âb-ı hayata nail olacaklardır.

İşte kadınların terbiyesi bu derecede ehemm ve elzem iken, teessüf olunur ki, eskiden beri buna alemin hiçbir tarafında gereği gibi ehemmiyet verilmediği gibi, bizde hâlâ bugün dahi ehemmiyet verilmemekte ve hâlâ kadınların okuyup-yazmak bilmelerini de muzır addeder adamlar bulunmaktadır.

Nev-i beşerin hace-i evveli ve muallim-i âzamı olan kadının okuyup-yazmak sanatından bile mahrum ve zulmet-i cehl içinde müstağrak olmasını iltizam etmek, bir rehber-i umuminin iki gözünden kör veya nev-i beşeri helaktan kurtaracak bir âb-ı zülâlin zift ve katranla karışık olmasını talep etmek demek değil midir?

Lâkin Allah'a şükürler olsun ki, böyle bir zehâb-ı batılda bulunanlar gittikçe azalmakta olup, bugün inas mekteplerinin teksir ve tevsiiine çalışılmakta ve o zehapta bulunanlar dahi, cahil kızlarına koca bulamayacaklarını düşünerek kızlarını mekteplere göndermeye başlamakta olduğundan, bu zehâb-ı batıla artık ortadan kalkmış nazarıyla bakarak, cerh ve iptaline çalışmayı abes addederiz.

Şu kadar var ki: Kızlara tahsil ettirilen ilim lüzumu derecesinin pek madununda olduktan maada, asıl kadınlara lâzım olacak ve ailece -ve belki alelumum insaniyetçe- semeresi görülecek şeyler tahsil ettirilmediğinden ve kızlar mektebe devam etmekle, o şeylerin evlerinde ameliyatını dahi göremediklerinden, kadınların okuyup yazmasını muzır addedenlerin itirazâtına sebebiyet verilir.

Kadınlar, onlar da erkekler gibi insan olduklarından, erkeklerin tahsil ettikleri ulûm ve malûmata muhtaç olduklarından maada, kendilerine mahsus bir çok vazifeleri bulunduğundan, ayrıca bir takım şeylerin tahsiline dahi ihtiyaçları vardır.

N. 2 (24 Cemaziyelahir 1297/3 Haziran 1880), s.17-19.

Kadının Vezâifi

Kadın ailenin müdürü, sahibi, velisi, muhafızı, âmiridir. Aile kadının elindedir.

Binaenaleyh, kadının vezaifi aileyi idare etmek ve kullanmaktır. Bu pek mahdut ve âdi bir vazife gibi görünür. Evet; ev dediğimiz şeyi insanların beslenip yatmasına mahsus bir yer addedenler için, kadının vazifeleri yemek pişirmek, yatağı yapmak, süpürüp yıkamak ve küçük çocuğu olursa süt verip beşiğe yatırmaktan ibarettir. Biraz vakti hoş olup da bir işçi, bir hizmetçi, bir sütanne tutabilen kadınlar, bu hizmetleri de kendileri görmeyeceklerinden, onların hiçbir vazifeleri yoktur zannolunur.

Heyhat! Kadının vazifelerini bu kadar az, bu kadar âdi, bu kadar sade addeden erkekler bulunduğu gibi, kendi vazifelerini bundan ibaret addeden ve hatta bunları da hakkıyla ifa edemeyen veya hiç etmeyen kadınlar da vardır.

Lâkin ev demek aile demek olduğunu bilenler ve ailenin bundan evvel tarif ettiğimiz mahiyet ve ehemmiyetini anlayanlar, bir aile idaresinin ne kadar müşkil olduğunu ve bununla mükellef olan kadının vezaifi ne kadar çok, ne kadar büyük, ne kadar mühim, ne kadar müşkil olduğunu teslim ederler.

Kendi vazifelerinin ehemmiyetini anlayan kadınlar da ona göre davranırlar.

“Aile bir küçük devlet, bir küçük ümmettir. Fakat idaresi bir devletin idaresinden ve intizam ve i'tilafının muhafazası bir ümmetin intizam ve i'tilafının muhafazasından daha müşkildir” dediydik. Evet bir aile bir küçük devlettir. Devletin olduğu gibi, ailenin de idare olunacak birçok şubeleri vardır. Devletin olduğu gibi ailenin de umur-ı dahiliyesi, umur-ı hariciyesi, maliyesi, maarifî, nafiası, ticaret ve sanayii, ziraatı, adliyesi, zaptiyesi vardır. Biri ailenin riyasetinde bulunan, ailenin dahilî işlerini mihver-i lâyıkanda deverân ettirmeyi, komşu, akraba, ehlibba aileleriyle münasebet-i hariciyesini yolunda tutmayı, varidât ve masarifi muvazene ederek, idareyi yoluna koymakla beraber, istikbali temin etmeyi, çocukları terbiye edip, kendilerine hem hüsn-i ahlâkı, hem hüner ve marifet öğretmeyi; evini, eşyasını, esâs-ı beytiyyesini, elbisesini bir hüsn-i surette tutup, icabı takdirinde tecdid, tamir etmeyi, vüs'at ve iktidarına göre aile azasına birer iş işlettirerek veya ticaret icra ettirerek müstefit olmayı, bahçesini işletip sebze ve salata, veyahut saksılarda çiçek yetiştirmeyi, aile azası beyinde bir ihtilaf zuhurunda âdilane fasl-ı dava edip, iki tarafı memnun etmekle nifak ve tefrikanın önünü almayı, ailenin aza ve hademesi beyinde zapt u raptın muhafazasını, velhasıl her şeyi düşünmeye her işi görmeye mecburdur.

Bu saydığımız işlerin her bir şubesi bir fenn-i mahsusa mütevakkıftır. Her biri bir nezaret işidir. Bir devletin böyle işlerinin her bir şubesi bir nezarete ait olduğu halde, bir ailenin yine o kadar müteferri' ve o kadar mühim olan bu işlerden yalnız birkaçı hatta en âdi ve kabaları ailenin erkek reisine ait olup, diğerlerinin kâffesi ailenin reisesi bulunacak kadının uhdesine muhavveldir.

Kadın evin içinde asayiş ve istirahatı, vifakve hüsn-i i'tilafı, temizliği muhafaza etmeye; evine gelen misafirleri icabına göre iltifatla kabul edip, kendilerini güzel sözle ve hüsn-i muamele ile memnun etmeye, kendisinin ve kocasının akraba ve taallukatından her birine edeceği muameleyi bilmeye, bütün bildikleriyle münasebeti vikaye ederek, kimseyle muaraza ve mübaredata bulunmamaya; kendisinin ve ailesi hey'etinin namus ve haysiyetini vikaye edip, hakkında fena söz söyletmemeye, çocuklarını güzelce terbiye edip, küçükken kendisi kendilerini okutmaya,

ve gerek terbiye ve ahlâkça gerek ilim ve fence muhtaç olacakları malûmat-ı nafiayı sûtüyle beraber vermeye, kocasının kazandığını hüsn-i idareyle iki kat ederek ve elbise ve çamaşır ve esâs-ı beytiyyeyi güzelce kullanarak, mümkün mertebede mesârifi varidattan az etmekle, kocasına idareyi düşündürmemeye ve evladının istikbalini temin edip, fakr u zâretin önünü almaya; ev halkını besleyip kuvvet ve sıhhatlerini mucip olacak idareli ve temiz yemekler yapmaya veya yaptırmaya, kendilerini soğuktan ve hastalığı mucip olacak her nevi muhatarada muhafaza etmeye; aile efradından biri hasta olduğu vakit güzelce bakıp, icabına göre biraz tababet dahi etmeye, ailenin ikinci derecede efradından olan hizmetçileri iyi tutup, kendilerini daire-i terbiyenin içine almaya ve memnun edip bir nevi fenalık işlemelerine ihtiyaç ve meydan vermemeye ve bunun gibi daha nice işler görmeye mecburdur.

Bir kadın bu işlerin kâffesini gereği gibi görmezse, vazifesini icra etmemiş olur. O kadının idare ettiği aileye bihakkın aile denilemez. O ailenin efradı rahat edemez, çocukları terbiye olunamaz, saadet ve bahtıyarlığı mümkün olamaz.

Bu vazifelerin hepsini gereği gibi icra etmek içinse, bir çok malûmat iktisabına muhtaçtır. Vakıa, bir kadının bir ilim ve fende allâme denilecek kadar yed-i tûlâ sahibi olması, derece-i vücûbda lâzım değilse de, her ilim ve fenden birer miktar bilmeye muhtaçtır. Çünkü vazifelerinin her biri ayrı bir ilim ve fenne aittir.

Biraz hesap bilmezse, evinin varidat ve mesârifi defterini tutamaz, ve evi idare edemez. Biraz tarih, biraz coğrafya , biraz edebiyat, biraz siyasiyyât, biraz tarih-i tabîi bilmezse âlemden bîhaber kalıp ne bir mecliste bir söz söylemeye, ne kocasıyla oturup konuşmaya, ne küçük çocuklarına -mektebe gitmezden evvel validelerinden öğrenmeleri lâzım gelen dersleri vermeye muktedir olabilir. Biraz hikmet, kimya bilmezse, evini, yemekleri herşeyi sıhhati muhafaza edebilecek bir halde bulunduramaz, ve me'kûlât ve meşrubatın istihsal ve muhafazasına muktedir olamaz. Tıptan ebelikten hıfz-ı sıhhat fenninden cüz'i malûmatı olmazsa, yeni dünyaya gelen çocuğunun helâkini veyahut zayıf veya sakat kalmasını icap edecek bir harekette bulunabilir.

Elhasıl, kadının, vezaifini bihakkın ifa etmek için, her ilim ve fenden biraz malûmat kesbetmeye ihtiyacı vardır.

Daha ziyade ulûm ve fûnûnla tezyin-i zât edip, âlim ve allâme olmak dahi, erkekler için olduğu gibi, kadınlar için dahi öyle ve belki ondan ziyade muhassehatı camii' bir fazilettir.

Bu malûmattan maada, kadın dikişin envaını, elbise ve çamaşır biçmeyi, velhasıl iğne ve makasla yapılacak her nevi mamulâtı işlemeyi, her nevi yemek pişirmeyi, reçeller, tatlılar, me'kûlât ve meşrubatı istihzâr ve muhafaza etmeyi, ve bunlar gibi bir takım sanatları dahi bilmeye eşedd-i ihtiyaçla muhtaçtır.

Bu kadar ihtiyacâta karşı, kadını her nevi malûmattan mahrum ve bir zulmet-i cehlin içinde müstağrak bırakmak kendisine ne büyük özret-mektir! Ve böyle kalan bir kadın insaniyete -edeceği hizmetlere bedel-ne büyük mazarratlar eder!

N. 2 (24 Cemaziyelahir 1297/3 Haziran 1880), s. 19-21.

Yemek

Yemek evin başlıca işlerindendir. Kadının birinci vazifelerinden biri yemektir. Yemek insanın mâye-i hayatiyesidir. İnsan yemekle yaşar, insanın asıl zaruri surette muhtaç olduğu bir şey var ise, o da yemektir. Sair herşeyden sarf-ı nazar edebilir, lakin yemekten sarf-ı nazar edemez. Bir evin başlıca varidatını yutan da yemektir.

Biliriz ki, bizde bazı evlerde yemeğe pek az ehemmiyet veriliyor ve büyücek evlerde kadınlar yemek işlerine karışmaya bile tenezzül etmeyip, onlar için yemek; vekilharcın satın aldığı, işçinin pişirip hazırladığı ve kendilerinin yiyip geçecekleri bir şeydir. Lakin hakikatte böyle değildir. Yemek insanın hayatıdır. Bir aile halkının hayatını bir işçinin yed-i ihtiyarında bırakmak ayn-ı kabahattir. Evin başlıca mesarifi yemek mesarifi-dir. Bu mesarifi bir vekilharcın elinde bırakmak kâr-ı akıl değildir. Yemek evin namusudur, çünkü misafirlerin en ziyade dikkat ettikleri şey yemektir. Bir evin namusunu bir aşçının eliyle paymal etmek reva değildir.

“Yemekle semirmek hayvanlara mahsustur” derler. Bu bir tasavvuf sözüdür. Bizim mecmuamıza sığmaz. Biz deriz ki: Hayvanlar pek kaba

oldukları halde, nizamında ve gereği gibi beslenmeye muhtaç olup, beslenmelerinde kusur olduğu gibi zayıflayıp, hastalandıkları halde; ya insan, insan ki hayvanatın kâffesinden nispet kabul etmez derecede daha naziktir. İnsan ki bir taraftan cismen ve bir taraftan zihnen yorulur. İnsan, hayvanlar kadar olsun muntazam ve mükemmel beslenmeye muhtaç değil midir? Evet, insan da yemekle semirir, yemekle tendürüst olur. Lakin çok yemekle değil, iyi yemekle, yani vaktinde ve lüzumu kadar yemekle beraber, besleyici yemekler yemekle semirir. Şişman adam, iyi yemekle lâgar olmadığı gibi, tab'an nahif olan adam da iyi yemekle şişman olamaz. Lakin her biri tabiatının daire-i müsadese dahilinde semirip, sıhhatini muhafaza edebilmek için iyi yemeğe muhtaçtır.

İyi yemekten maksadımız tatlı, güzel veyahut çok masrafla hasıl olur veya nadir bulunur yemekler yemek değildir. İnsanı en ziyade besleyecek, en ziyade sıhhatini muhafaza edecek ve bununla beraber lezzetten dahi ârî olmayacak yemeklerdir.

Yemeklerin bu surette olması ise iki şeye muhtaçtır: evvela yemeğe giren et ve sebze ve zehair-i sairenin hüsn-i intihabına; saniyen yemek sureti-i tabhına yani pişirilmesi usulüne. Bu iki hususun her birinden de idarece pek çok istifade mümkündür.

Bunun için, yani hem iyi yemek yemek, hem az masraf etmek için, ev sahibi yemeğe müteallik olunacak iştiraları büsbütün vekilharç veya uşağın eline bırakmayıp, hususiyle toptan alınan şeyleri bizzat ve vakt ü zamanıyla almaya ve ufak tefek olarak alınan şeylerde ara sıra nezaret etmeye mecbur olacağı gibi, ev sahibesi de o zehairin hüsn-i muhafaza ve isti'malini deruh-te ettikten sonra, her gün pişecek yemeğe de nezaret etmesi farzdır.

İşçi kullanmaya vakit ve halleri müsait olmayan kadınlar yemeklerini kendileri pişirmeye mecbur olacakları gibi, işçi kullanmaya muktedir olan büyük evler kadınlarının da yemek envainı ve i'lasını pişirmeye iktidar ve maharetleri olmak şarttır. Yemek pişirmek işi her bir kadın için vacip bir vazifedir. Tüfek boşatmak neferlerin vazifesi olup, müşirin tüfeği olmadığı halde, bir müşirin tüfek boşatmak bilmemesi ne kadar ayıp ise, ebedî mutfağına girip, yemek pişirmeye muhtaç olmayacak bir büyük kadının da yemek pişirmek fenninden bîhaber olması o kadar ayıptır.

Hususiyle ki yemek fenni yalnız çorba ve et ve pilav pişirmekten ibaret olmayıp, onun da pek çok teferruatı vardır. Pek büyük nezaket ve maharete muhtaç yemekler ve tatlılar vardır ki, bir kadının nazik eline ziyadesiyle yakışıp, kaba bir işle uğraşıldığı iddia olunamaz. Şuruplar ve reçeller imali ve bazı yenecek şeylerin, mevsimi geçtikten sonra dahi taze halinde muhafazası gibi işler de yemeğin teferruatından maduttur ki bunların, evin kadını elinden çıkmaya muhtaç oldukları aşikârdır.

Yemek işlerinin kadınların en mukaddes ve en mecbur vezaifinden olduğunu ispat ettikten sonra, bu müddeamızı da kabul etmeyip reddedecek hiç bir hanım bulunmayacağına mutmain olarak, asıl maksad-ı bahse gelelim:

Memleketimizde, umumiyet üzere beslenmek hususunda muzır olacak bazı adet ve usuller vardır ki, ref ve tebdili elzemdir. Bunların başlıcası otlar, yani sebzeyle beslenmek adetidir. Malumdur ki, yeryüzünde yaşayan hayvanların bir takımı otlar beslenir. İnsan ot kabilinden olan şeylerden de yerse de, asıl tabiatı etle beslenmesini icabeder. Yani etle beslenen hayvanlar nev'indendir. Yalnız etle bir adam beslenebilir, lakin yalnız sebze ile beslenemeyip telef olur. Vakıa et, ziyade besleyici olduğundan, sıcak havalarda çok et yenemezse de, bizim memalikin havası ne Hind gibi büsbütün etsiz beslenmeye müsait olacak kadar sıcak, ne İngiltere gibi hemen yalnız etle beslenmeyi icabedecek kadar soğuk olup, mu'tedil olduğundan, yemekte de itidal haddini tecavüz etmemeli, fakat besleyecek şeyleri aramaktan da geri durmamalıdır.

Bu sebze-horluk adetini idare ve tasarruf kaidesine hamledeyemeyiz. Ve buna hamletmek isteyenler de var ise, yanlışlıklarını kendilerine ispat edebiliriz. Bunu ispat edecek şey de, kendi kendine ayrıca bir kusur adedolunabilecek diğer bir adettir ki, o da yemeklerin kesret ve envai adettir. Her günkü aile taamlarında yedi sekiz ve ziyafetlerde ise bazı defa otuzdan ziyade yemek envai konulur. Bunların da çoğu sebzedden ibaret olup, aralarına giren zeytinyağlı, tatlı ve yağlı yemekler de, mideyi büsbütün karıştırmaktan başka bir şeye yaramazlar.

Halbuki insan beslenmek için başlıca bir parça et, bir miktar sebze ve bir parça ekmeğe muhtaç olup, bu üç şey iştihâ getirecek ve ağıza hoş gelecek bir surete konmak ve bazı teferruatla karıştırılmak kâfidir. Mesela, her günkü aile taamı evin iktidarına göre, ikiden başlayarak, nihayet beş yemekten ibaret olup, ziyadeye çıkmamak iktiza eder. Şu âtîdeki yemeklerden ibaret bir aile akşam taamı pek mükemmel addolunabilir: 1. Bir çorba, ya pilav ya makarna; 2. Sırfetten bir yemek; 3. Et suyuyla ve yahut az etle pişmiş bir sebze yemeği; 4. Bir balık ya tavuk veya av eti; 5. Bir tatlı yahut sütlü (ki bu beşincisi her gün olmayıp haftada bir iki defa da olsa kâfidir). Bunlardan başka biraz peynir, biraz turşu, bir salata, mevsime göre bir yemiş daha bulunmalıdır.

Bu tarif ettiğimiz yemek en büyük bir aile için kâfi olup, küçüklerine göre ise adeta bir ziyafettir. Sebzelerin envaindan ve Dolma ve İmam Bayıldı ve Hünkâr Beğendi gibi yemeklerin on-onbeşinden ziyade besler, onlar gibi insanı mide fesadına uğratmaz. Onlardan ziyade makbule geçer, onlara giden masrafın bir sülüsüyle ve zahmetin bir rub'uyla yapılır bir taamdır. Taamın şeraitinden biri de nevinin her gün değiştirilmesidir. Bir yemek ne kadar leziz olsa, iki gün sırayla yendiği gibi tadı kalmaz. Bunun için çorba her vakit bir türlü yapıp, bir gün pirinçten yapılırsa, ertesi gün şehriyeden yapılmalı, öbür gün başka bir nevi yapılmalıdır. Kezalik et yemeği dahi her gün bir türlü pişmemeli. Her mevsimde birkaç nevi kuru yahut taze sebze bulunduğundan, sebze yemeği de her gün değişebilir. Öteki yemek de, bir gün balık olursa ertesi gün tavuk, öbür gün güvercin vesaire olabilir.

Şu tarif ettiğimiz taam zenginler için her günkü taam ve daha idareli yaşamaya mecbur olanlara göre ise, bu yemeklerin nısıfı her gün için kâfi olup, bunların tekmili adeta ziyafet taamı olabilir. Zenginlerin ziyafet taamı sebzelerin envainı çoğaltmakla olmayıp, etlerin envainı çoğaltmakla, yani dana, koyun, balık, tavuk vesaire bulunmakla ve bunların her biri başka türlü pişirilmekle olur. Sebze olarak nihayet iki yemekten ziyade bulunmamalı ki, bunların da biri taze sebzeden ise, diğeri kuru veya biri etli ise, diğeri zeytinyağlı veya biri bastı ise diğeri dolma gibi birşey olmalıdır.

Burada maksadımız yemeklerin envainı ve suret-i tabhını göstermek değildir. O bahislerin sırası gelecektir. Burada yalnız ne gibi yemeklerle beslenmek lâzım geldiğini ve çok sebze kullanmanın ne idarece, ne sıhhatçe faydası olup, her vecihle mazarratı olduğunu ispat etmektir.

Hanımefendilere şu iki ricamız vardır: Evvela, yemeği kendi yapmadıkları halde dahi, nezaret etmek ve her halde yemek pişirmek sanatına vakıf olmak kendi vazifelerinden olduğunu bilmek; sâniyen, yemeklerin müteaddit ve mütenevvi olmasını iltizam etmeyerek, besleyici ve temiz olmasına dikkat etmek ve sebzeleri mümkün merteye az, eti mümkün merteye de çok kullanmak.

Yemeğe giren şeylerden herbirinin hassası ve insanı ne dereceye kadar beslediği ve neye yarayıp, neye masraf olduğu bahisleri de geleceğinden, bu mecmuamızın mütalâasına devam olduğu halde hepsi görülecektir.

N. 2 (24 Cemaziyelahir 1297/3 Haziran 1880), s. 23-26.

Emsal [Vecizeler]

Saadet ve bahtiyarlıkla geçirilen bir gün, sıkıntı ve bedbahtlıkla geçirilen bir senelik ömürden iyidir.

İnsanların saadeti kadınların elindedir.

Kadının ömrü birbirini müteakip üç halden geçmekten ibarettir; bunların birincisi kızlık masumiyet bakiresi, ikincisi zevcelik ve üçüncüsü validelik halidir. Bu üç halin her biri pek muazzaz ve mukaddes olduğundan kadınlar kendi ömürlerinin kıymetini anlayıp, müteşekkik olmalıdır.

Kadınları beğendirecek başlıca üç şey vardır: Hüsn ve cemal, akıl ve terbiye, zerafet ve nezaket. Bu üç nimetin birincisine mazhar olmayanlar meyus olmayıp, ikinci ve üçüncüsünü terakki ettirmekle o noksanı ikmal edebilirler.

Kadın **fakr** u zarurete karşı bir askerdir; vatanı ev, istihkâmı sa'y, fenn-i harbi idare, silahı iğne ve makastır.

Erkeğin evde durması, kadının evden çıkması açlığı davet eder şeylerdendir.

Kadının dirayeti çocuklarının kıyafetinden anlaşılır.

Temiz kadının pis hizmetçisi olamaz.

Bir evde ki; kadın beygirlere, erkek mutfağa karışır, o evden hayır yoktur.

Aile kanununca, bir kadının çocuklarının veya kocasının elbisesinde sökük bir yer bulunması bir cürüm ve kendi elbisesinin o halde olması bir cinayettir.

Kız pederinin evinde, kocasının evinde icra etmek üzere, ettiği tahsilin ameliyatını görmelidir.

Kadınların her halinde erkeklerden ziyade dikkat olduğundan, kadınlar mümkün mertebede maddi ve manevi nekayisten masun olmakla çalışmalıdırlar.

N. 2 (24 Cemaziyelahir 1297/3 Haziran 1880), s. 32.

İtriyât [Kokular] ve Çiçekler

En eski zamandan beri, dünyanın her tarafında insanlar ve hususiyle kadınlar ıtriyâta ve güzel kokulu çiçek ve nebatata mail buluna gelmiştir. Güzel koku, insanın en ziyade hoşuna giden şeylerden olduğundan, bu meyl de tabîî bir şeydir.

Çiçeklerin envaı ve gerek renkçe gerek kokuca güzel olanları kadınların, hasbettebâia muhtaç oldukları şeylerin en birincilerindendir.

Çiçeklerden, madenlerden ve bazı hayvanattan çıkarılan veyahut kimyaca tertip ve istihzar olunan ıtriyat yani sular, yağlar, ruhlar, sirkeler, pomatalar ve sair terkibat kadınlar için elzem şeylerden olup, ekserisinin güzelliği artırmakta medhalleri olduğu gibi, bazıları âzâ-yı bedeni nakviye eder ve mazelendirir hassaları câmi' olduğundan, sıhhatçe dahi nafi'dirler.

Kokuların insana pek garip tesirleri vardır. Fena kokular ne kadar tahammül olunamaz ise, güzel kokular da o kadar müferrih ve canfeza olup, tabiat-ı insana hoş geldikleri şöyle dursun, gerek iyi ve gerek fena kokuların diğer bazı tesirat-ı garibe-i mahsusaları daha vardır. Çiçek var ki kokusu insanı sarhoş eder; çiçek var ki kokusu sinirlerini gevşettirir; çiçek var ki insanı bayıltırır.

Biz, zaten defaatle söylediğimiz gibi, tabiatın ayrılmak ve tabiatın emrettiği bir şeyi nehyetmek iddiasında bulunmadığımızdan, kadınları

çiçeklere ve itriyata olan meyillerinden vazgeçirmek istemeyiz. Bilakis, yukarıda dediğimiz gibi bu itriyattan ekserisinin hüsnün tezayüd ve devamına ve bazısının da sıhhat-i bedene hizmetleri müsellemler olduğundan, kadınların bu baptaki meyl-i tabiiyelerini elimizden gelse artırmaya dahi çalışırız.

Ancak bunların içinde, nafi'leri bulunduğu gibi, muzırları dahi bulunduğundan, muzırlarından içtinapla, nafi'lerini intihap etmek lâzım geldiğini ihtar ederiz.

Çiçeklerin ayrı ayrı kuvvet ü hassa ve tesirleriyle onlardan hasıl olan suların, yağların ve sair terkibatın nef' ve zararını ve suret-i istihsalini ileride beyan edeceğiz.

Şuracıkta yalnız, umumiyet üzere çiçekler hakkında birkaç söz söyleyelim. Bunların havass-ı kimyeviyesini bilmeye muhtaç olmaksızın, kokuları ağır veya pek şiddetli olanlarından içtinap edip, onları çok koklamamak, kapalı odalarda tutmamak ve bahçede onların kesretle bulundukları yerde durmamak iktiza eder.

Şurasını da bilmek iktiza eder ki, -sırası gelince izahen beyan ve teşrih edeceğimiz gibi- havada başlıca iki şey vardır; biri teneffüse yarayıp, hayvanların yaşamasına hizmet eder ve diğeri insanlar hakkında mühlik olup, nebatatı yani otları yaprakları ve ağaçları besler. Havanın bu iki kısmından birinci kısmını alır ve ikinci kısmından verirler. Nebatat gündüzün bunun aksi bir tesirde bulunarak, havanın insana mühlik olan kısmını alıp, insana lâzım olan kısmından verirler. Gece ise onlar da hayvanlar gibi havanın zehirli kısmını neşrederler. Bunun içindir ki, gündüzün ağaçlar altında ve çayırlar içinde insan bir ferahlık hissettiği halde, gece öyle mahallerde bir kasvet duyarak, adeta boğuyorlar gibi olur ve avam gece vakti ağaçlar altında cinler bulunduğu zehab ve mu'tekid olurlar.

Çiçekler ise daima havanın zehirli kısmını neşrederler. Çiçekleri çok olan bir odada ve hatta bir bahçede bile yatıp uyuyan adam, adeta kömür başına vurmuş gibi sersem olur ve başında bir ağırlık hisseder. Bunun için, oturlan ve hususiyle yatılan odalarda çiçekler bulundurmamaya dikkat olunmalıdır.

Lakin gündüzün, pencereler açık iken saksılarda, su ile dolu bardaklarda ve kadınların başlarında ve göğüslerinde güzel ve hafif kokulu çiçekler bulundurmakta faydadan başka hiçbir zarar yoktur.

Çiçek ne kadar güzel ise, ne kadar bahtiyar görünüyor ise, pek kısa bir ömür sürmekle mahkûm bulunduğundan, o kadar bedbahttır. Ancak biri solup dökülünce, diğeri açıldığından ve bir cinsinin mevsimi geçince, diğer bir cinsinin mevsimi geldiğinden, senenin hiçbir mevsimi çiçekten büsbütün mahrum değildir.

Çiçeklerin lezzetini anlamakla beraber, hizmetlerini ve yetiştirilmeleri tarikini dahi bilenler her mevsimde bahçe ve saksılarını çiçeklerin envayıyla dolu bulundurabilirler ki, bu da kadınlar için hem pek eğlenceli bir meşguliyet, hem pek faydalı bir eğlencedir.

Bir de insanın -fevfinden sonra baki kalır- bir ruhu olduğu gibi, çiçeklerin de -kısacık ömürlerinden baki kalabilir- bir ruhları vardır ki, onu da istihsal edip, bir bahçe çiçeklerinin hülâsasını ve asıl matlup olan kokularını birkaç şişeye cem ile hıfzederék, her mevsimde ve hatta birkaç sene sonra dahi bir çok hizmetlerde kullanmak ve kışın ortasında bir damla su ile bir odayı gül kokusuyla doldurmak kadınların vezaifinden ve en güzel eğlenceli meşguliyetlerindendir.

Çiçeklerden istihsal olunan sular ve yağlar, çiçeklerin kendilerinden ziyade rayiha verdikleri halde, çiçekler gibi havayı da zehirlemediklerinden ve hüsnün tezyîd ve muhafazasına ziyadesiyle hizmet ettiklerinden başka, bir takımı da bazı hastalıklara karşı pek müessir ilaç ve merhem yerini tutarlar.

N. 3 (2 Recep 1297/10 Haziran 1880), s. 40-42.

Çocuklara Hikâye

Hanife yedi yaşında bir kız idi. Bir gün annesi kendisini büyükannesinin evine göndermişti. Hanife, bir odada yalnız oynarken büyükannesinin aynasını kırar. Korkusundan bir şey söylemeksizin büyükannesinin elini öperek evine döner.

Büyükannesi aynanın kırılmış olduğunu görünce, halâyıklara sorar “bir şey görmedik, bilmiyoruz” derler.

Hanife o günden sonra bir daha büyükannesinin yanına gitmeye cesaret edemez. Nihayet bir çok vakit geçtikten sonra, büyükannesinin kendisini göreceği gelir, hizmetçisini gönderip, Hanife'yi alır.

Hanife büyükannesinin aynası yerine aynanın yalnız bir parçasını görünce kızarır. Büyükvalidesi der ki:

- Çocuğum, aynayı kırmaklığın bir kaza idi, lakin beni halâyıklar hakkında şüpheye koymak ve bu kadar vakit beni görmeye gelmemek, işte bunlar büyük kabahatlerdir.

Kerime küçükken okumaya arzusu yok idi. He ne vakit annesi kitabı alıp, kendisini okumaya çağırsa, Kerime ağlamaya başlar ve gözlerinden yaş dökerek okurdu. Annesi kendisini çok seviyorduydu da, yine göz yaşlarına bakmayıp, dersini okuturdu.

Kerime on altı yaşında iken, merdivenden düşüp ayağını kırdı. He kimler iyi ettiler, lakin altı ay yatakta yattı. O vakit annesi ölmüştü. Babası da sabah işine gidip, akşam evine gelirdi. Kerime bütün günü babasının kendisine getirdiği kitapları okumakla geçirirdi. O vakit her saat anesine rahmet okuyarak:

- Ah! Anneciğim! Benim göz yaşlarıma bakmayıp da okumaya alıştırdığına ne iyi ettin! Okumak bilmeyeydim, şimdi ne yapacaktım? derdi.

N. 3 (2 Recep 1297/10 Haziran 1880), s. 44.

Oyun

Oyun kâğıdı ekseriya kumara alet olduğundan, bazı ahlâkiyyûn içinde menfurdur. Halbuki kumar yalnız bununla icra olunmayıp, her suretle icra olunabileceğinden ve kâğıt oyunları ise pek eğlenceli ve mütenevvi olup, bir aile halkı için vakit geçirmeye güzel bir alet olduğundan, biz mecmuamızın birinci adedinde her aileye bir oyun kâğıdı takımı ile bir domino bulundurmasını tavsiye etmiştik.

Kâğıt oyunlarının ailelere en münasip olanlarından birini tarif edelim ki, daima iki kişiyle oynanılır ve “İmtiyazlı Kral” oyunu tesmiye olunur.

İmtiyazlı Kral:

Bu oyun 32 kâğıtla oynanılır, yani birlikten maada altıdan aşağı olanlar çıkarılır. Kalan kâğıtların birbirine tefavvuku olup, şu sıraya tâbidirler: kral, kız, oğlan, birlik, onluk, dokuzluk, sekizlik, yedilik.

Bu kâğıtlar karıştırıldıktan sonra takımıyla yere konularak, oynayacak adamlar birer miktar alıp çevirirler. Çevirdiklerinde üste gelen iki kâğıttan hangisi büyük ise, onu kaldıran kâğıtları taksim eder. Buna “verici” ve karşısındakine “alıcı” denir.

Verici kâğıtları karıştırıp, alıcıya kestirdikten sonra, görmeksizin ve göstermeksizin iptida alıcıya üç tane verip, kendisi de üç tane alır, sonra alıcıya daha iki tane verir, kendisi de daha iki tane alır, ki bu vecihle ikisi beşer tane almış olur. Verici bu on kâğıdı taksim ettikten sonra, onbirincisini çekip, tersine yani nakışı görünecek surette çevirip kâğıtlar paketinin üzerine kor. Malumdurki kâğıtlar dört nevidir: Köşeli (Orya), Yürek (Kupa) (ki bunların ikisi kırmızıdır), Kılıç (İspati), Teber (Maça) (Ki bunların ikisi de siyahtır). Çevirilen kâğıt bu nevilerin hangisinden olursa, o neviden olan kâğıtlara “İmtiyaz” denir, ki onların en küçüğü yani yediliği dahi sair nevilerin en büyüğünden daha büyüktür. Ve İmtiyazlı Kral bir numara hesap olunur. Çevirilen kâğıt Kral olursa, verici çevirmekle beraber “İmtiyazlı Kral” diye bağırmalıdır. O halde bir numara kazanmış olur, sesini çıkarmazsa bu numarayı kaybeder.

Alıcı, isterse oynamaya başlamazdan evvel, birden dörde kadar kâğıdın tebdilini teklif edebilir, verici bu teklifi kabul ederse, ikisi müsavi miktarda olmak üzere, istedikleri kâğıtları çıkarıp iptal ederek onların yerine başkaları taksim olunur. Bu teklif birkaç defa yani tek mil kâğıtlar bitinceye kadar tekrar olunabilir, yalnız, imtiyazlılara esas olan kâğıt taksime dahil olmaz.

Verici birinci tebdil teklifini kabul etmeyip de, sonra kaybederse, alıcı vericinin bu adem-i kabulünü de bir numara hesap eder. İkinci teklifi kabul etmezse, birşey lâzım gelmez.

Her halde, ikisi de kâğıtlarını muayene ettikten sonra, birisinde İmtiyazlı Kral var ise, derhal söyleyip göstermeye mecburdur. Ve onu alacak

başka kağıt olmadığından, elbette kendisine kalır ve ondan bir numara kazanır. Lakin derhal söyleyip göstermezse, o numarayı kaybeder.

Alıcı yere bir kağıt atar, vericide onun daha büyüğü var ise, atıp ikisini alarak bir tarafa kor. Kendisinde onun daha büyüğü yoksa, kağıtların en küçük ve en işine yaramazını atar ki, onu da alıcı yerde olan kendi kağıdıyla beraber alıp bir tarafa kor. Yerdeki kağıdın daha büyüğü elindeyken atmayıp da daha küçüğünü atanın bu hareketi, karşısındakinin bir numara kazanmasına mucip olur.

Karşısındakinin beş kağıdını alan iki numara kazanmış olur. Karşısındakinden, yukarıda zikrettiğimiz iki nev ceza-yı nakdînin biri olarak bir numara daha kazanmış ise üç olur, ancak İmtiyazlı Kral'ı da almakla veyahut çevirmekle kazanmış ise, üçten ziyade kazanamayacağından, ceza-yı nakdî numarası hesap olunmaz. Karşısındakinin dört veya üç kâğıdını alan bir numara kazanmış olur. İmtiyazlı Kral ve ceza-yı nakdî numarası da var ise, ikisini de zammedebilir, çünkü üçe kadar müsaadesi vardır.

Oyuna başlanıldıkta kaçta çıkılacağı takdir etmiş olunacağından, biri çıkıncaya kadar oyun tekrar eder.

Oynayanları seyredenler bulunursa, iki takım olup, bir takımı birine ve diğer takımı diğerine ihtarla yardım edebilirler. Ve yenilen kalkıp yerini başkasına bırakmaya mecburdur. Bu suretle hepsi sırayla ve yenen hepsinden ziyade oynamış olur.

N. 3 (2 Recep 1297/10 Haziran 1880), s. 45-46.

Emsal [Vecizeler]

Güzellik sahibini sevdirmez, kendini sevdendir; sahibini sevdendir birşey var ise, o da akıl, terbiye, hüsn-i muamele ve hüsn-i ahlaktır. Bu sıfatları câmi' olan bir kadın, adeta çirkin bile olsa, bunlardan ârî olan gayet güzel bir kadından ziyade sevilir.

Güzel olup da, terbiyesi ve akl u nezaketi olmayan kadın, ağzını açıncaya kadar sevinebilir.

Hodbinlik herkese göre fena bir hastalık ise de, kadınlar için daha fenadır. Güzellikle tefahhür eden kadın güzel değildir.

Kadınların alemde en ziyade sevdikleri şey, kendi medh ü sitayişlerini iştiktir. Ancak bundan hissettikleri zevk kendilerine pek muzır bir nevi sarhoşluk verdiğinden, büsbütün tesirsiz durmamakla beraber, o medh ü sitayişin müdahene kısmını tenzil ederek, çok ifîhar da etmemelidirler.

Medh ü sitayişe ahab nazarıyla bakıp da, hemen kapıyı açmamalı, düşman nazarıyla bakıp mukabele etmeli.

Medh ü sitayiş kıyafetinde olarak size misafir olan şahıs, çok defa tebdil olunmuş müdahene olduğu gibi, bazı defa da o kalıba girmiş bir istihzadır ki, bunun kabulü pek mühlik olduğundan, medh ü sitayişe çok dikkat etmek iktiza eder.

Zemm ve tahkire herkes mukabele edebilir; medh ve ikrama mukabele etmek usulü pek güçtür.

Kendini beğendirmeye çalışan kadın kendini sevdiremez, kendini sevdirmeye çalışan kadın kendini beğendirir.

Çok gülmek hiffet, mahalsiz yere gülmek ahmaklıktır.

Kadınlar için tebessüm ne kadar tatlı ise, kakhaha ile gülmek o kadar çirkindir.

Bir kadın cemiyeti içinde, sairlerinin kakhahalarına karşı, cüz'i tebessüm edenlerin en akıllı ve terbiyelileri olduğuna şüphe olunmasın.

Korkulacak, sevinecek veya taaccüp olunacak bir şey görünce, telaşını belli ettirmeyen ve sesini çıkarmayan bir kadın var ise, asıl terbiyeli ve akıllı kadın odur. Hele asla telaş olunmayacak bir şeye karşı "A!" diye bağırarak ve yerden fırlamak kadınlar için pek çirkin bir adettir.

N. 3 (2 Recep 1297/10 Haziran 1880), s. 47-48.

Letâif

- Bir mecliste birbirini sevmez iki âzâ var idi. Bir gün birisi diğerinin yerine oturmakla: "Bana çok haltlar ettirecek bir yere oturdum" deyince, hasmı: "Devama gayret buyurun, çünkü başlangıcınız pek yolundadır" demiş.

- Fransa krallarından biri, mutfağının önünden geçerken bir küçük aşçı yamağının bir şiş çevirmekte olduğunu görerek, çocuğa bu hizmet-

tinden ne aldığını sormuş. Çocuk: “Kral ne kadar alıyorsa, ben de onu alıyorum” demiş. Kral, “Kral ne kadar alıyor ve sen ne kadar alıyorsun?” deyince çocuk, “Kral kendi mesarifini tesviye edecek kadar alıyor, ben de kendi mesarifimi tesviye edecek kadar alıyorum” demiş.

N. 3 (2 Recep 1297/10 Haziran 1880), s.48.

2. Şemseddin Sâmî'nin Sabah Gazetesi'nde yer alan

“Şundan Bundan” Köşesinden Bazı Notlar:

- Evinde işsiz duran kadınları beslemek için çalışan erkek, hiçbir vakit fakr u zarurettten kurtulamaz. İnsanların muhtaç oldukları şeylerin yarısı erkeklerin sa'yi ile hasıl olursa, yarısı da kadınların sa'yine mütevakkıftır. Erkek kadını beslerse, kadın da erkeği giydirmeli.

N. 193 (28 Ramazan 1293/4 Teşrin-i Evvel 1876), s. 3.

- Erkekleri kadınlar yetiştiriyor, erkekler kadınları gereği gibi terbiye etseler, alemde çok daha mükemmel adamlar yetiştirilir ve cemiyet-i beşeriye saadete nail olur.

- Bir kavmin saadeti kadınlarındaki terbiyeye mütevakkıftır.

- Tabiat kadınlar vasıtasıyla insanların kalbine tesir ve hükmeder.

- Cemiyet-i beşeriye kadınların kaleminden ziyade iğnelerine muhtaçtır. Tahsil-i ilm edip de dikiş ve sâir işlerini öğrenmeyen veyahut yapmaya tenezzül etmeyen kız, cemiyet-i beşeriye bir kadın kaybettirmiş olur.

- Kadınların sağ elinde iğne, sol elinde kitap olmalıdır.

N. 196 (3 Şevval 1293/9 Teşrin-i Evvel 1876), s. 3-4.

- Aşk erkeğin vâsi' kalbinde çok defa kaybolur, lâkin kadının dar gönlünü doldurarak tamamıyla zapteder.

N. 205 (14 Şevval 1293/ 20 Teşrin-i Evvel 1876), s. 3.

- Az terbiye gören kadınlar evin ufak tefek işlerine tenezzül etmezler, lâkin hakikatte terbiyeli olan kadınlar birinci vazifeleri bu olduğunu bilirler.

هر کون نشر اولئود. اولره نامه و مطبعه سی باب عالی
 حاضره سنه ۲
 بیت لبرق و ریاضت مستوفی قبول اولئود.
 درج اولئودن مکتوبلر نامه اولئود.

نسخہ ۱۰ پارہ

استابلول ۲۱ صفر ۱۲۹۳

مارگ سکرې، لوندو ده، تعلق اوتان
 لودل مار، ورسنه لورد (فامېل) اصلاحات
 فرمان چاپېنګ ترجمه سېبه قوت آدرا،
 شېنګ اخطار لوه می صورتی طالب بندر
 بې حصره، دېش ک: اکله وولت
 هر سکه عه شېنګ خفانی آورو اغی
 طیب، اخلاقی سمه تبین اعانات
 اول جبهه کتلیه سمنه نر رسالت
 اواز بامدنی نهم لاجون، زین
 هایوسن و سطله اوسنجا ورسنه
 دولتونیک غننه جوقدن زوم کوراشیدی.

[illegible]

خارجہ ناخوری لورد (دری) آورد
(قابل) ک سوزنی تصدیق الہ ہرست
اشتبہی لہند ہولناک کندی مضغتری
علیہدہ حرکت اندک بنی سوبلندر .

صباح

ج ۵۰ ۵ مارت ۱۸۷۶

مدیری : مہراں

مستنداتی اورچ مجیدہ - آئی ایف ایف پر پبلش مجیدہ - اورچ
ایف ایف اورچ پبلیک مجیدہ -
اورچ ایف ایف پوسٹ آفیس ہارم مجیدہ - کتاب اعلاشریہ
سٹری - ۵۰ سائز اعلاشریہ سٹری ۶۰ پڑہ -

نسخه سی ۸۰ بار

دردی می شود مع
خداوند ابری به ک
آوردند به جمعه
در حق کرده بو
دوستانه و ارس
(بلا) دو جمع اندک
اند که سرکه و
آوردن بین خا
و جسته سوئی
قومانی دولت
نات و تحریر
فوت و لطفه
اولین

یو کون حبش مالکات بر جزق
عصر عسکریتک بد ضطلدهدز .
عظیه خدووت جنیه یو بحاریتک مصر .
قنی حبش حاکینتدن اسبقا ، و حدودی
کری کری تعیین اتمججه عسکریتی کری
المدهفنده شهه و ققدر .

قریب تالارنک هیری — ووا
 غریب سندن قیلا — زوئلت — دوست —
 وسورغ — غریب — قریب — تاناز هیری
 ووتری برکله مملکت عقیده سه هیری
 ایشلرنک اسایی بیان ایلد — دور که
 قریب اهالی — صامت حب هیری
 وناظ عکریه قورقوشه اول اوله
 ملاز — بو هیری سب عقبتی قریب
 دوسمه اعلای زمانن ری روس حکو
 مت اهالی — حلیه اتیدیبی معامل
 آرماسی — دوسمه دولتی تالاری
 دوشنکه هرک — بر عسرن ری بو اه
 دوشنکه اصلاح حال ورتینی یولده ذره

اغرامه من الثاني حواصله انظر
خروا من اوله من الثاني حواصله
يوجد. واما انما بعد من
الذي هو. من الثاني حواصله
او من. واما انما بعد من
اصلاح. من الثاني حواصله
نرى له. واما انما بعد من
او من. واما انما بعد من
ب. من الثاني حواصله
نرى له. واما انما بعد من
او من. واما انما بعد من
ب. من الثاني حواصله

جشدی در عا کر مصر دنگ سر
داری ساداتو رتب پاشا حضر تری
افسان ذات حضرت خدیو اقصی
نقدم بیدارن حضرت فرامیده انرا مارک
پدیده عا کر مصر به جشدلی
پتاده ریخه وقوئوب، مکر صعت
سوروش و وارسی کون دخی کنگل سکر
صاعت عا کر اولقدن صکره، مارک
طعوتوه حبش حاکی یوئاکتیل عکر
پتی جوم لک مصر صکر اولوزنه هیوم
پیش لیدده، عا کر مصره مضفره
نائل اولوق، جشدلی فراره عبور
ایغزلرد مصر عسکر ندن دخی خیل
تغفات اولبدده، جشدلی کماله دهرم
اولوق، میان مجزیده بیش کتول
پانزور.

حائبو که حبش عسکری روز اوتوز
بیک کنی ایله بر قاج بانه دن مرکب
اولدییی حاله، عا کر مصریه ایجاق
اوتوز بیک نوردن عبارت ایدی.

- Çalışkan fakat cahil olan kadının kocası, evinde bir lezzet bulamayıp dışarıda vakit geçirmeye mecburdur, bununla beraber refah ve rahatla yaşar. Âlime fakat iş görmez olan kadının kocası ise evinde daima konuşacak ve sohbetten hazzedecek bir arkadaş bulur, lâkin sırtında gömleği olmaz. Bir elinde kitap ve bir elinde iğne olan kadının kocası ne bahtiyar adamdır.

N. 210 (20 Şevval 1293/26 Teşrin-i Evvel 1876), s. 4.

- Bazı üdebâ, kadınların aleyhinde bulunarak demişler ki, “Kadınlar hiçbir kuvvet ve nüfûza malik değil iken, alemde bu kadar fenalıklar ettikleri halde ya kendilerinde erkeklerdeki nüfûz ve iktidar olaydı ne yapacaklardı”. Biz de diyebiliriz ki, “Erkekler bu kadar ilim ve tecrübe sahipleriymen, alemde bu kadar fenalıklar ettikleri halde, kendilerinde kadınlardaki cehalet ve tecrübesizlik bulunaydı neler yapmazlardı?” veya hut “Erkeklerdeki nüfûz ve iktidar ve ilm ü tecrübe kadınlarda olaydı, acaba alemde bu kadar fenalıklar olur muydu?

- Erkekler tarihinde gördükleri bir-iki-üç kadının fesadını alelumum kadın kısmına, milyonlarla erkeklerin habâsetini ise yalnız yapanlara ve -istedikleri vakit- kadere hamlederler.

- Kadınlar pek nadir fenalık ederler, ekseriya erkeklerin fenalıklarına sebep veya vasıta olurlar.

N. 224 (6 Zilkade 1293/11 Teşrin-i Sâni 1876), s. 6-7.

Kaynakça

- Akı, Niyazi. XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1963.
- Başbuğu, Ayşegül Yaraman. "Kadın Tarihinin Evrenselliği Açısından Şemseddin Sâmî'nin Kadınlara Risalesi". Toplumsal Tarih. 39 (Mart 1997): 61-64
- Berktaş, Fatmagül. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm". Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Serisi: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi. C. 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001. 348-359
- Caporal, Bernard. Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1980). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982.
- Çakır, Serpil. Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 1994.
- , "Osmanlı Kadın Dernekleri". Toplum ve Bilim. 53 (Bahar 1991): 139-157.
- Demirdirek, Aynur. Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.
- Doğramacı, Emel. Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü. Ankara: İş Bankası Yayınları, 1997.
- Duman, Hasan, haz. İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfî Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu. İstanbul: İR-CICA, 1986.
- Kaplan, Mehmet ve diğer, haz. Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi. C. II. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1993.
- Karakışla, Yavuz Selim. "Osmanlı Hanımları ve Hizmetçi Kadınlar". Toplumsal Tarih. 63 (Mart 1999): 15-24.
- Karakoç, İrfan. " 'Bir Elde İğne Bir Elde Kitap' Çokyönlü Bir Osmanlı Aydınının Kadınlar ve Osmanlı Kadınları Hakkındaki Görüş ve Teklifleri". Journal of Turkish Studies Festschrift in Honor of Orhan Okay II, Volum 30/II (2006): 131-184
- , "Şemseddin Sâmî ve Bir 'Aile' Dergisinin Okunma Yöntemleri". Tarih ve Toplum. 193 (Ocak 2000): 56-67.
- , "Şemseddin Sâmî ve Kadınlar". Tarih ve Toplum. 183 (Mart 1999): 61-65.
- Kurnaz, Şefika. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- , II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- Levend, Ağâh Sırrı. Şemseddin Sâmî. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969, 212 s.
- Okay, Orhan. Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi. İstanbul: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Okay, Cüneyd. Eski Harfî Çocuk Dergileri. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999.
- Ozankaya, Özer. "Lâiklik Öncesi Dönemde Şemseddin Sâmî'nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri". Türkiye'de Aile'nin Değişimi -Toplumbilimsel İncelemeler-. Der. T. Erder. Ankara: Sosyal Bilimler Dergisi Yayınları, 1984. 113-129.
- Rousseau, J.J. Emil Yahut Terbiyeye Dair. Çev. H. Ziya Ülken ve diğer. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1945.
- "Şemseddin Sâmî". Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi. C. II. Yayın yönetmeni Ekrem Çakaroğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003: 915-918.
- Şemseddin Sâmî. Besa Yahut Ahde Vefa. İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası, Matbuat-ı Ceyyide, Adet: 1, 1292/1875.

- , Gâve. İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası, Matbuat-ı Ceyyide, Adet: 3, 1293/1876.
- , Kadınlar. İstanbul: Mihran Matbaası, Cep Kütüphanesi Adet: 3, 1296/1878-1879.
- , Seydi Yahya. İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası, Matbuat-ı Ceyyide, Adet: 2, 1292/1875.
- , Toaşşuk-ı Tal'at ve Fitmat. İstanbul: Elcevaip Matbaası, 1289/1873. (Haz. N. Ahmet Özalp. İstanbul: Oğlak Yayınları, 1996)
- Toska, Zehra ve diğer, haz. İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası. İstanbul: Metis Yayınları, 1993.
- Tural, Şecaattin. Şemseddin Sâmî. İstanbul: Şûle Yayınları, 1999.
- Ölken, Hilmi Ziya. "Tanzimat'tan Sonra Fikir Hareketleri". Tanzimat I. İstanbul: 1940.

Dizin

[illegible]

Nimet Muhtar (Prenses) 10
Nisvân-ı İslâm 11, 12

Ok

Okay, Cüneyd 7, 30
Okay, Orhan 7, 29
Osman Paşa (Macar) 10
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi 10
Ozankaya, Özer 29

Öz

Özalp, N. Ahmet 30

Pa

Paris'te Bir Türk 11
Peder Olmak Sanatı 11
Ragıp Veli (Ruza Paşa-zade) 11
Rousseau, Jean Jack 18

Sa

Sabah 5, 6, 9
Sabiha Hanım 10
Sedad Bey (Ahmed Cevdet Paşazade) 10
Sefiller
Soulié, Frédéric 6, 30
Subhi Paşa (Moralı) 10
Süleyman Paşa 10

Şe

Şeytanın Yadigarları 6, 30

Ta

Taaflûf 11
Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat 6, 24
Tasvir-i Efkâr 9
Tecihhül 11
Terakki-i Muhadderat 9
Terbiye-i Nisvan 9, 11
Tercüman-ı Hakikat 23
Tophumsal Tarih 15

Ül

Ülken, Hilmi Ziya 28

Va

Vakit yahud Müttebbi-i Muhadderat 9
Vatan yahut Silistre 10

Wo

Wollstonecraft, M. 18

Ye

Yeryüzünde Bir Melek 11
Yüksel, Sedat 30

Za

Zavalı Çocuk 10
Zeyneb Hanım 10

Tanzimat'ın ilanı, Osmanlı Devleti'nde, toplumun hemen her alanında önemli değişikliklere neden olmuş, kadınlara yönelik yayınlar da bu değişimden etkilenmişti. İkinci Meşrutiyet döneminde daha da canlanan basın hayatı, Osmanlı kadın hareketinin en önemli aracı olmuştu. Osmanlı aydını yazılarında, Tanzimat sonrası değişim hareketlerinde kadını bir "sorunsal" olarak kaleme aldı. Özellikle tiyatro ve roman gibi yeni türlerde buna sıkça rastlandı. Bu çalışmada incelenen ve çevrimyazısı yapılan Şemseddin Sâmî'nin Kadınlar adlı küçük eseri bunun ilk örneklerindendir. Eser 1878'de İstanbul'da yayınlandı. Kitapta göze çarpan önemli bir husus kadınların, doktorluk (cerrahlık hariç) terzilik, ticaret, eczacılık vb. gibi hayatın hemen her alanında çalışabilecekleri fikridir. Yazar buna rağmen kadının "aslî" vazifesinin evine, eşine ve çocuklarına bakmak ve onları eğitmek olduğunu söylemeden geçemez. Yazara göre ilkokullarda kadın öğretmenler olması gerekir. Fakat ilkokuldan sonra "fünûn ve ciddî ilimleri erkek muallimler öğret [melidirler]."

KitapYAYINEVİ

Şemseddin Sâmî, 1850'de Yanya/Fraşer'de doğdu. 1871'de İstanbul'a gelerek matbuat kalemine girdi. Çeşitli gazetelerde çalıştı, dergiler çıkardı, roman ve piyesler yazdı. Çevrimyazıyı gerçekleştiren ve eseri yayına hazırlayan İrfan Karakoç Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisidir.

ISBN 978-605-105-001-0

